

BEHEERPLAN PAROCHIEKERK SINT-JAN-DE-DOPER TILDONK

Adres: Dorpsstraat nr. 23 – 3150 Haacht

Bescherming: de kerk is beschermd als monument sinds 11 juni 2001

Opdrachtgever: pastorale zone “De goede Herder”, Haacht

Geldigheid beheerplan: van 2024 tot 2048

Opgemaakt door: Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst WinAr, Provinciebaan 20-3110 Rotselaar

Indieningsdatum: maart 2024

Illustratie: bedevaartsvaantje met op de voorgrond Sint-Christoffel, de patroonheilige van de reizigers. Op de achtergrond de Sint-Jan-de-Doperkerk van Tildonk. De zegeningen vonden plaats vanaf 1954 en stopte enkele jaren nadien. In 1976 vond nog een éénmalige autozegening plaats, van deze datum is dit vaantje

Inhoud

1. SITUERING EN IDENTIFICATIE	4
1.1. Aanleiding en doel opmaak beheerplan	4
1.2. Identificatie.....	4
1.3. Afbakening en eigendom.....	5
1.4. Beheer en eigendom van de kerk.....	5
2. HISTORISCHE NOTA	6
2.1. De dorpskern van Tildonk.....	6
2.2. De parochie van de Sint-Jan-de-Doperkerk.....	8
2.3. De patroonheiligen van de kerk: Sint-Jan-de-Doper en de heilige Barbara en het belang van pastoor Lambertz	8
2.4. De bouwgeschiedenis van de Sint-Jan-de-Doperkerk	11
2.4.1. De toren met westportaal en twee zijgebouwen.....	15
2.4.2. Het schip	20
2.4.3. Het transept.....	21
2.4.4. Het koor	22
2.4.5 De sacristie	23
2.4.6. Het kerkhof.....	24
3. INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND.....	26
3.1. Algemene gegevens.....	26
3.2. Beschrijving van het kerkexterieur.....	26
3.2.1. De westtoren	26
3.2.2.Het schip met de zijbeuken	29
3.2.3 Het transept.....	30
3.2.4. Het koor	32
3.2.5. De sacristie	33
3.3. Beschrijving van het kerkinterieur	35
3.3.1. De westtoren en de twee zijgebouwen.....	35
3.3.2. Het schip met zijbeuken	40
3.3.3. Het transept.....	44
3.3.4. Het koor	46
3.3.5 De sacristie	47
3.3.6. De glasramen.....	48
3.4. Erfgoedelementen - nagelvaste interieurelementen	59
3.4.1. Het orgel	59
3.4.2. Het doksaal	59

3.4.3. Het hoofdaltaar	60
3.4.4. De zijaltaren.....	63
3.4.5. De biechtstoelen.....	66
3.4.6. Het koorgestoelte	68
3.4.7. De restanten van de voormalige koorafsluiting	71
3.4.8. De preekstoel	71
3.4.9. Grafzerken/gedenkplaten in de kerk.....	73
3.4.10. De Kruisweg.....	74
3.4.11. De doopvont	77
3.4.12. De wijwatervaten	77
3.4.13. Uurwerken.....	78
3.5. Cultuurgoederen	79
3.5.1. Schilderijen	79
3.5.2. Cultuurgoed, afwezig.....	83
3.5.3. Beelden:.....	83
3.6. Het kerkhof.....	86
3.6.1. Algemene indruk en sfeer kerkhof	86
3.6.2. Gebruik kerkhof heden en toekomstvisie	92
3.6.3. Structuur en (beeldbepalende) zones van het kerkhof.....	92
3.6.4. Individuele erfgoedelementen op het kerkhof	96
4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN.....	115
4.1. Sint-Jan-de-Doperkerk.....	115
4.2. Orgel	116
5. VISIE OP HET TOEKOMSTIG BEHEER.....	117
5.1. Inleiding.....	117
5.2. Herstel en behoud van de artistieke en historische erfgoedwaarde	118
6. MAATREGELEN	120
6.1. Inleiding.....	120
6.2. Maatregelen	120
6.3. Opsomming maatregelen - tabel.....	121
7. VOORSTEL VAN OPVOLGING EN EVALUATIE.....	125
7.1. Opvolging van de doelstellingen	125
7.2. Evaluatie	125
8. BIJLAGEN	127
8.1. Situering bijlagen in het corpus.....	127

1. SITUERING EN IDENTIFICATIE

1.1. Aanleiding en doel opmaak beheerplan

Het beheerplan van de Sint-Jan-de-Doperkerk werd opgemaakt in opdracht van de pastorale zone “De goede Herder” van Haacht en vormt een ondersteunend instrument voor het duurzaam behoud, beheer en onderhoud van de kerk. De kerksite staat beschermd onder de term “parochiekerk Sint-Jan-de-Doper met ommuurd kerkhof”. De Sint-Jan-de-Doperkerk is sinds 11-06-2021 beschermd als **monument** omwille van haar algemeen belang gevormd door de **historische** en **artistieke** waarde.

Dit beheerplan resulteert in een duidelijke langetermijnvisie voor de komende 24 jaar met als doel het vrijwaren, versterken, herstellen en/of verbeteren van beide erfgoedwaarden die aan de basis van de bescherming lagen. Het plan beschrijft de werken, maatregelen en handelingen die de erfgoedwaarden en kenmerken in stand houden, verbeteren of herstellen. Het beheerplan vormt ten slotte ook de basis voor een ‘onderhoudsplan’ voor de eigenaar en/of beheerder waarin alle handelingen voor een regelmatig onderhoud aan de kerk worden opgesomd. Daarnaast kan het een werkinstrument zijn bij toekomstige restauratiewerkzaamheden. Bij de opmaak werd rekening gehouden met reeds bestaande onderzoeken en restauratiedossiers. De beheerdoelstellingen worden bepaald voor een periode van 24 jaar, waarna het beheerplan zal geëvalueerd en aangepast worden indien geen voorafgaande wijzigingen zich opdringen.

1.2. Identificatie

De parochiekerk Sint-Jan-de-Doper met ommuurd kerkhof ligt in het beschermde dorpsgezicht¹ van Tildonk. De kerk met ommuurd kerkhof en het orgel zijn aparte, beschermde monumenten.

Naam	Parochiekerk Sint-Jan-de-Doper met ommuurd kerkhof
Adres	Dorpsstraat nr. 23 – 3150 Haacht (Tildonk)
Beschermingsstatuut	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 08-10-2021 Beschermd monument “Parochiekerk Sint-Jan-de-Doper met ommuurd kerkhof” sinds 11-06-2001
Erfgoedwaarden	Beschermd omwille van de artistieke en historische waarde
Beschermingsbesluit	Vaststelling: https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/115154 Bescherming: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41868
Beschrijving	Parochiekerk Sint-Jan-de-Doper met ommuurd kerkhof

Naam	Orgel uit parochiekerk Sint-Jan-de-Doper
Adres	Dorpsstraat nr. 23 – 3150 Haacht (Tildonk)
Beschermingsstatuut	Beschermd sinds 19-12-2014
Erfgoedwaarde	Omwille van de historische waarde
Beschermingsbesluit	https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/7908
Beschrijving	Parochiekerk Sint-Jan-de-Doper: orgel

Naam	Dorpsgezicht van Tildonk
Adres	Dorpsstraat, Kruineikestraat, Pastoor Lambertzdreef
Beschermingsstatuut	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 08-10-2021
Erfgoedwaarden	Omwille van de historische waarde

¹ Beschermd dorpsgezicht van 14-06-2002 tot heden.

Beschermingsbesluit	Dorpsgezicht: https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/120588
Beschrijving	Dorpsgezicht

1.3. Afbakening en eigendom

Afbeelding links²: perceel kerksite Dorpsstraat nr.23.

Afbeelding rechts: luchtfoto

1.4. Beheer en eigendom van de kerk

Het beheer van de Sint-Jan-de-Doperkerk wordt uitgevoerd door de kerkfabriek. De gemeente Haacht is eigenaar van het gebouw. Het beheer ligt in handen van de pastorale zone “De goede Herder”, Haacht.

1.5. Methodologie

De opmaak van dit beheerplan verliep zoals de richtlijnen van het Agentschap Onroerend Erfgoed het voorschrijven. Het beheerplan is onderverdeeld in acht hoofdstukken: identificatie (1), historische nota (2), inventarisatie (3), erfgoedwaarde (4), beheervisie en doelstellingen (5), maatregelen (6), opvolging en evaluatie (7) en bijlagen (8). De eerste vier hoofdstukken zijn bedoeld om inzicht te geven in het tot stand komen van een visie. Hoofdstukken 5 en 6 zijn de belangrijkste onderdelen van het beheerplan en bevatten de uitwerking van een beheervisie en de doelstellingen, gevolgd door de maatregelen. Hoofdstuk 7 geeft een inzicht in hoe de opvolging zal gebeuren.

² <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41868> (Geraadpleegd op 07-10-2021).

2. HISTORISCHE NOTA

2.1. De dorpskern van Tildonk

Tildonk is een deelgemeente in de provincie Vlaams-Brabant dat sinds 1977 samen met de andere deelgemeenten Wespelaar, Wakkerzeel, Kelfs en Haacht deel uitmaakt van de fusiegemeente Haacht. Het dorp wordt sinds 1750 in tweeën gedeeld door het kanaal Leuven-Rupel³ en sinds 1837 door de spoorweg Mechelen-Leuven.

De **geschiedenis** van de naamgeving van het dorp begint in 1107 met de vermelding van een zekere Reinerus de "Thioldunc". Hij maakte deel uit van een ridderfamilie in Tildonk, die vertrouwelingen hadden bij de hertog van Brabant en tijdens de 12de eeuw in twee motten woonden: genaamd de Oudenborg en de Nieuwenborg. In de loop van de 13de eeuw verminderde hun macht echter en de beide burchten (de twee "borgen") verloren hun gezag over Tildonk en degradeerden tot twee kleine heerlijkheden waar de **heerlijkheid Tildonk** onder het gezag kwam van de **hertog van Brabant**. In het begin van de 16de eeuw werd Tildonk verder verdeeld in vijf heerlijkheden en de vijf heren die hierover bestuurden, deelden onderling de macht. Het overige grondgebied was in handen van religieuze gemeenschappen. In **1559** kocht de familie **Van den Heetvelde** de heerlijkheid Tildonk van de hertog van Brabant. In **1645** werd deze heerlijkheid opnieuw verkocht aan **Karel I' Archier**, die in 1699 voor bewezen diensten door de koning van Spanje tot **graaf van Tildonk** werd uitgeroepen.

In **1703** verwierf de adellijke **familie de Lalaing**⁴ de heerlijkheid Tildonk. In 1795 werd door de Franse Revolutie dit "oude regime", met bestuursfuncties in handen van adellijke families, afgeschaft.

In **1967** nam de gemeente Tildonk het wapenschild van de adellijke familie de Lalaing over als **gemeentelijk wapenschild**. Het ovaal schild toont tien aaneengesloten ruiten van zilver en bezit bovenaan een kroon. Het schild wordt aan weerszijden vastgehouden door een griffioen⁵ van goud.

Afbeelding links: het wapenschild van adellijke familie de Lalaing

Afbeelding rechts: wapenuitrusting in de kleuren van het wapenschild

Topografisch komt de naam Tildonk van "Tildunc" wat "bos op een verheven plaats" betekent. De **dorpskern** van Tildonk⁶ ontwikkelde zich ter hoogte van de kruising van twee oude verbindingswegen,

³ Het kanaal Leuven-Mechelen (Rupel), dat in 1751-52 gegraven werd, was voor de plaatselijke bevolking niet bevorderlijk: de verbindingswegen werden afgesneden en hun velden waren bijna onbereikbaar voor paard en kar. Ook de in 1844 aangelegde spoorweg Leuven-Mechelen bracht voor hen geen lokale welstand. Het duurde tot in de tweede helft van deze 20ste eeuw voor er enkele fabrieken ontstonden tussen het kanaal en de spoorlijn.

⁴ De familie de Lalaing belandde in het graafschap Tildonk in 1703 door het huwelijk van Catharina l'Archier, dochter van graaf Charles l'Archier met Maximiliaan-Jozef de Lalaing. De familie de Lalaing is afkomstig van het plaatsje Lalaing in het Franse arrondissement Douai, in Noord-Frankrijk is er reeds sprake van de familie sinds het begin van de 12de eeuw. **De heren-graven de Lalaing**, de toenmalige graven van Tildonk, hebben echter **zelf nooit in Tildonk gewoond**. Charles l' Archier die heer van Tildonk was in 1662, mocht vanaf 10/9/1699 de titel van "graaf van Tildonk" voeren. Hij woonde op de Zavel te Brussel (hotel Bucquoy). Zijn enige dochter Marie-Catherine huwde met Maximiliaan-Joseph de Lalaing. - Zie: A. Van Nieuwenhuysen, *Inventaire des archives de la Famille de Lalaing*, ARAB, 1970.

⁵ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Griffioen>: Een griffioen is een fabeldier dat de heerschappij over twee rijken symboliseert: over de aarde (zijn leeuwenlichaam) en over de lucht (de kop en de vleugels van een adelaar)

⁶ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302492> (Geraadpleegd op 07-10-2021).

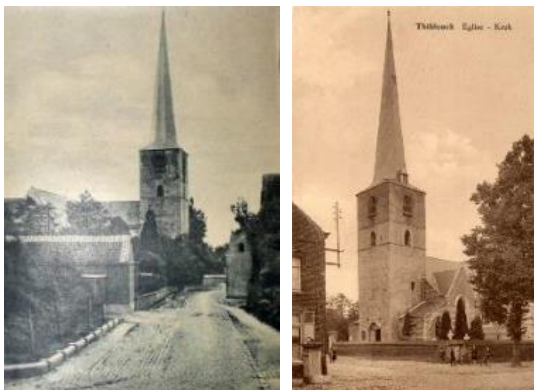
nl. de heerbaan Leuven-Lier (nu Kruineikestraat) en de oude baan van Brussel naar Aarschot (nu Woering- en de Kouterstraat), rond een kleine driehoekige dries waarop de Sint-Jan-de-Doperkerk op aansloot. Op de dries bevond zich ook een tiendenschuur en een drenkplaats voor het vee.

In de 19de eeuw was de gemeente⁷ een relatief arm gebied met een **plattelandsindustrie** afgestemd op windmolens en brouwerijen. De meeste huizen waren in hout, leem en stro opgetrokken. Enkel de notabelen hadden een stenen woning waaronder enkelen onder hen een "kasteeltje".

De kleine, voormalige dries waar het dorp zich rond ontwikkelde, werd inmiddels bebouwd en het straattracté werd gewijzigd ten voordele van de rechtlijnige Pastoor Lambertzdreef⁸. Deze oorspronkelijk gekasseide lindendreef, aangelegd tussen 1860 en 1900, vertrekt ter hoogte van het Ursulinenklooster aan de Kruineikestraat en zorgt voor een directe verbinding langs de kerk en de pastorie richting het voormalige gemeentehuis op nr. 20A⁹. Rond het kerkhof werd een muur opgetrokken.

De **dorpskern** van Tildonk¹⁰ werd beschermd als dorpsgezicht omwille van zijn **historische** waarde. De architectuur van de Sint-Jan-de-doperkerk en het ursulinenklooster¹¹ bepalen sterk het huidige dorpsbeeld. De verdere bebouwing rond de kerk site bestaat uit een overwegend **laat 19de-eeuwse bebouwing van twee bouwlagen** met een veelal **neoclassicistische** inslag. Het voorname karakter van sommige panden verwijst naar hun initiële bestemming: in huisnr. 3 in de Pastoor Lambertzdreef zat het Hotel-Restaurant Sinte-Ursule, de nrs. 28 tot en met 34 in de Dorpsstraat vormden het prestigieuze Hotel de Londres en op het nr. 8 bevindt zich nog steeds de beschermde Sint-Jan-de-Doperpastorie uit 1761.

Aan de noordzijde van de kerkhofmuur grenst een recenter, wit, blokvormig fabrieksgebouw¹² uit de jaren 1950¹³. Op het hoekperceel ernaast ligt het met een hek afgesloten domein van de eclectische villa Persoons, gebouwd in 1918 door Jules Persoons, een van de voormalige burgemeesters van Tildonk. De tuin van deze villa beslaat 48 are en werd uitgevoerd in landschappelijke stijl.

Afbeelding links: uit 1931, noordzijde van de kerk, waar heden het fabriekspand van de kerk staat. Afbeelding rechts: uit 1931, zuidzijde van de kerk¹⁴.

⁷ uit Hagok: H. Vannoppen, *Een beeld van de gemeenten Haacht, Tildonk en Wespelaar rond 1830*, 1988.

⁸ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302492> (Geraadpleegd op 07-10-2021): of deze dreef dient gezien te worden als een postuum en symbolisch eerbetoon aan de in 1869 overleden stichter van het klooster is niet meteen duidelijk.

⁹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302492> (Geraadpleegd op 07-10-2021): het oud gemeentehuis is een eenvoudig dubbelhuis dat in 1907 door de Leuvense architect V. Joos in eclectische stijl werd verbouwd en voorzien is van een monumentale voorbouw.

¹⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/648>, geraadpleegd op 15/11/2021.

¹¹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Tildonk>: In 1821 richtte pastoor Joannes Cornelius Martinus Lambertz het ursulinenklooster op dat nadien 'moederhuis' werd van tientallen nieuwe stichtingen, verspreid over vier continenten.

¹² Het fabrieksgebouw gebruikte een deel van de kerkhofmuur voor het bouwen van een achterliggende loods.

¹³ In 1950 telde Tildonk 1700 inwoners waaronder 100 zusters van het klooster. Het dorp was nog steeds een uitgesproken agrarische gemeente met als enige industrie een paar familiezagerijen en, na 1895, de fabriek van Persoons. In 1954 sloot deze fabriek noodgedwongen de deuren.

¹⁴ Tildonk. *Compilatie van artikelen verschenen in HOGT tijdens de periode 1987-1998*, HAGOK, 2001 pag. 93.

2.2. De parochie van de Sint-Jan-de-Doperkerk

De oudste vermelding van de parochie gaat terug tot 1173¹⁵. Tijdens de 12de eeuw bediende de pastoor van Herent ook de parochie van Tildonk, de Sint-Jan-de-Doperkerk was dus oorspronkelijk **een afhankelijkheid van de parochie Herent**, waarbij het patronaatsrecht toebehoorde aan het **bisdom Kamerijk tot 1559**. Vanaf 1220 had Tildonk een eigen priester maar de kerk bleef afhankelijk van de moederkerk van Haacht. De tienden van Tildonk werden geïnd door de abdijen van Vrouwenpark (Rotselaar) en van Affligem, en door de commanderij van Pitseburg (Mechelen). In elke parochie waar een abdij de tienden inde, diende zij geheel of gedeeltelijk het kerkgebouw te onderhouden¹⁶.

Net als de andere deelgemeenten van Haacht ging Tildonk vanaf **1559 over tot het nieuwe bisdom Mechelen**. Pas in **1626** werd Tildonk een **zelfstandige parochie**. Tot in 1999 woonde de plaatselijke pastoor nog in Tildonk. Op de gedenkzuil met het beeld van het "pastoorke van Haacht" net voor de kerk, staan de 20 namen van de pastoors die in Tildonk hebben gediend en gewoond.

Momenteel (sinds **2022**) maakt de parochie deel uit van de **pastorale zone** "De goede Herder Haacht".

2.3. De patroonheiligen van de kerk: Sint-Jan-de-Doper en de heilige Barbara en het belang van pastoor Lambertz

In Tildonk waren er destijds twee rivaliserende dorpsfanfares¹⁷, Sint-Cecilia (de Beren) en De Verenigde Vrienden (de Varkens). Hun patroonheiligen waren Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara. Tijdens de processies werden beurtelings de houten beelden van hun patroonheiligen Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara meegedragen.

De patroonheilige **Sint-Jan-de-Doper** wordt meestal afgebeeld gehuld in een dierenvel, met een Lam Gods in de buurt en een staf waar soms een lint aan hangt waarop "Ecce Agnus Dei"¹⁸ staat. Op andere afbeeldingen vertrapt hij een slang of wordt hij afgebeeld met een hoofd op een schotel en in de handen een zwaard. Zijn naamdag valt op 24 juni. In de Sint-Jan-de-Doperkerk zijn er **drie beelden** van hem.

Afbeelding links: Sanctus Joannes-Baptista (uit Jacques Callot, 1ste helft 17de eeuw)

Afbeelding midden links: zuidtransept: beeld van Johannes de Doper met staf en lint en met het lam Gods

Afbeelding rechts: console aan de oostmuur van het koor met het beeld van Johannes de Doper met het lam Gods

Afbeelding rechts: beeld van Johannes de Doper boven het portiekaltaar in het zuidtransept

¹⁵ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41868> (Geraadpleegd op 07-10-2021): wanneer Petrus van de Elzas het "altare de Herent cum appendicio suo Tieldunc" aan de kapittelkerk van Kamerijk overmaakt.

¹⁶ J.COOLS, Tildonk, 1988 (online via site Hagok, geraadpleegd op 12/10/2021): het Vrouwenparkarchief bevat talrijke aantekeningen over de kerk van die parochies.

¹⁷ uit Hagok: Jan Gordts, *De Tildonkse processie van weleer*, 2007.

¹⁸ "Zie daar het Lam Gods". Dit is een uitspraak die hij deed toen hij Jezus doopte. Met "Lam Gods" bedoelde hij "Mensenoffer".

Sint-Jan-de-Doper wordt ook als kind voorgesteld op **een schilderij** in het koor aan de linkerzijde van het hoogaltaar. Deze voorstelling is gebaseerd op een werk van Rubens dat in een grafkapel in Antwerpen hangt. Aan de achterzijde van het doek staat genoteerd dat het doek werd gerestaureerd door “M. Adams & Pletinckx in 1955 - kunstschilders te Wezemaal”¹⁹.

Samen met het OLV-altaar genereerde het Sint-Jan-de-Doperaltaar heel wat inkomsten, dit werd sinds 1626 genoteerd bij de inkomsten van de kerk²⁰

Afbeelding links: Heilige Familie met kleine Johannes, 17de eeuw, schilderij op doek: <http://balat.kikirpa.be/object/3789>.

Afbeelding rechts: grafkapel van en met werk van Pieter Paul Rubens (1577-1640), Antwerpen: hierop was het schilderij van Tildonk, afbeelding links, gebaseerd²¹.

Het schilderij in Tildonk stelt aan de rechterzijde Christus met zijn beide ouders voor, Maria en Jozef, en aan de linkerzijde Sint-Jan-de-Doper met zijn beider ouders, Elisabeth en Zacharias.

De andere patroonheilige van de kerk is de **heilige Barbara**. Ze wordt afgebeeld met een toren, een kelk en een palmtak. De palmtak staat voor maagdelijkheid. Ze wordt aanroepen tegen de plotse dood en is patrones van de metselaars en de gevangenen. In de kerk is er **een beeld** van haar aanwezig en staat ze tevens afgebeeld in een **glasraam**.

¹⁹ Inspectierapport Interieur Monumentenwacht 20213/2014/- “Aan de achterzijde van het doek staat genoteerd dat het doek werd gerestaureerd door M. Adams & Pletinckx in 1955 - kunstschilders te Wezemaal”: pag. 37.

In het boekje van Gordts (voetnoot pag.16) was er schade opgetreden in het midden van het doek door een obusscherf tijdens WO II.

²⁰ Gordts, J., *Inventaris van het kerkarchief van Tildonk*, Tildonk, 1997, pag. 38: “dit document bevat de inkomsten van het Maria-altaar en van het altaar én het broederschap van Sint-Jan-de-Doper”. Bovendien brachten de kapelanijen van beider heiligen ook geld op. Beide altaren bezaten ook onroerend goed, beheerd door de parochie als kerkgoederen.

²¹ <https://www.kikirpa.be/nl/erfgoedobjecten/rubenskapel>: deze kapel was de eerste winnaar van de Erfgoed Challenge in 2021, uitgeschreven door het KIK waar een restauratie aan verbonden was.

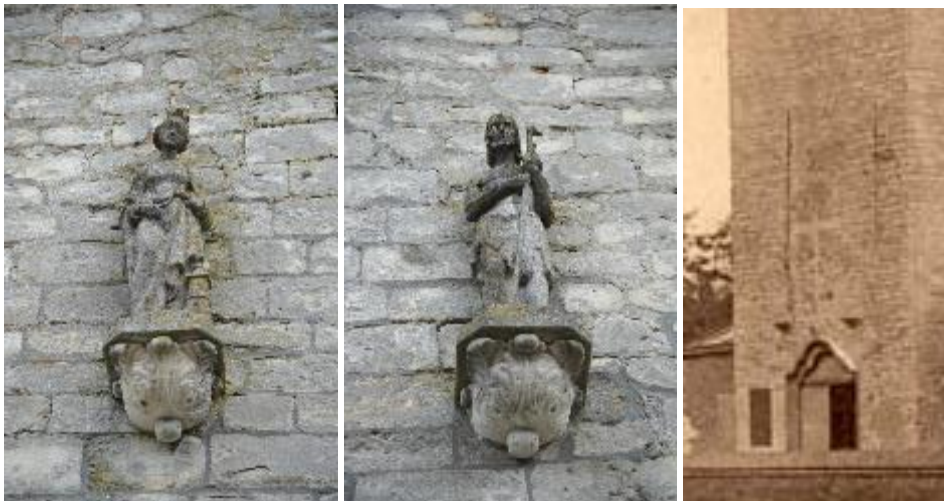
https://nl.wikipedia.org/wiki/Peter_Paul_Rubens?msclkid=a31dc3e3cf7911ec9119b119cd27ffa7#Zijn_graf: Rubens ligt samen met zijn familie begraven in een grafkapel in de Sint-Jacobskerk te Antwerpen. Boven het altaar van zijn grafkapel bevindt zich een werk van zijn hand: Madonna omringd door heiligen, dat uit de private kunstcollectie van Rubens kwam en hij voorbestemde voor zijn grafkapel.

Afbeelding links: beeld van de heilige Barbara met toren²²

Afbeelding midden: glasraam met o.a. de voorstelling van de heilige Barbara met toren

Afbeelding links: noordtransept: beeld van de heilige Barbara met toren

Afbeelding links: beeld van de heilige Barbara aan de linkerzijde van het portaal

Afbeelding midden: beeld van Johannes-de-Doper aan de rechterzijde van het portaal

Afbeelding rechts: detail uit een opname uit 1931: aftekening van een calvariekruis boven de ingang en geen beelden aanwezig op de consoles boven het westportaal.

De **beelden boven het portaal** stellen eveneens de heilige Barbara en Sint-Jan-de-Doper voor, de patroonheiligen van de kerk. Ze dateren uit de **eerste helft van de 19de eeuw**.

De laan voor de kerk heet de **pastoor Lambertzdreef**, in de kerk is er ook een glasraam aan hem gewijd en in het klooster van de zusters Ursulinen wat verderop wordt zijn hart in een zilveren reliekschrijn bewaard. Hij ligt ook begraven op het kerkhof van Tildonk. Pastoor Joannes Cornelius Lambertz was de stichter van de congregatie der Ursulinen van Tildonk. In 1818 richtte hij zijn eerste schooltje op wat de oorsprong zou worden van zijn latere Vlaamse "Congregatie der Ursulinen van Tildonk". Deze congregatie stichtte hij in 1830 en ze volgde voor de opvoeding van jonge vrouwen in zijn parochie de regel van de Ursulinen van Bordeaux. Op 1 mei 1832 werd de stichting officieel goedgekeurd en erkend en legden de eerste 18 Ursulinen van Tildonk hun eeuwige geloften af. Vanuit Tildonk werden er door pastoor Lambertz 35 andere congregaties opgericht in België, Nederland, Engeland en Indonesië. Het

²² <http://balat.kikirpa.be/object/3793>

zijn deze, aanvankelijk autonome, kloosters die zich tussen 1890 en 1900, op vraag van Rome, verenigden en de drie congregaties van Hasselt, Onze-Lieve-Vrouw Waver en Tildonk vormden.

Afbeelding links: doodsprentje uit 1869 van de Tildonkse pastoor Lambertz

Afbeelding rechts: na zijn overlijden werd het hart van pastoor Lambertz verwijderd en in een zilveren reliekschrijn bewaard bij de zusters Ursulinen²³

Afbeelding rechts: boek over de pastoor tentoongesteld in een vitrine in de kerk

2.4. De bouwgeschiedenis van de Sint-Jan-de-Doperkerk

Het kerkgebouw werd in verschillende periodes gebouwd en uitgebreid. Het **oudste gedeelte** stamt van de voormalige 13de-eeuwse kerk²⁴ of kapel en betreft een **restant romaanse muur** uit zandsteen in breuksteenverband dat zich in de muur van de noordelijke kruisarm bevindt. Waarschijnlijk werd deze voormalige romaanse kerk²⁵ in 1584 vernield. Een groot deel van de latere vierkante **westtoren uit de 14de eeuw** bleef wel bewaard, meer bepaald de niveaus in witte zandsteen.

Afbeelding: restant romaanse muur uit zandsteen in breuksteenverband.

Het driebeukige **schip** werd er in de **16de eeuw** gebouwd met twee als dwarskapellen uitgewerkte zijbeuken. In **1630** werd de kerk opnieuw **door brand verwoest**. In 1650 (zie afbeelding later) staat de kerk er terug met een stompe toren en een tweede torentje op de kruisbeuk.

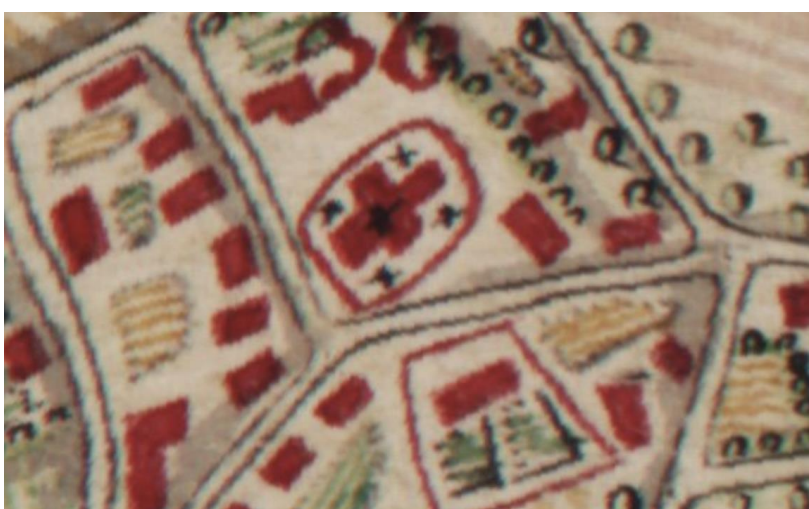
²³Gordts, Jan, Bijna vier eeuwen Tildonkse pastoors, (1626-1999), o.l.v. Tilloenk Leeft en de kerkfabriek, pag.29.

²⁴Gordts, Jan, Stenen Getuigen uit het verleden van Tildonk, 2007. (2007, viering 900 jaar Tildonk) pag. 7.

²⁵Gordts, Jan, Stenen Getuigen uit het verleden van Tildonk, 2007. (2007, viering 900 jaar Tildonk) pag. 7.

Afbeelding: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Villaretkaart uit 1745- 1748.

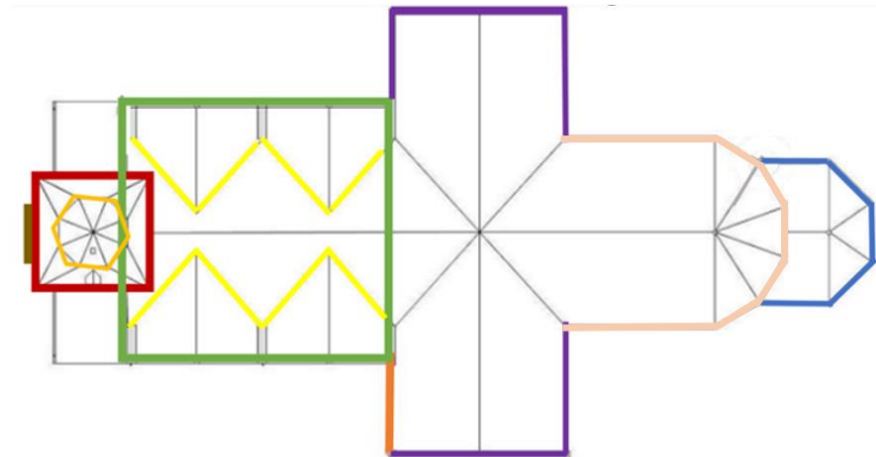
Afbeelding: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Ferrariskaart uit 1771- 1778.

Het oorspronkelijke overwegend gotisch gebouw kreeg tijdens het classicisme een grondige wijziging. In het derde kwart van de 18de eeuw werd het polygonaal koor met een **sacristie** vergroot in het oosten²⁶. Het jaar nadien werd de predikstoel uit de Sint-Michielskerk van Leuven aangekocht. In **1770** werd de kerk onder pastoor Van Elder verder verbouwd. De toren kreeg een klokkenverdieping in metselwerk met hierboven een **spitse toreenspits**. Rond dezelfde periode verdween ook het tweede torentje op de viering.

²⁶ P. Goossens, Beschrijving van Tildonk (KAT, nr. 1), 1856, schoolmeester Paulus Goossens over Tildonk, geciteerd op site Hogt.

Tijdens de Franse revolutie werd de kerk geplunderd en de klokken verbrijzeld. In **1931** werden, o.l.v. kanunnik-architect Lemaire, **op de kapellen van de zijbeuken puntgevels** aangebracht.

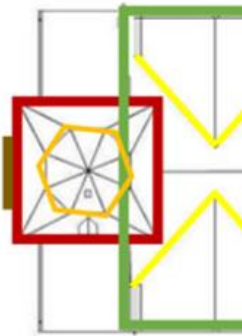
In mei **1940** was er **schade** aan verschillende woningen én de kerk. Er waren nl. twee projectielen nabij het hoogaltaar terecht gekomen. Het kerkgebouw werd bovendien toen als paardenstalling gebruikt en in de muur waren haken geslagen om de paarden aan vast te maken.

Afbeelding: plan met verschillende verbouwingen

- : in het transept: restant 13de-eeuwse muur uit zandkalksteen in breuksteenverband
- : westtoren uit de 14de eeuw, eerste gedeelte in zandsteen, klokkengedeelte bovenaan stamt uit de 18de eeuw en werd in baksteen vervaardigd. Enkel de kruisribgewelven en de spitsboog van de benedenverdieping bleven bewaard
- : schip gebouwd in de 16de eeuw maar deels verwoest bij brand in 1630
- : beuk en transept gebouwd in de 16de eeuw
- : 17de eeuw de toren krijgt een westportaal en een barokvenster
- : het koor wordt tijdens het derde kwart van de 18de eeuw gebouwd in zandhoudende kalksteen, voor een deel op de funderingen van het vroegere gotische koor.
- : 1770 bouwen van spitse torenspits
- : derde kwart 18de eeuw: bouw oostelijke sacristie
- : 1931: op de zijbeuken worden puntgevels aangebracht

2.4.1. De toren met westportaal en twee zijgebouwen

Afbeelding links: plan met westtoren (rood) en bijgebouwen

Afbeelding rechts: zicht op de toegemaakte spitsboog vanuit de voormalige doopkapel

De huidige in zandhoudende kalksteen²⁷ gebouwde **toren** stamt uit de **14de** eeuw of volgens sommige bronnen zelfs uit het einde van de 12de eeuw²⁸. Van de oorspronkelijke **gotische** toren bleven de kruisribgewelven en de spitsboog van de benedenverdieping bewaard.

In de **17de** eeuw werd de toren voorzien van een **westportaal en een barokvenster aan de westzijde**. Tot dan bevond de ingang van de kerk zich ten zuiden van de toren, deze boog werd dichtgemetseld en er werd een doopkapel ingericht. De gotische omlijsting in spitsboogvorm in de muur bleef bewaard.

Aan de noordzijde van het portaal zit een gelijkaardig volume als de voormalige doopkapel met eveneens een lessenaarsdak en een lichtgetoogd venster, net als aan de zuidzijde. Wegens een vals plafond is het niet zeker of zich hierachter ook nog een bewaard gewelf bevindt.

Op de toenmalige drie verdiepingen van de toren kwam in de **18de** eeuw een nieuwe **bakstenen klokkenverdieping**, alsook de huidige ingesnoerde **torenspits**²⁹. Het gevolg is dat de kerktoeren nu **twee rijen galmgaten** boven elkaar bezit.

Toen in de jaren '70 van de 20ste eeuw het dak van de toren vernieuwd werd, werd op een opstaande balk in de toren een inscriptie gevonden met het jaartal "**1770**".

²⁷ De toren werd opgebouwd uit lokale natuursteen uit "Steen-okkerzeel".

²⁸ J. Vandesande, 'Open Monumentendag 1990 -Tildonk', HOGT, 1988: " ... het gelijkvloers en de twee volgende verdiepingen (van de toren) dateren uit de 14de eeuw ... »; J. Verbesselt, Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw, dl. XIV: Tildonk:" ... als datering stellen wij voorop: de toren van het einde van de 12de eeuw».

²⁹ Melding op de website Hogt: RAL, KAB, nr. 23074: "Er bestaat een taxatie door architect J.B. Dechouden uit 1767, die de toenmalige toren onderzocht heeft en vaststelde dat alle houtwerk rot was. Hij besloot dat de toren diende afgebroken en opnieuw opgemaakt te worden. Zijn schatting vermeldde ook dat de kleine toren diende afgebroken te worden. Hij maakt ook nog melding van een tekening van de nieuwe toren. Deze tekening bevindt zich spijtig genoeg niet meer in het dossier. Dit bewuste torentje staat duidelijk afgebeeld op de tekening uit 1650, dit werd in 1767 afgebroken wegens onnodig. De houten toren werd in de periode 1761-1770 gemaakt..Begin 20ste eeuw werd het dak van de toren vernieuwd, toen werd op een steunbalk van de toren een inscriptie gevonden met het jaartal 1770".

Afbeelding links: 1988, de torenspits van de kerk krijgt een nieuw leiendak.

Afbeelding midden: portaal en poort, door KIK gedateerd tussen 1800-1810. Andere bronnen spreken van de 17de eeuw, deze deur werd vervangen rond 1980.

Afbeelding rechts: voormalige doopkapel met voormalige toegang; deze boog is nu dichtgemetseld.

2.4.1.1. De klokken van de Sint-Jan-de-Doperkerk

De oudste vermelding van de klokken van de Sint-Jan-de-Doperkerk dateert uit 1574. De kerk van Tildonk bezat toen vier of vijf klokken. Er bevond zich toen ook een klok in een tweede torentje boven op de kruisbeuk van de kerk. Dat werd waarschijnlijk op het einde van de 18de eeuw tijdens de Franse overheersing vernietigd.

In 1638 kocht pastoor Coelmont, wiens grafzerk in de kerkvloer aanwezig is, een nieuwe klok³⁰. In **1655** werd in Tildonk een andere, nieuwe klok in gebruik genomen. Op deze klok luidde het randschrift:

“S. Joannes Baptista ora pro nobis. Tildonck. Joannes Addons pastor, Jan Smets meijer, schepene Willem De Wit, Engel van Espen, Jan Schots, Jaspas Godts, Lucas Verherbrugghe, Jan vander Meren, Jacob Caluwaers. 1655”

De klok kreeg dus **de naam van patroonheilige Sint-Jan-de-Doper**. Deze klok werd waarschijnlijk ook op het einde van de 18de eeuw tijdens de Franse overheersing **vernietigd**.

Uit **1699** dateert een andere (voormalige) klok, genoemd naar de heilige **Maria**, die net als het klokje boven de kruisbeuk en de klok van Sint-Jan-de-Doper, in de 18de eeuw werd **vernietigd**. Het randschrift bevatte de volgende tekst:

“Maria ora pro nobis. Mijn heer Larchier heer van Tildonck, H. Leon Colmont pastoor, Art Smets meijer, Peeter de Wit, Gerard Godts, G. vander Vorst, L. Mommens schepene, Rombaut Janssens, kerckmeester. Von Trier me fundit. 1699”.

Rond 1770 werd een nieuwe klokkenverdieping opgetrokken. In 1789 brak de Franse revolutie uit en kwam er een **verbod tot het luiden van de klokken**³¹, kerken werden gesloten en hun inboedels werden verkocht. Deze instructies werden in onze gewesten uitgevoerd in **1798 en 1799**. Per kerk mocht één enkele klok behouden blijven zodat de bevelen van de autoriteiten, burgerlijke feesten of plechtigheden konden aangekondigd worden én om het uur te kunnen slaan.

³⁰ Gordts, J., *De klokken van de St.-Jan-de-Doperkerk te Tildonk*, 2002, pag. 42-57.

³¹ Uit Hogt online: J. Geens en A. Vekemans, 'De Boerenkrijg', Jaarboek 1997, Heemkring "Het Molenijzer", Putte. 82-109: Dit was mede een reactie op de Boerenkrijg omdat de boeren door het luiden van de klokken de opstand georganiseerd hadden en ermee de troepenbewegingen doorseinden.

In Tildonk werd het kruis van de toren verwijderd³² en werden de klokken verbrijzeld. Pas in de 19de eeuw, ten tijde van pastoor Lambertz, waren alle klokken in de kerktoren terug vervangen. In 1816³³ komt er een nieuwe klok aan **de noordkant van de toren**. Ze was versierd met een godsdienstig motief³⁴ en gewijd aan **Jezus-Maria-Johannes-Baptista**. De tekst op de klok luidde als volgt:

“ Andreas Van den Ghein me fundit Lovanii pro ecclesia anno 1816. Jezus Maria Jo Baptista. Pastor J.M.C. Lambertz. Matr. G. De Coninck. Peter den Heer Maximilianus Joes Ghisl. graef de Lalaing, etc. etc. Meter Mevrouw Joanna Aug. Jos. Ghisl. Frantzen, geboren 't Serclaes de Wommersom. Kerkmeesters J. B. Van Groenderbeeck en J. A. Janssens”.

De graaf de Lalaing van Tildonk, was peter van deze nieuwe klok en meter was Joanna 't Serclaes de Wommersom, echtgenote Frantzen, waarvan niet geweten is welke relatie zij met Tildonk had. Beiden waren de sponsors van deze klok. **De klok bevindt zich al dan niet nog steeds in de kerktoren** (zie verder).

De **grote klok** was toegewijd aan **de H. Aloysius**, en hing in het **middengedeelte van de toren**. De klok draagt het jaartal 1838 en bezit een voorstelling van H. Aloysius van Gonzaga . Op de klok staat de volgende tekst:

“A.L. Van Aerschodt Van den Ghein me fundit Lovanii. Ego Aloysius. Cura J.M.C. Lambertz, pastoris ac. Rectorum ecclesiae de Thildonck, prodii anno MDCCCXXXVIII. Patrimum J.B.M De Belder vicarium. Mariam Van Krieken, uxoris praenobilis Domini Barones de Behault matrinam habui”.

Afbeeldingen: <http://balat.kikirpa.be/object/3777>: opname uit 1943, voormalige **Sint-Jan-de-Doperklok in brons**, onbekende klokkengieter, datering gegoten: 1816.

De peter van de klok was de toenmalige onderpastoor De Belder en meter was Maria Van Krieken, echtgenote van de Tildonkse burgemeester Philippe de Behault du Carmois.

Deze klok wordt **in 1943 opgeëist**.

Een nieuwe **kleine klok**, gewijd aan **Maria**, werd in 1853 opgehangen **aan de zuidzijde**. De tekst op deze klok luidt:

"Ik Maria, door de zorg van den pastoor en kerkbestier van Thildonck ben ik gegoten in het jaar ons Heere 1853. Ik hebbe voor Peter J.C.M. Lambertz, zeer Eerw. pastoor van de parochie, en voor meter Maria Anna Davies. A.L. Van Aerschodt, succesoor Al. Vandenghein me fundit Lovanii”.

³² Uit Hogt online: uit het relaas van onderwijzer Goossens beschreef hij aan zijn leerlingen wat er zich in Tildonk afspeelde: burgers die niet bereidwillig waren om de klokkenresten weg te voeren, werden in de gevangenis gezet. Ook gewijde kelken, monstransen en dergelijke werden verkocht of meegenomen. Enkele inwoners kochten een kelk en enkele kerkmeubels en schonken deze terug aan de kerk.

³³ Rombouts, L.; G. Saelemaekers, J. Teugels, W. Caes en FR. van der Jeught, Welluidend Erfgoed. Het klokkenpatrimonium van het land aan Demer en Dijle, Hagok, Herent, 2020, pag. 109: “de catalogus geeft 1816 aan maar wij vermoeden dat het eerder **1856** moet zijn”.

³⁴ Hogt online: Kerkarchief Tildonk (KAT), Bestek herstellingen kerk, arch. Alfons Deneff, 17/11/1943.

Afbeelding: <http://balat.kikirpa.be/object/3773>: opname uit 1943, **Mariaklok in brons**, onbekende klokkengieter, 1816, Gegoten inscriptie: vermelding van peterschap: peter J.C.M. Lambertz.

Peter van de klok was J.C.M. Lambertz, met voorstellingen van H. Matthias apostel, H. Filippus apostel en O.-L.-Vrouw met Kind". De meter van de klok was de toenmalige overste van het Ursulinenklooster van Tildonk. Deze klok wordt in **1943 verwijderd**.

In het verslag van pastoor G. Vandepoel uit 1899³⁵ waren bovenstaande drie klokken nog steeds aanwezig in de kerk, zijnde: de Aloysiusklok, de klok Jezus-Maria-Johannes-Baptista en de Mariaklok.

Tijdens WO II werden in het najaar van **1943** klokken weggehaald in Tildonk. Net als tijdens de Franse Revolutie mocht één klok blijven, meestal de kleinste. In Tildonk echter werd de grootste én de kleinste klok meegenomen nl. de **Aloysiusklok** en de **Mariaklok**. Alvorens de klok werd weggevoerd namen de bewoners met een bloemenhulde er afscheid van.

Afbeelding links: 1943: afscheid van de Tildonkse klok alvorens te worden weggevoerd³⁶, klok nr 357: de Aloysiusklok.

Afbeelding midden: 1943: afscheid van de Tildonkse kleine klok Maria alvorens te worden weggevoerd, klok nr 358: de Mariaklok.

Afbeelding rechts: 1943: de kleine Mariaklok uit 1853 werd tijdens WO II uit de toren gehaald en weggevoerd, klok nr 358: de Mariaklok.

Logischerwijze bleef er dus één klok hangen en zou dit de **Jezus-Maria-Johannes-Baptistaklok uit 1816** moeten zijn. Volgens de auteurs van het boek "Welluidend erfgoed"³⁷ is echter niet meer te achterhalen wat er precies met deze klok gebeurde na 1943. De huidige klok heeft hetzelfde gietjaar, eveneens 1816, maar het zou om een andere klok gaan.

³⁵ Rombouts, L.; G. Saelemaekers, J. Teugels, W. Caes en FR. van der Jeught, Welluidend Erfgoed. Het klokkenpatrimonium van het land aan Demer en Dijle, Hagok, Herent, 2020, pag. 107: info verkregen van J. Gordts via mails van 10 en 11 december 2019.

³⁶ Onder de schuilnaam Bob Spelte beschreef Jozef Piot uit Wespelaar de klokkenroof te Wespelaar en Tildonk in het tijdschrift "De Ondergrondse" dat uitgegeven werd door de plaatselijke afdeling van de Nationale Koninklijke Beweging (N.K.B.), 1/12/1944

³⁷ ³⁷ Rombouts, L.; G. Saelemaekers, J. Teugels, W. Caes en FR. van der Jeught, Welluidend Erfgoed. Het klokkenpatrimonium van het land aan Demer en Dijle, Hagok, Herent, 2020, pag. 109.

Tot 1954 werd er met één klok geluid³⁸. Pas nadien werden de geroofde klokken vervangen. Op initiatief van pastoor Nijs komen er nl. in het Mariajaar 1954 twee nieuwe klokken. De **grote klok** werd opnieuw **Aloysius** genoemd. De toenmalige burgemeester dr. Raymond de Behault du Carmois was peter en mevr. Alida Vande Velde-Van Hoey meter. Het opschrift³⁹ meldt volgende tekst:

"Ego, Aloysius, 1838 Natus, 1943 Invite Abreptus, Anno Mariano 1954, Aloysius Maria Redux Laetabunde, Sonitabo 'Ave Maria' ".

Wat verder staat de naam van de gieterij: "Van Bergen Heiligerlee me fudit in 1954".

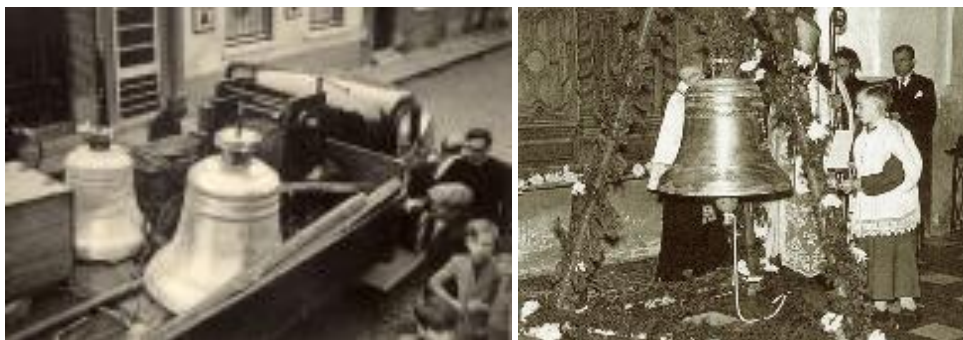
De **kleine klok** werd **Martinus** genoemd. Peter was dr. André Simonart, hij werd nadien professor, en meter was mevr. Alexia De Volder-Wouters van het Groenkasteel. Het opschrift van de klok luidt:

"Ego, Martinus, 1853 Natus, 1943 Invite Abreptus, Anno Mariano 1954, Martinus Maria Redux Laetabundo, Sonitabo 'Ave Maria' Parochus L.Nijs Patrinus Matrina Dr. A.Simonart MW. De Volder-Wouters Alexia".

Vrij vertaald: "Ik, Martinus, geboren in 1853. In 1943 ben ik tegen mijn zin weggenomen. In het Mariajaar 1954 ben ik Martinus Maria met blijdschap teruggenomen en zal ik zingen "Ave Maria". "Pastoor L. Nijs. Peter Dr. A. Simonart. Meter Mw. De Volder-Wouters Alexia".

Wat verder staat de naam van de gieterij vermeld: "Van Habost Kortrijk me tradidit".

De gieterij van Habost was een Belgisch filiaal van de Nederlandse Van Bergenfirma, die de grote klok Aloysius maakte. Er zijn echter nog zeer weinig klokken van deze gieterijen te vinden in België wat maakt dat deze twee klokken vrij uniek zijn.

Afbeelding links: aankomst van de twee nieuwe klokken in 1954.

Afbeelding rechts: 1954: wijding van de nieuwe Mariaklok. Links achter de klok staat pastoor Nijs en achteraan staat de meter mevr. De Volder en peter prof. Simonart van de nieuwe kleine klok⁴⁰.

In hetzelfde Mariajaar 1954 wordt ook het **torenuurwerk** hersteld en wordt het luiden van de klokken geautomatiseerd d.m.v. een elektrische installatie. Het mechanische torenuurwerk werd buiten gebruik gesteld en bevindt zich in 2023 op de eerste verdieping van de toren.

Anno 2022 hangen er drie klokken naast mekaar op de bovenste verdieping van de toren: langs de noordkant de middenklok (Sint-Jan-de-Doper uit 1816?); in het midden de grote klok (Aloysius) uit 1954 en langs de zuidkant de kleine klok (Martinus) uit 1954.

³⁸ de klokken van het nabijgelegen Ursulinenklooster werden tijdens WO II helemaal niet geluid om te beletten dat ze zouden verwijderd worden.

³⁹ Leden van de heemkundige kring Hagok bezochten in 2002 de klokkentoren en noteerden er nog volgende inscriptie op de grote klok: "Vanhabost Kortrijk me tradicit Aloysius 1954".

⁴⁰ Uit Hogt online: uit de verzameling H. Simonart.

De klok uit 1816 is gegoten door Andreas Lodewijk Vanden Gheyn en vermeldt:

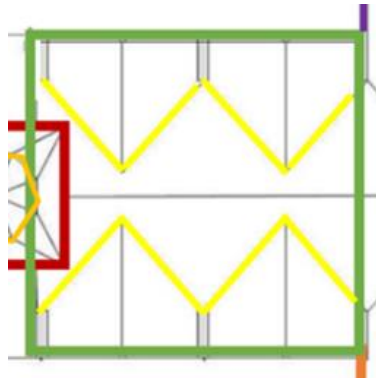
“Andreas Vanden Gheyn me fudit Lovanii pro ecclesia anno 1816”. De oorsprong van deze klok is onduidelijk (zie hoger).

In de kerk bevindt zich op een tafel in de zuiderbeuk nog een kleine klok. Het is afkomstig uit het Ursulinenklooster van Tildonk en kreeg de naam **“Angela”**. De peter van deze klok is E.H. Lambertz en de meter de toenmalig zusteroverste Renelde. Hun namen stonden ook vermeld op de Mariaklok van 1853 die in 1943 uit de kerk werd verwijderd. Het Angelaklokje werd gedoopt in 1864 door de deken van Aarschot voor de kloosterkapel van het nabije Ursulinenklooster. Een jaar later als de Mariaklok van de kerk. Te klein bevonden, werd dit Angelaklokje in 1890 vervangen door een grotere klok. Sinds 2020 is het Angelaklokje in bruikleen aan de kerk. De tafel met klok bevindt zich onder het glasraam dat de Ursulinen aan de kerk schonken en waar pastoor Lambertz staat afgebeeld.

Afbeelding: kleine **Angelaklok** van de Ursulinen van Tildonk, nu aanwezig in de Sint-Jan-de-Doperkerk

2.4.2. Het schip

Afbeelding links: plan met afbeelding schip (groen)

Afbeelding midden: de kerk van Tildonk in 1650, figuratief plan van Tildonk door landmeter Vincent Anthony in 1650 (ARB, KP, 2500)

Afbeelding rechts: geveltoppen en maaswerk van de spitsboogvensters van de als zijkapellen opgevatte zijbeuken dateren uit 1928-1931

Op de kaart van 1650, getekend door Vincent Anthony, staat de kerk nog afgebeeld met een stompe toren, een tweede torentje boven de viering en zonder de huidige **zijbeuken**, wat er op wijst dat de huidige kerk ten vroegste opklimt tot het **midden van de 17de eeuw**. De kerk kreeg in 1770 zijn huidige torenspits. Toen verdween ook het tweede torentje boven de viering. Op de afbeelding is de zijdelingse toegang ten zuiden van de westtoren zichtbaar.

De neogotische vensters in de zijbeuken werden bovenaan afgewerkt met bakstenen topgevels waarop een dwars zadeldakje aansluit. Deze bakstenen **geveltoppen** alsook het **maaswerk van de spitsboogvensters** dateren uit de restauratiecampagne vanaf **1928** onder leiding van de architecten Lemaire uit Leuven en Alfons Deneff uit Wespelaar.

2.4.3. Het transept

De Sint-Jan-de-Doperkerk is een kruiskerk⁴¹, ze bezit nl. een uitstekend transept zodat het grondplan op een kruis lijkt. Het transept zou gebouwd zijn in de 16de eeuw met behoud van een ouder stuk muur. In de transeptarmen refereren de **jaartallen 1701 en 1861** vermoedelijk naar de verbouwingen. Voordien zouden hier ook kruisribgewelven aanwezig geweest zijn die werden gewijzigd in een tongewelf.

Afbeelding links: plan met transept (paars is uit de 16de eeuw, het oranje deel is uit de 13de eeuw)

Afbeelding midden: noordtransept, foto uit 2021

Afbeelding rechts: noordtransept, zicht op westelijke muur met restant 13de-eeuwse muur, 2022

In het **noordtransept** in de westelijke muur bevindt zich het oudste gedeelte van de kerk: een stuk **muur uit de voormalige 13de-eeuwse kerk⁴²** of kapel.

⁴¹ Latijnse kruisvorm van de kerk, beladen met symboliek: zo staan de funderingen voor een rotsvast geloof, het dak voor de liefde die de zonde bedekt, de vloer als teken van nederigheid, de stenen voor elke gelovige die samen een gemeenschap/kerk vormen, mortel het woord Gods dat de stenen samenhoudt, de pilaren zijn de heiligen die de kerk ondersteunen, de klokken de stem van God die het woord verkondigen, de toren als Gods opperste gezag. Het koor symboliseert de hemel en het schip de aardse wereld.

⁴² Gordts, Jan, Stenen Getuigen uit het verleden van Tildonk, 2007. (2007, viering 900 jaar Tildonk) pag. 7.

Afbeelding links: westelijke muur van het noordtransept met restant 13de-eeuwse muur, 2021: detail

Afbeelding midden: westelijke muur van het noordtransept met restant 13de-eeuwse muur, 2021: detail plint

Het zuidtransept is opgebouwd uit gevels in bak- en natuursteenverband.

Afbeelding links: zuidtransept, oostelijke muur

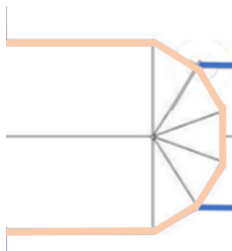
2.4.4. Het koor

Het **koor** werd samen met de sacristie tijdens het **derde kwart van de 18de eeuw** gebouwd op een deel van de funderingen van het vroegere gotische koor. Ook de boogvensters dateren uit de 18de eeuw maar komen renaissancistisch over.

Heel wat kerken werden verbouwd in de 18de eeuw⁴³ omdat men een groter koor wenste daar de priesters en monniken zich naast het altaar opstelden om te zingen en er zo plaatsgebrek ontstond. Meestal werd dan ook het hoofdaltaar verplaatst van de kruising naar de apsis.

⁴³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Apsis_\(architectuur\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Apsis_(architectuur))

Op het dak boven de apsis prijkt een smeedijzeren kruis, mogelijk afkomstig van het verdwenen houten spitstorentje dat in 1640 de viering sierde (zie de afbeelding van de kaart uit 1650, getekend door Vincent Anthony).

Afbeelding links: plan met afbeelding koor

Afbeelding rechts: koor met achterliggende sacristie

2.4.5 De sacristie

Afbeelding links: plan met afbeelding oostelijk toegevoegde sacristie

Afbeelding rechts: sacristie zuidzijde

In het **derde kwart van de 18de eeuw** werd de sacristie **in het verlengde van de kerk** opgetrokken, tegen de apsis aan.

2.4.6. Het kerkhof

De figuratieve kaart van Anthony uit 1650 toont reeds een ommuring rond het perceel van de kerk. Van wanneer de huidige ommuring precies dateert is niet bekend. In de documenten uit het kerkarchief is wel sprake van herstellingswerken die rond 1868 plaatsvonden.⁴⁴

De Villaretkaart toont de parochiekerk als centraal punt in de dorpskern in de periode 1745-1748. Daarbij staat ook de kerk centraal op het perceel.

Afbeelding links: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Villaretkaart uit 1745- 1748, bron: www.geo.onroenderfgoed.be.

Afbeelding rechts: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Ferriskaart uit 1771- 1778, bron: www.geo.onroenderfgoed.be.

De historische kaarten uit de 19de eeuw blijven hetzelfde beeld tonen: de kerk die in het midden van het perceel is geplaatst, met ommuring rond het perceel en deel uitmaakt van de dorpskern. Rondom het perceel zijn wegen gesitueerd.

Pas in de laatste kwart van de 18de eeuw worden graftekens getoond op het hele perceel, waardoor gesteld kan worden dat het kerkhof vanaf deze periode de kerk volledig omsloot.

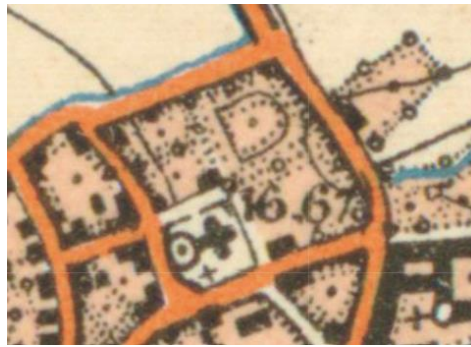
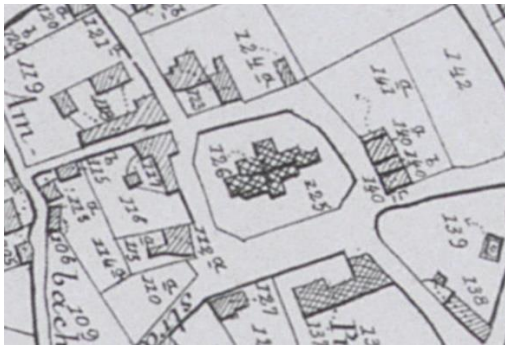

Afbeelding links: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Atlas der Buurtwegen uit 1843-1845, bron: www.geo.onroenderfgoed.be.

Afbeelding: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Vandermaelen kaart uit 1850, bron: www.geo.onroenderfgoed.be.

In de periode tussen 1904 en 1939 wijzigde de situatie m.b.t. de wegen rondom het kerkhof, waarbij het kerkhof aan de noord- en oostzijde werd omsloten door percelen in plaats van wegen die in een later stadium bebouwd werden. Eventuele verdere ontwikkelingen van het kerkhof in de 20ste eeuw blijven vooralsnog onbekend.

⁴⁴ Inhoudelijk dossier beschermingsbesluit, nr DB002143, archief agentschap onroerend erfgoed, digitale kopie verkregen in 2023.

Afbeelding links: De kerk in Tildonk, weergegeven op de Poppkaart uit 1842-1880, bron: www.geo.onroerenderfgoed.be.

Afbeelding rechts: De kerk in Tildonk, weergegeven op de kaart van België uit 1904, bron: www.cartesius.be.

Afbeelding rechts: De kerk in Tildonk, weergegeven op de kaart van België uit 1939, bron: www.cartesius.be.

Over de ontwikkelingen vanaf de 21ste eeuw is echter meer bekend. Zo werd in 2017 een visierapport over het kerkhof opgemaakt door IOED WinAr. Hierin werden een aantal problemen gesignaleerd, zoals beschadigingen en verzakkingen van graven. De gemeente ging hiermee aan de slag en liet de dringendste werken uitvoeren door maatwerkbedrijf IGO en voerde enkele werken uit in eigen beheer.

Het graf van de zusters dat voorheen bestond uit verhoogde aarden terpjes is nu aangelegd met een dambordpatroon van plantvakken omboord met kasseien. In 2004 is door een aanrijding met een bus een deel van de kerkhofmuur beschadigd. Hiervoor is een erfgoedpremie aangevraagd in 2014. De premie stond op de wachtlijst van het agentschap en werd eind 2022 toegekend. De herstellingswerken worden in 2024 uitgevoerd⁴⁵.

⁴⁵ "Restauratiepremie voor herstel van de muren van de tuin van pastoorij en kerkhof in Tildonk", bron: Het Nieuwsblad, https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230116_95188990 (laatst geraadpleegd op 13-03-2024).

3. INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND

3.1. Algemene gegevens

GEBOUWNAAM: kerk

KADASTRALE AFDELING: HAACHT 2 AFD/TILDONK/, **KADASTRALE SECTIE:** A, **Perceel:** 125B

EIGENAAR: gemeente Haacht

BEHEER: Kerkfabriek Haacht deel uitmakend van de pastorale zone Haacht “ de Goede Herder”

KORTE BESCHRIJVING: Driebeukige kruiskerk met basilicale opstand. Het schip telt twee bouwlagen en de toren vier.

WETTELIJKE BESCHERMING: monument sinds 11 juni 2001

HUIDIGE BESTEMMING: gebeds- en concertruimte

OPPERVLAKTE: ca. 539 m2

MEEST RECENTE RAPPORTEN BOUWKUNDIGE INSPECTIE:

Monumentenwacht exterieur Inspectierapport B-19/20213/2014/B - Sint-Jan-de-Doperkerk dd. **2013**

Monumentenwacht interieur Inspectierapport 20213/2014/I - Sint-Jan-de-Doperkerk dd. **2014**

Monumentenwacht exterieur Inspectierapport 20213-2021-B Sint-Jan-de-Doperkerk dd. **2021**

BOUWFYSISCH TOESTAND: Matig

3.2. Beschrijving van het kerkexterieur

3.2.1. De westtoren

Afbeelding links westtoren

Afbeelding midden: beeld van de heilige Barbara boven de linkerzijde van het portaal

Afbeelding rechts: beeld van Johannes de dooper boven de rechterzijde van het portaal

De **westtoren** dateert uit de 14de eeuw⁴⁶. De vierkante toren bestaat uit vier bouwlagen, is voorzien van verschillende schietgaten, een aantal kleine spitsboogvensters, een dubbele rij galmgaten en een steil oplopend achthoekig spitsdak.

Afbeelding links: gedenkplaat links voor de gesneuvelde soldaten en gemartelde burgerslachtoffers WO I

Afbeelding midden: westportaal

Afbeelding rechts: gedenkplaat rechts voor de vijf overledenen in concentratiekampen WO II

De toegangspoort in de westgevel bezit een barokke omlijsting. Hierboven, op consoles, staan twee beelden, links de heilige Barbara en rechts Sint-Jan-de-Doper. Het zijn de patroonheiligen van de kerk. Links en rechts van het portaal hangen verder de gedenkplaten voor oud-strijders.

De tweede bouwlaag is volledig gesloten, op een klein rechthoekig venster in de zuidgevel na. Er zitten verder vier nauwe schietgaten in de dikke muren: één in de noord- en één in de zuidgevel en twee in de westgevel net boven de beelden van de patroonheiligen.

⁴⁶ J. Vandesande, G. Vandegoor, R. Casteels, Open Monumentendag 1990 te Tildonk, Wakkerzeel, Wespelaar en Haacht.

Afbeeldingen links en rechts: het natuurstenen parement van de toren gaat over in een wit bepleisterd metselwerk met hierboven gewoon metselwerk

Een kroonlijst scheidt de tweede bouwlaag van de derde. Het parement boven de schietgaten lijkt op natuursteen maar is wit bepleisterde baksteen. De derde bouwlaag herbergt de oorspronkelijke klokkenverdieping en is voorzien van vier kleine gotische galmgaten. Er zitten verder kruisvormige schietgaten: één in de zuidmuur, twee in de westmuur en één lijkt gedicht in de oostelijke muur. Ze getuigen van de defensieve functie van deze westtoren en van de voormalige functie als schanskerk.

Het vierde niveau bestaat uit een tweede klokkenverdieping dat tijdens de 19de eeuw in baksteen werd opgetrokken. De vier grote, neogotische galmgaten zitten wat verborgen achter de wijzerplaten van de vier torenuurwerken, aan elke torenzijde één. Een smeedijzeren kruis en een gouden torenhaan bekronen de 58 meter hoge spits.

De westtoren wordt geflankeerd door twee bijgebouwen die beiden een lessenaarsdak en een lichtgetoogd venster bezitten. Aan de noordelijke zijde zit de technische ruimte. Aan de zuidelijke zijde zit de voormalige doopkapel, heden berging en een sanitair blok. Tot de 17de eeuw was hier aan deze zijde de tweede toegangspoort van de kerk. De gotische omlijsting in spitsboogvorm bleef wel bewaard in de zuidgevel en werd opgevuld met metselwerk en een venster. In de westgevel van dit bijgebouw bevindt zich in de gevel, achter het pastoorsbeeldje, de grafsteen met het wapenschild van Joseph Marie de Behault (+1825)⁴⁷.

⁴⁷ Hun familiegraf ligt om de hoek, aan de zuidgevel van het schip

Afbeelding links: noordzijde toren met in het bijgebouw de technische ruimte

Afbeelding rechts: zuidzijde toren met bijgebouw waar zich de voormalige doopkapel bevond

3.2.2. Het schip met de zijbeuken

Het schip werd uitgebreid met twee als zijkapellen uitgewerkte zijbeuken aan elke zijde.

De zijbeuken zijn bijna even hoog als de middenbeuk en worden verlicht door grote boogvensters die in de driehoekgevels van de zijbeuken vervat zitten. Het parement van het **16de-eeuws schip** is opgetrokken in baksteen met een ritmering van speklagen op een hoge natuurstenen plint. De neogotische vensters in de zijbeuken werden bovenaan afgewerkt met later toegevoegde bakstenen topgevels waarop een dwars zadeldakje aansluit.

Afbeelding links: schip noordelijke zijde, uitgewerkt met twee kapellen met later toegevoegde bakstenen topgevels

Afbeelding rechts: detail: later toegevoegde topgevel

Bij de aansluiting van het transept met het schip lopen de speklagen niet door.

Afbeelding links: aansluiting schip met zuidtransept: speklagen lopen niet volledig door

Afbeelding rechts: detail zijgevel schip: verweerd metselwerk

3.2.3 Het transept

De sterk vooruitspringende en door steunberen geflankeerde **transeptarmen** bezitten een natuurstenen geveltop en zijn opengewerkt met hoge spitsboogvensters, voorzien van vernieuwd maaswerk.

De topgevels worden op twee hoeken geschraagd door schuin geplaatste steunberen.

Afbeelding links: noordtransept zuidzijde: spitsboogvenster met lobvormige uitvoering en spijlen in natuursteen

Afbeelding rechts: zuidtransept zuidzijde: spitsboogvenster met lobvormige uitvoering en spijlen in natuursteen

Er is een verschil in uitvoering in de topgevels van de transeptarmen. In de zuidelijke transeptarm bestaat de topgevel volledig uit natuursteen, in de noordelijke transeptarm zijn er eerst nog vijf speklagen en is dan de rest van de topgevel uitgevoerd in natuursteen. Er is ook een lichte afwijking in het parement aan de plinten van beide transepten.

Afbeelding links: noordtransept zuidzijde

Afbeelding rechts: zuidtransept zuidzijde

In het **noordelijk transept** bestaat de oostelijke zijmuur uit een plint van acht lagen natuursteen met hierboven een bak- en zandsteenparement met driemaal een speklaag van één laag natuursteen tussen negen lagen baksteen.

Langs weerszijden van het grote gotische venster is er een bak- en zandsteenparement van vijf lagen met eveneens negen lagen baksteen tussen. Vanaf de hoogte van het maaswerk van het venster zijn er vijf speklagen met zeven lagen baksteen tussen. Het bovenste gedeelte van de topgevel werd uitgevoerd in witte natuursteen en dit over een breedte van een 3-tal lagen in metselverband; boven het venster. Er zijn verder vier trekankers zichtbaar en helemaal bovenaan is er nog een kleine rechthoekige opening.

In de oostelijke arm van de dwarsbeuk bevindt zich, tegen het koor, het oudste stuk muur van een 3-tal meter breed van de (voormalige, romaanse) kerk. Dit muurgedeelte bestaat overwegend uit witte zandstenen, en uitzonderlijk ijierzandstenen, in breuksteenverband maar er zijn ook enkele fragmenten van vloertegels, bakstenen en dakpannen te bespeuren. Dit muurgedeelte dateert uit de 13de eeuw.

De westelijke gevel bevat een basis van acht lagen natuursteen. Hierboven is een bak- en zandsteenparement uit negen speklagen waarvan de onderste zes lagen een ander kleur baksteenmetselwerk bezitten dan de bovenste drie lagen. Deze zes lagen sluiten aan bij het parement van de zuidelijke zijbeuk van het schip.

De eerste vijf lagen bestaan uit negen lagen baksteen , de zesde laag uit elf lagen baksteen en de volgende drie lagen weer uit negen lagen baksteen.

Afbeelding: topgevel zuidelijk transept

De **zuidelijke transeptarm** bezit op twee hoeken schuin geplaatste steunberen. De gevel is opgebouwd uit een vrij hoge plint, startende vanaf de grond met twee lagen ijzerzandsteen. Hierboven bevinden zich drie lagen natuursteen in groot formaat, afgesloten door een lijst. Boven deze lijst bevinden zich zes lagen natuursteen van kleiner formaat.

De muur vervolgt in een bak-zandsteenparement van tweemaal (één minder dan het noordtransept) een speklaag van één laag natuursteen tussen tien lagen baksteen (één meer dan het noordtransept). Langs weerszijden van het grote gotische venster is er een bak-zandsteenparement van vijf lagen. Vanaf de hoogte van het maaswerk in het venster is de topgevel uitgevoerd in een 7-tal lagen witte zandsteen in metselverband. Hierin verschilt het van het noordtransept dat verder nog een brede laag natuursteen onder de kroonlijst bezit in de westelijke gevel. Verder zijn er zeven trekankers zichtbaar en helemaal bovenaan is er nog een kleine rechthoekige opening.

3.2.4. Het koor

De lage plint onderaan bestaat uit ijzerzandsteen. Hierboven bevindt zich een hogere de plint in zandhoudende kalksteen die overgaat in een gevel van baksteen met negblokken en vensteromlijstingen in natuursteen. Er zijn geen speklagen in dit baksteenparement.

In de twee zijmuren zitten telkens twee ramen die voorzien zijn van segmentbogen met, typisch voor deze kerk, onregelmatige negblokomlijstingen. Deze werden uitgevoerd in de 18de eeuw.

De polygonale, vijfzijdige apsis van het koor is voorzien van blinde muren. Op het dak boven de apsis prijkt een smeedijzeren kruis, mogelijk afkomstig van het verdwenen houten spitstorentje dat in 1640 de viering sierde, zie de afbeelding van de kaart uit 1650, getekend door Vincent Anthony.

Het koor bevat net als de aanleunende sacristie een zadeldak.

Afbeelding links: zicht op het noordelijk deel van het koor en de sacristie

Afbeelding rechts: koor: detail: één van de twee rondboogvensters met roedevorming in metaal (staal)

Afbeelding links: onsamenvattend metselwerk koor

Afbeelding rechts: zicht op het zuidelijk deel van het koor

3.2.5. De sacristie

De sacristie werd in het verlengde van het polyonaal koor gebouwd. Het vormt een soort klein koor achter het eigenlijke koor. Het bezit eveneens een zadeldak dat bekroond wordt. Ook het parement is gelijkaardig: een hoge plint in natuursteen met hierboven een gevel opgebouwd uit baksteen en onregelmatige negblokken en vensteromlijstingen in natuursteen. In de noordmuur werd een boogvenster gedicht en aan de oostmuur werd de muur bepleisterd en staat er een groot grafmonument tegen de muur. Ook aan de overige zijden van de muren van de kerk staan er grafzerken tegen de gevels. In de zuidelijke gevel bevindt zich een toegangsdeur. Naast het boogvenster is een herstelling in het bakstenen metselwerk zichtbaar.

Afbeelding: zicht op de oostzijde van de sacristie

Afbeelding links: oostelijke gevel sacristie

Afbeelding rechts: zuidelijke gevel sacristie met toegang

3.3. Beschrijving van het kerkinterieur

3.3.1. De westtoren en de twee zijgebouwen

In de westtoren bevindt zich het centrale toegangsportaal. De toren is geflankeerd door twee zijgebouwen. Langs het portaal- een 20ste-eeuwse kopie naar het 18de-eeuwse origineel- komt men de kerk binnen.

Het **gelijkvloers** van de westtoren is overkapt met een kruisribgewelf dat rust op kraagstenen waar er nog twee bewaarde een figuratieve afbeelding bevatten: eentje is zichtbaar op het gelijkvloers, het andere in de berging achter het doksaal. Op de onderste kraagstenen werd een vlak plafond geplaatst zodat het kruisribgewelf aan het oog onttrokken is. Het kruisribgewelf is wel zichtbaar op het doksaal.

Afbeelding links: parement in natuursteen, portaal westtoren

Afbeelding midden: gehistoriseerde kraagsteen

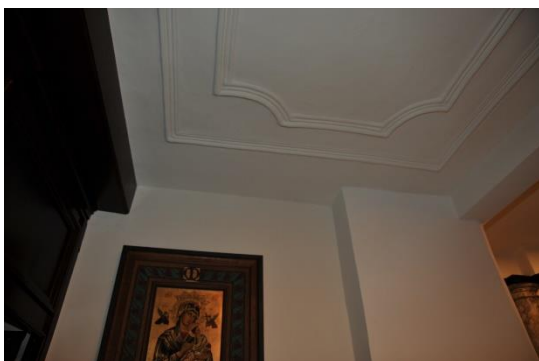
Afbeelding rechts: gehistoriseerde kraagsteen

Het parement op het gelijkvloers van de toren bestaat uit een bepleisterde plint met hierboven een parement uit natuursteen.

In de sas van de inkompartij bevindt zich tevens de in 2020 geplaatste deur naar het doksaal en de andere verdiepingen van de toren. Deze recente deur kreeg een andere, veel lichtere beits, dan het ouder, omringend schrijnwerk.

Verder zitten er twee wijwatervaatjes in de muur verwerkt, die verschillend van vorm zijn.

Voor de plaatsing van het doksaal werd een extra verdieping onder het gewelf van de toren gestoken. Het nieuwe plafond onder het doksaal kreeg een stucplafond met sierlijst.

Afbeelding: stucplafond onder het doksaal

Afbeelding links: deur naar verdiepingen in de kerktoeren, geplaatst in 2020

Afbeelding midden: noordelijke gevel portaal: wijwatervat

Afbeelding rechts: zuidelijke gevel portaal: wijwatervat

Op de eerste verdieping van de toren bevindt zich een berging die toegang geeft tot het doksaal. Dit (tussen)verdiep kwam tot stand bij het maken van een doksaal voor het orgel en verschaftte zo de mogelijkheid tot een berging onder het kruisribgewelf.

Afbeelding links: zicht op het kruisribgewelf eerste verdieping van de toren

Afbeelding rechts: detail van dit gewelf: bewaarde kraagsteen

Hier is het kruisribgewelf van de toren zichtbaar samen met nog één bewaarde kraagsteen. Het plafond vertoont een aantal gaten en de bepleistering is vervuild, net als bij de opgaande muren.

Op de volgende, **tweede verdieping**, bevinden zich de resten van de behuizing voor de windas die de gewichten (die vroeger in steen waren) optrok ter aandrijving van het torenuurwerk⁴⁸. Echter is er van dit mechanisme en de behuizing weinig overgebleven: enkel een houten kist met materiaal verwijst nog naar deze vroegere behuizing. De vloer bestaat uit de bovenzijde van het kruisribgewelf. Van dit verdiep is er een toegang naar de dakzolder boven het schip en verder bevindt er zich nog een toegemaakte deur.

⁴⁸ Uit blog: Tiloenk leeft

Afbeelding: restanten van de behuizing

Afbeelding links: voormalige behuizing van de gewichten voor de voormalige windas, heden verdwenen.

Afbeelding rechts: opname augustus 2022: restanten van de behuizing

Afbeelding links: deur in de toren naar de tweede verdieping

Afbeelding midden: tweede verdieping toren: zicht op bovenzijde kruisribgewelf

Afbeelding rechts: tweede verdieping toren: zicht op houten plafond

Afbeelding links: toegemaakte deur in de toren, tweede verdieping, tegen de zuidmuur.

Afbeelding rechts: trap naar dakzolder van het schip, tweede verdieping toren

Op de tweede verdieping van de toren bevinden zich de eerste serie galmborden, deze zijn recenter dan deze van een verdieping hoger. Eén galmbord is uit het boogvenster gevallen en wordt tegengehouden door een stok. Op deze verdieping is de bovenzijde van het kruisribgewelf zichtbaar.

Afbeelding links: derde verdiep van de toren, eerste serie galmborden

Afbeelding rechts: losgekomen galbboord, derde verdiep toren

Afbeelding: derde verdiep van de toren: toegemaakt galmbordopening

Op de derde verdieping van de toren bevindt zich de tweede serie galmborden, deze zijn ouder dan het verdiep lager. Hier is er een gedichte galmbordopening.

Op de vierde verdieping bevindt zich de klokkenstoel met drie klokken.

Afbeelding: vierde verdiep van de toren: klokkenstoel met drie klokken

In het bijgebouw van de toren aan de zuidelijke zijde zat vroeger de doopkapel. Heden is het een berging en bezit het een sanitair blok.

Afbeelding links: kruisribgewelf in de voormalige doopkapel. Nu berging.

Afbeelding rechts: kraagsteen van kruisribgewelf voormalige doopkapel.

Deze voormalige doopkapel bezit eveneens een bepleisterd kruisribgewelf op kraagstenen zonder figuren. Het parentent is volledig bepleisterd en wit geschilderd behalve de hoge plint, die werd grijs geschilderd.

In het **bijgebouw** van de toren aan de noordelijke zijde zit de technische installatie van de verwarming. Er zit een vals cassettenplafond waar vochtplekken zichtbaar zijn. Mogelijk zit hierachter ook een kruisribgewelf.

Afbeelding: bijgebouw noordzijde van de toren: vals plafond, technische ruimte.

3.3.2. Het schip met zijbeuken

Eens uit de westtoren kom je langs het doksaal in het schip terecht.

Het schip is ruimtelijk onderverdeeld door een zuilenrij van vier ronde zuilen met spitsboogarcades. Het bezit verder een opgehoogd bepleisterd tongewelf met Louis XV-motieven dat rust op een kroonlijst. De kroonlijst is eveneens voorzien van motieven.

Het schip is onderverdeeld in drie beuken en bezit drie traveeën. De middenbeuk wordt gedragen door vier Toscaanse zuilen, die vermoedelijk aangebracht werden onder voormalige kruisribgewelven die van voor de 18de eeuw dateren. Boven de kroonlijst zit een bepleisterd houten, met Louis XV-motieven opgehoogd tongewelf. Deze Louis Motieven, die onderdeel uitmaken van de kroonlijst, zijn uitgelijnd aan de vlakverdeling op het tongewelf, maar zijn niet uitgelijnd t.o.v. de Toscaanse zuilen.

De zijbeuken werden net als de middenbeuk in de 18de eeuw opgetrokken en zijn overwelfd naar gotische traditie. Ze hebben bijna dezelfde hoogte als de middenbeuk en worden verlicht door grote neogotische vensters.

De glasramen vallen op door hun thematiek en hun iconografische voorstellingen. Ze werden vooral in de 20ste eeuw vervaardigd.

Het schip bevat een zwart-wit-rode natuurstenen vloer in Comblanchien⁴⁹ met centraal een lopermotief. Uit de slijtage van de natuurstenen vloer in het koor blijkt wel dat deze vloer van een eerder jaartal dateert dan de vloer in het schip en transept. De zwart-wit-rode natuurstenen vloer met centraal een lopermotief vervangt een oudere tegelvloer. Deze oudere tegelvloer is zichtbaar op een postkaart uit 1914 (zie volgende pagina). Daarnaast is het opvallend dat de tegelvloer in het schip niet gecentreerd t.o.v. het koor werd geplaatst, redenen hiervoor zijn onduidelijk.

De vloer langs het lopermotief, in de zijbeuken en de transepten, bestaat uit zwarte en witte tegels die in ruitmotief werden gelegd. Op dezelfde postkaart uit 1914 is zichtbaar dat de vier zuilen in het middenschip voorzien waren van imitatie natuursteenvoegen.

Afbeelding links: schip en zijbeuken, zicht vanuit doksaal; een lopermotief in de tegels in Comblanchien naar het hoogaltaar toe.

⁴⁹ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Comblanchien_\(pierre\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Comblanchien_(pierre)): deze kalksteen werd vaak gekozen omwille van zijn gelijkenis met marmer.

Afbeelding: hoofdaltaar met koor, situatie in 1914. Hier is de vorige tegelvloer duidelijk zichtbaar.

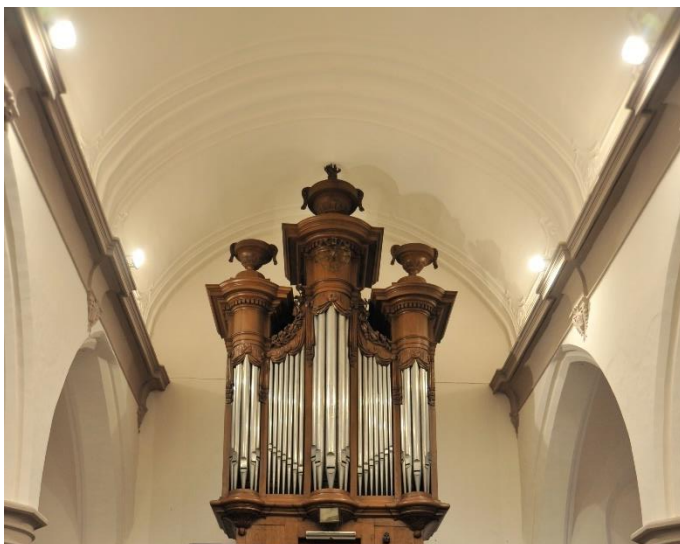

Afbeelding: postkaart met situatie 1914: imitatie natuursteen aftekening op de zuilen.

Afbeelding links: witte en zwarte tegels in ruitvorm in de zijbeuken

Afbeelding rechts: muur zijbeuk: plint imitatie natuursteen in oker geschilderd, muren erboven in eierschaalwit, plint in zwarte natuursteen.

Afbeelding links: bepleisterd tongewelf met gordelbogen in het schip, zijde doksaal

Afbeelding rechts: plafond boven het koor, anno 2021, zijde hoofdaltaar

De muren van het interieur zijn bepleisterd en werden eind 2019 tot begin 2020 in eierschaal en in beige geschilderd. Op de muren van de zijbeuken kwam onderaan op de plint van zwarte natuursteen op de basis van zes lagen imitatie natuursteen een beige verf. Voor de oplopende muren en pilasters werd gekozen voor een zacht aansluitende eierschaalkleur. Dit gebeurde in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed.

3.3.3. Het transept

De transeptarmen bezitten net als het schip bepleisterde houten tongewelven.

In elke transeptarm prijkt telkens een datum. In de zuidelijke transeptarm prijkt de datum “1861” boven het glasraam, wat refereert naar de restauratie van de dwarsbeuk.

Afbeelding links: zuidelijke transeptarm

Afbeelding rechts: zuidelijke transeptarm: detail: datum boven het glasraam: “1861”.

In de noordelijke transeptarm staat op de westelijke muur “1710” vermeld, wat refereert naar de bouw van dit transept.

Afbeelding links: tongewelf noordtransept

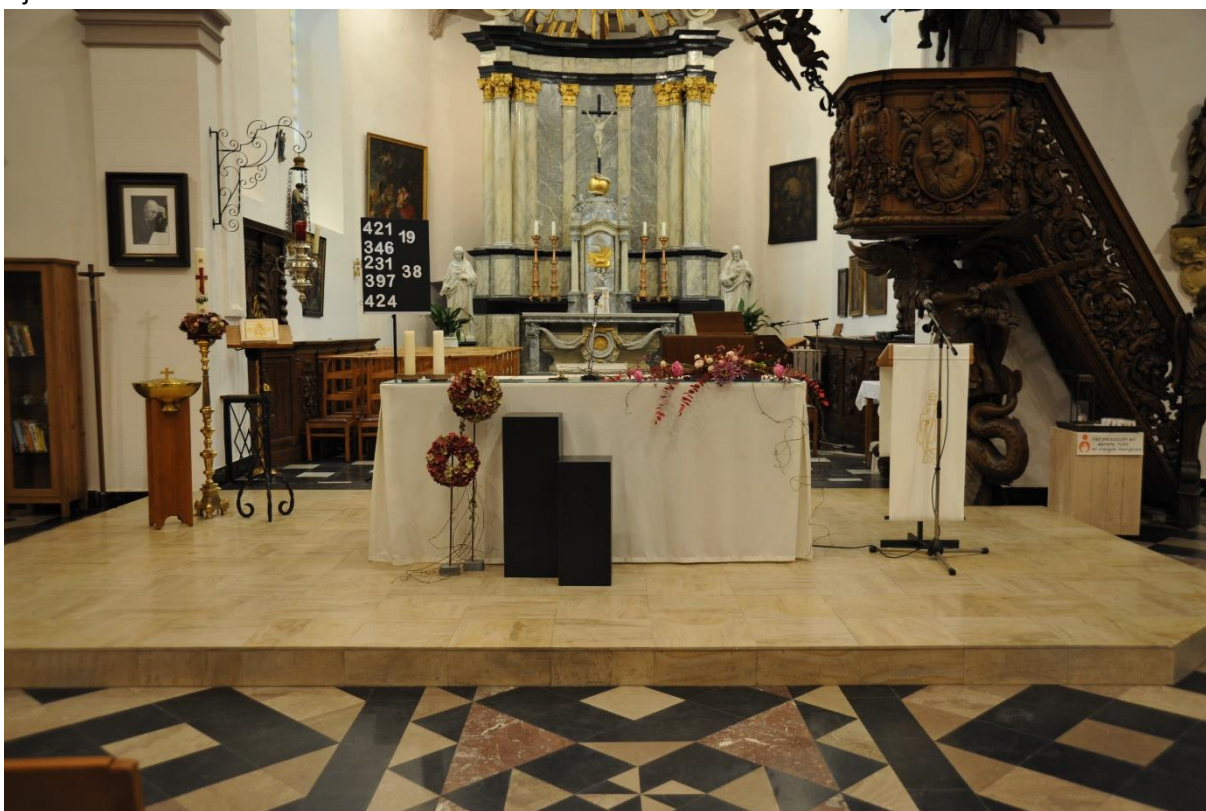
Afbeelding rechts: vloer noordtransept

De muren en het plafond van het transept werden einde 2019 begin 2020 in eierschaal geschilderd. Net als in het koor is hier geen plint in oker, wat er wel is in het schip.

Afbeelding: vloer in ruitmotief in de zijbeuken en de transeptarmen.

Op de vloer in de transeptarmen liggen witte en zwarte tegels in ruitmotief dat doorloopt in de zijbeuken.

Afbeelding: op de viering werd een verhoogd podium gebouwd dat aansluit bij het podium van het koor

Op de kruising van het transept met het koor werd op de viering een verhoogd podium geplaatst met vierkante, witte natuurtegels.

3.3.4. Het koor

Het koor bezit een polygonale 5-zijdige apsis zonder vensters. Apsis en koor hebben dezelfde hoogte. Muren en plafond zijn bepleisterd en werden einde 2019 begin 2020 in eierschaal geschilderd.

Boven de apsis is een onderverdeeld straalgewelf in rococostijl. Boven het koorgedeelte is een bepleisterd tongewelf met net voor het straalgewelf een afbeelding van een stralenkrans met wolkjes, net boven het hoogaltaar.

Op de vloer liggen zwarte en witte natuurtegels in een alternerend verband. Net voor het altaar ligt een rechthoekige zwarte steen die op een gedenkplaat lijkt maar een toegang naar een- niet meer toegankelijke- kelder zou zijn⁵⁰.

Afbeelding links vloer in metselverband aan koorgestoelte noordzijde

Afbeelding midden:zicht op het hoogaltaar in het koor met vooraan in de vloer een grote, rechthoekige steen. Kelder aanwezig ?

Afbeelding rechts: hoogaltaar: detail tongewelf: hier wordt de Heilige Drievuldigheid voorgesteld in een stralenkrans omgeven door wolken en engelen.

Aan het koorgestoelte sluit een vloer in baksteenverband aan.

Net achter het hoogaltaar is er een bergruimte dat fungeert als technische ruimte voor de kerkverlichting. Hier liggen zwart en rood gebakken tegels als vloer.

⁵⁰ Informatie gekregen van Fred Timmermans van de kerkfabriek van Tildonk.

Afbeelding links: postkaart met situatie 1950

Afbeelding rechts: berging met technische installatie, net achter het hoogaltaar, enkel bereikbaar via een ladder.

3.3.5 De sacristie

De sacristie ligt in het verlengde van het koor en is bereikbaar langs de linkerzijde van het koor.

De muren van de sacristie zijn bepleisterd en wit geschilderd. Verder zijn er heel wat grijs geschilderde bergkasten aanwezig. Achter zo een deur in de zuidelijke zijde bevindt zich een tweede, bruin geschilderde, deur die naar buiten leidt. Op de vloer ligt er vast tapijt op de zwarte, vierkante natuurtegels. Er is ook een aparte berging en een brandkast. In de berging zijn de tegels zichtbaar, hier gaat het om rood en zwart gebakken tegels.

Het plafond is in stucwerk met een sierlijst.

Afbeelding links: sacristie: zijde zuid met achter de grijs geschilderde deur , de deur naar uitgang naar het kerkhof toe.

Afbeelding rechts: sacristie: tweede deur naar buiten toe

Afbeelding links: sacristie: bergkasten

Afbeelding rechts: sacristie: buffetkast en bergkasten

Afbeelding links: zwarte, vierkante tegels onder het vast tapijt van de sacristie

Afbeelding midden: plafond sacristie

Afbeelding rechts: berging achter het hoogaltaar, hier bevindt zich de technische ruimte

3.3.6. De glasramen

Zowel in het koor, als in de transepten als in de zijbeuken zitten glasramen. Ze verschillen in uitvoering en zijn door verschillende glazeniers gemaakt. Soms staan de opdrachtgevers op het glasraam vermeld.

3.3.6.1. De gebrandschilderde glasramen in het koor uit 1929

In het **koor** zitten de vier oudste, **gebrandschilderde glasramen** uitgevoerd in **1929** door de **gebroeders Coucke** uit Brugge. Deze gebroeders plaatsten ook de glasramen in de neogotische kloosterkerk (gebouwd tussen 1877 -1880) van de Ursulinen wat verderop⁵¹.

De voorstellingen in het koor zijn iconografische verwijzingen naar de belangrijkste liturgische feesten met name: links de instelling van de eucharistie (Pasen), het bezoek van de herders (Kerstmis), rechts de hemelvaart van Christus en de vurige tongen (Pinksteren).

⁵¹ De figuratieve voorstellingen in de kloosterkerk van de Ursulinen refereren naar hun geschiedenis.

De glasramen zijn uitgevoerd in een rijke neo-renaissancistische stijl en vormen telkens één geheel. Ze zitten met roedes vast aan een metalen rooster in een groot boogvenster. Onderaan het venster worden de wapenschilden en de schenkingsteksten weergegeven. In enkele staan ook de namen van de gebroeders-glazeniers vermeld. Elk glasraam wordt omgeven door een steeds andere decoratieve bloemenfries. Deze fauna en flora bezit eveneens een symbolische waarde. De uitdrukkingen op de gezichten zijn zeer treffend.

Afbeelding links: glas-in-loodraam, koor noordmuur, "Laatste Avondmaal", gemaakt door de gebroeders Coucke uit Brugge, gedateerd 1929.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam, , "Laatste Avondmaal": detail: geschilderde inscriptie onderaan links: "schenkingsopschr 1929", schenkingsopschrift ter herinnering van Auguste Marie Ghislain de Behault du Carmois [+1920].

Afbeelding rechts onder: glas-in-loodraam, , "Laatste Avondmaal": detail glasraam gesigineerd Coucke

De voorstellingen in de glasramen worden weergegeven in een soort portiekaltaar waar het tafereel weergegeven wordt in een zuilenpartij met bovenaan een fronton. Wat gelijkaardig als de uitvoering van de biechtstoel in het noordtransept.

Het glasraam met de voorstelling van het Laatste Avondmaal werd in 1929 geschonken omwille van de in 1920 overleden Auguste Marie Ghislain de Behault du Carmois [+1920]. Zij maakte deel uit van de adellijke familie die sinds 1839 vier burgemeesters voor Tildonk⁵² leverde. Het "Laatste Avondmaal" verwijst naar de eucharistie en Pasen.

⁵² Onder de 9 Tildonkse burgervaders tussen 1830 en 1977: waren er vier van deze familie: Philippe de Behault du Carmois (1839 - 1869), August I de Behault du Carmois (1869 - 1898), August II de Behault du Carmois (1899 - 1912) en Raymond de Behault du Carmois (1947 - 1972).

Afbeelding links: glas-in-loodraam, koor noordmuur, "Bezoek van de herders", gemaakt door de gebroeders Coucke uit Brugge, gedateerd 1929.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam, , "Hemelvaart van Jezus": detail: geschilderde inscriptie onderaan links: "schenkingsopschr 1929", schenkingsopschrift ter herinnering van Alexandre Ghislain Marie der Stegen en Leontine de Wyels 1929.

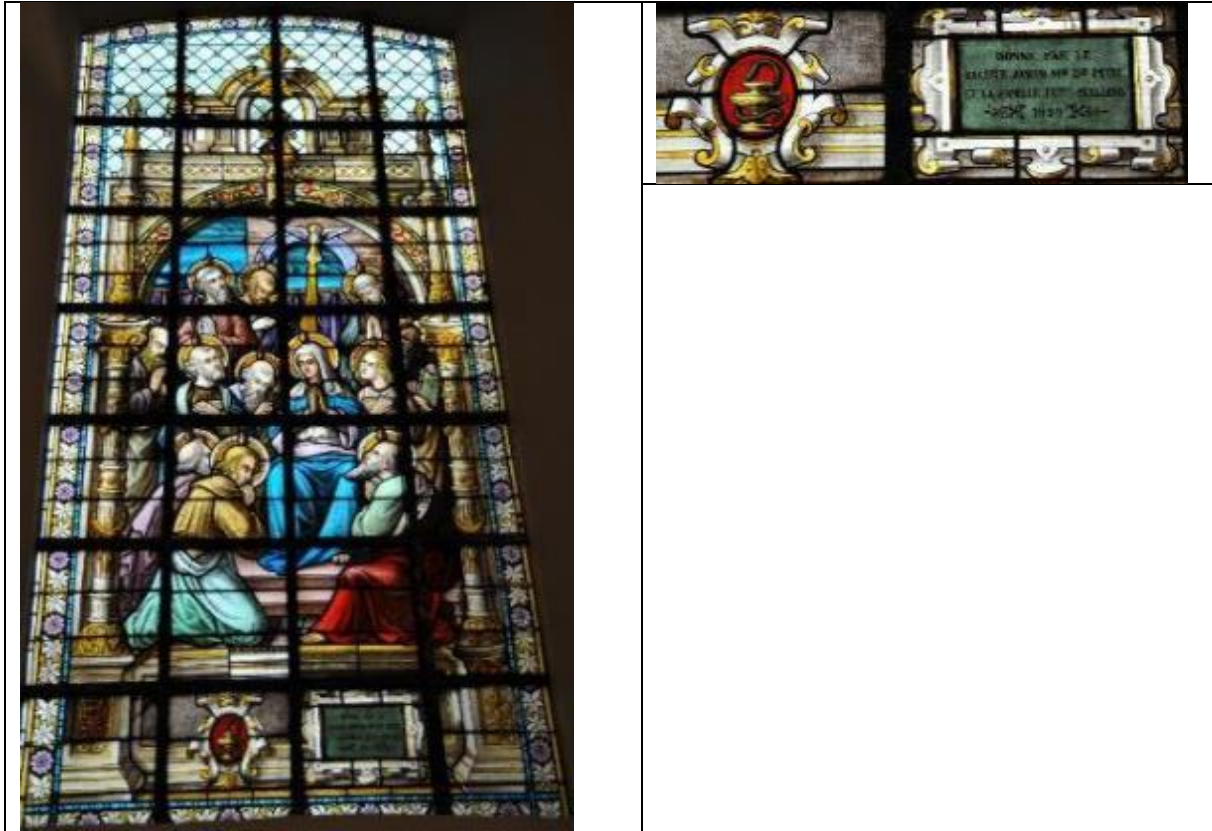
Afbeelding rechts onder: glas-in-loodraam, , "Hemelvaart van Jezus": detail glasmaat gesigneerd Coucke

Afbeelding: glas-in-loodraam, koor zuidmuur, "Hemelvaart van Jezus", gemaakt door de gebroeders Coucke uit Brugge, gedateerd 1929.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam, , "Hemelvaart van Jezus": detail: geschilderde inscriptie onderaan links: "schenkingsopschr 1929", schenkingsopschrift "Donné par le comte Philippe van Schriek 1929"

Afbeelding rechts onder zelfde wapenschild in grafplaat tegen de sacristie.

Afbeelding rechts: glas-in-loodraam, “Nederdaling van de Heilige Geest”, koor zuidmuur, door de gebroeders Coucke uit Brugge, gedateerd 1929

Afbeelding links: glas-in-loodraam, “Nederdaling van de Heilige Geest”, detail: geschilderde inscriptie onder aan rechts: “Schenkingsopschrift “Donné par le docteur Joseph Mrie Dre Petit et la de famille Petit-Beullens 1929”.

Het glasraam met de voorstelling “De Nederdaling van de Heilige Geest” verwijst naar Pinksteren en wordt beschouwd als het begin van de christelijke kerk en als de eerste christelijke opwekking⁵³.

3.3.6.2. De glas-in-loodramen in de **zijbeuken** uit 1932

De glasramen in de **zijbeuken** zijn **glas-in-loodramen**, deze zijn bevestigd aan de monelen van het venster en het venster zit bovenaan vervat in het maaswerk. Belangrijk is hier de symboliek van de vele voorgestelde flora onderaan het glasraam met hiertussen de vermelding van de schenkers op een gebrandschilderd stuk glasraam.

In **de noordelijk zijbeuk** is één glasraam gewijd aan de **heilige Barbara**, één van de twee patroonheiligen van de kerk. Het werd geschonken door de parochianen aan de kerk. Een ander glasraam is ter ere van de **heilige Theresia van Lisieux**. Dit raam werd vervaardigd door de gebroeders Coucke uit Brugge in **1932**, dus later dan de koorvensters.

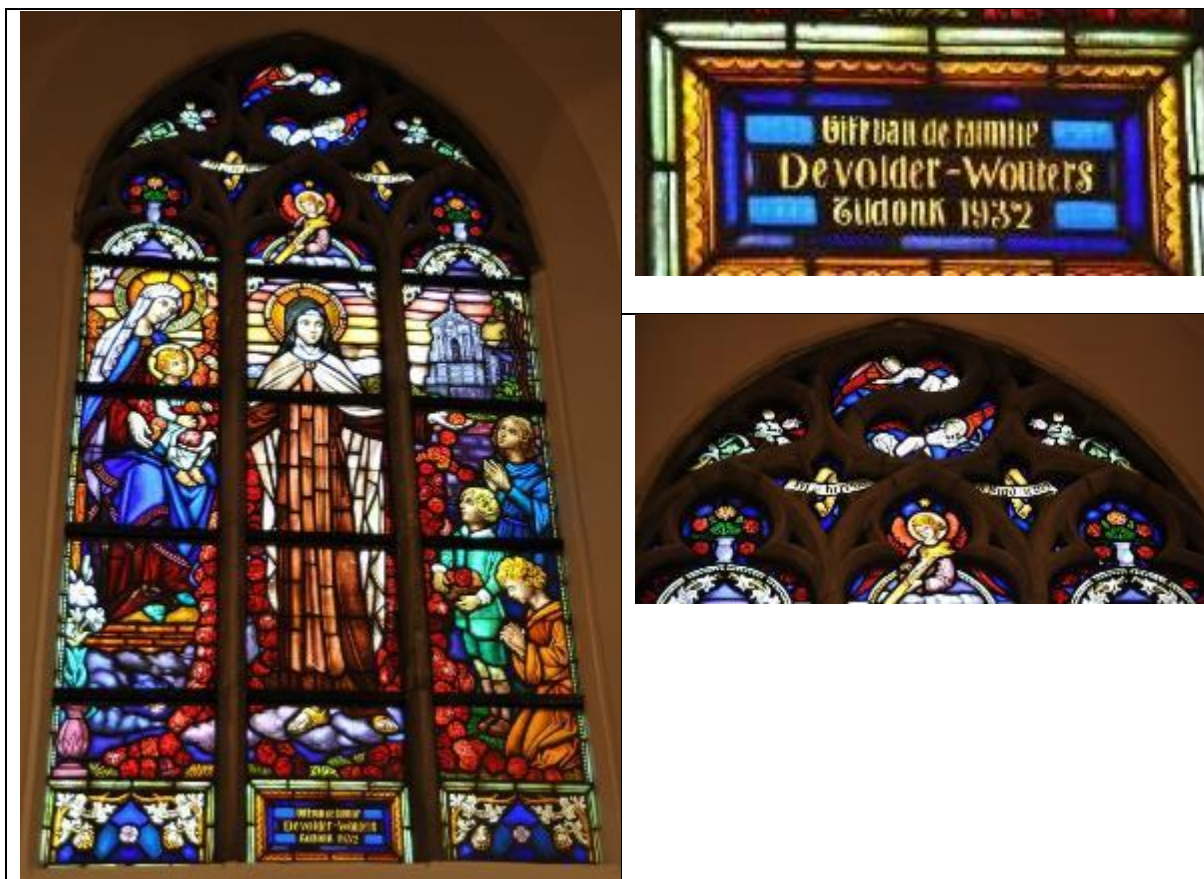
⁵³ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Pinksteren> (geraadpleegd op 1/12/2021).

Afbeelding rechts:: zijbeuk noord, eerste glasraam west, de heilige Barbara, deze laatste is één van de twee patroonheiligen van de kerk

Afbeelding links boven: zijbeuk noord, eerste glasraam west, de heilige Barbara, detail: "Heilige drievuldigheid – een god".

Afbeelding links onder: zijbeuk noord, eerste glasraam west, de heilige Barbara, detail: " Geschonken door de parochianen van Tildonk,

Afbeelding rechts: zijbeuk noord, tweede glasraam oost: de heilige Theresia van Lisieux

Afbeelding links boven: zijbeuk noord, tweede glasraam oost: de heilige Theresia van Lisieux, detail: "Gift van de familie Devolder-Wouters. Tildonk 1932".⁵⁴

Afbeelding links onder: zijbeuk noord, tweede glasraam oost: de heilige Theresia van Lisieux, tekst in het maaswerk: "hl. Theresia – hl. kind Jezus".

In de **zuidelijke zijbeuk** zitten glasramen met de voorstelling van OLV van Banneux ("O.L.V. Middelaars voor de inwoners van Tildonk") gemaakt tussen 1933 (begin bedevaart van Banneux) en in 1950 geschonken door Maurice Hizette en Joseph Desmet-Van Caillie en hun namen staat in de rechterhoek onderaan. Er staat ook een beeld van de OLV van Banneux wat verder in de kerk.

Het beeld en de afbeelding van OLV van Banneux zijn er niet toevallig. In het glasraam knielt aan de voet van Maria het meisje Mariette Beco. Zij kreeg de verschijning van Maria én verbleef een tijd in Tildonk⁵⁵

Het andere glasraam toont een tafereel van pastoor Joannes Cornelius Lambertz en werd aan de kerk geschonken door de zusters-Ursulinen .

⁵⁴ Gordts,J; Inventaris van het kerkarchief van Tildonk, Tildonk, 1997: pag.16: de familie Devolder schonk deze glasramen aan de kerk als dank dat hun beide zonen mei 1940 overleefd hadden. De familie schonk ook in 1932 ook reeds een glasraam nl. "De heilige Theresia met kind".

⁵⁵ Gordts,J; De Tildonkse processie van weleer, 2007 pag. 16.

Afbeelding links: glas-in-loodraam, "O.L.V. der Armen, opschrift ter ere van O.L.V. van Banneux⁵⁶", gedateerd tussen 1933 en 1950.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam, "O.L.V. der Armen, opschrift ter ere van O.L.V. van Banneux, detail: glazenier J. Rabau.

Afbeelding rechts midden: teksten in het maaswerk

Afbeelding rechts onder: foto uit 1933 van Tildonkenaren die met de bus op bedevaart naar Banneux gaan, dus een van de eerste bedevaarders.

Afbeelding: beeld van OLV van Banneux in de kerk

⁵⁶ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Banneux>, geraadpleegd op 11/10/2021: Banneux (ook wel Banneux Notre-Dame) is een dorp tussen Luik en Spa. Het is een bekend Mariabedevaartsoord en ontstond in 1933. Vanaf 1948 bouwde men een basiliek. Banneux groeide uit tot een drukbezocht bedevaartsoord. Het wordt jaarlijks door zo'n 700.000 pelgrims bezocht. Er bevindt zich een bron, die door Maria aan Mariette getoond zou zijn, waaraan een geneeskrachtige werking wordt toegeschreven.

Afbeelding links: zijbeuk zuid glasraam ten westen. Ter ere van pastoor Lambertz, een gift van de Ursulinen .

Afbeelding rechts boven: zijbeuk zuid glasraam ten westen. Ter ere van pastoor Lambertz, herinneringsopschrift: “Door de Ursulinen aan hunnen Stichter den Zeer E.H. Pastoor Lambertz eerbiedig opgedragen in 1932”.

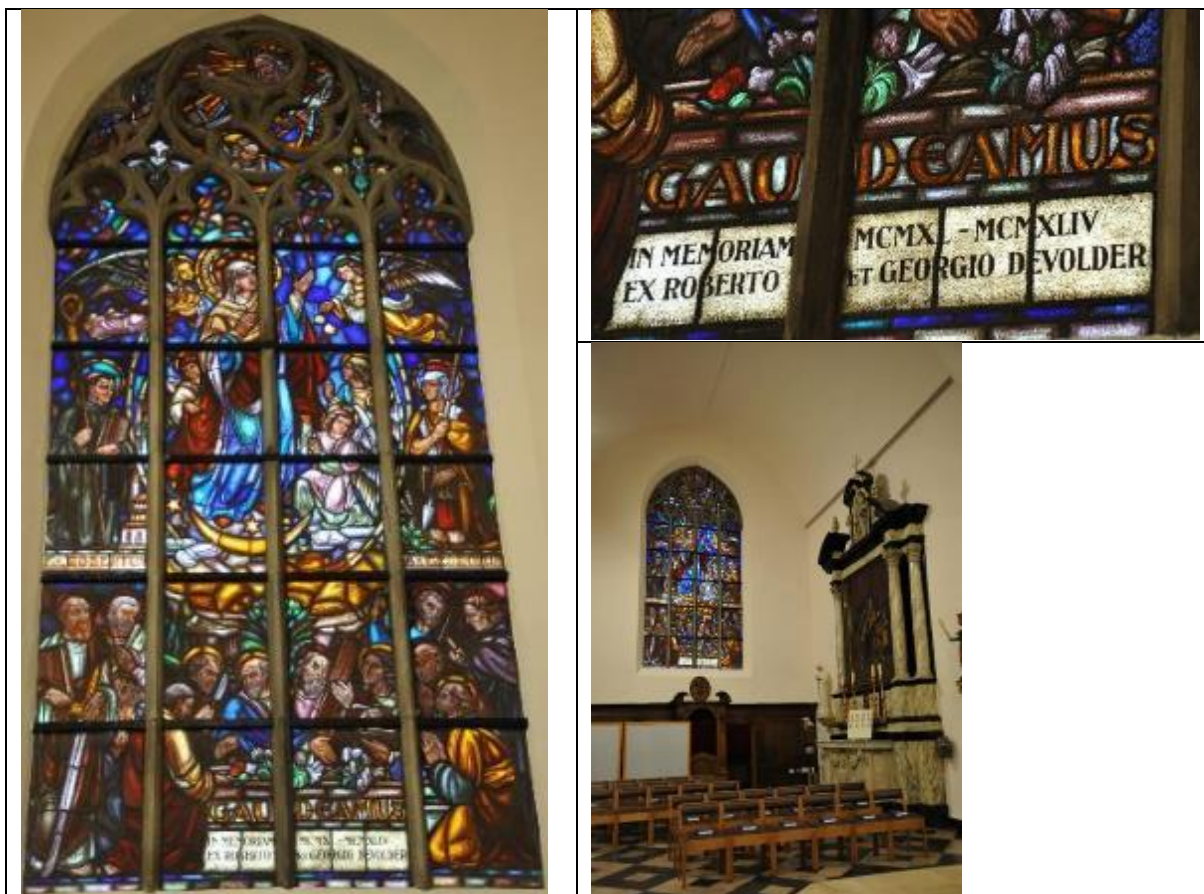
Afbeelding rechts onder: doodsprentje uit 1869 van de Tildonkse pastoor Lambertz..

In dit glasraam wordt pastoor Joannes Cornelius Lambertz vereeuwigd. Hij was de stichter van de congregatie der Ursulinen van Tildonk. Het glasraam werd geschonken door de verschillende kloosterhuizen van de orde van de Ursulinen.

3.3.6.3. De glasramen in de transepten

De glasramen in de **transepten** zijn een combinatie van **gebrandschilderde glas-in-loodramen** die bevestigd zijn aan de monelen van het venster (verticaal) en met roedes aan een rooster (horizontaal).

In het **noordelijk transept** wordt de kroning van Maria voorgesteld die zich tussen de heiligen Robertus en Georgius bevindt. Onderaan ziet men de voorstelling van het Laatste Avondmaal. Het glasraam zou ook door de gebroeders Coucke uit Brugge zijn uitgevoerd in **1944**, dus na de glasramen in het koor en het glasraam in zijbeuk.

Afbeelding links: glas-in-loodraam transept noord, “Tenhemelopneming van Maria, de heilige Robertus en heilige Georgius”, door de gebroeders Coucke uit Brugge, gedateerd 1944.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam transept noord, detail onderaan in het midden: herinneringsopschrift aan Robertus en Georgius Devolder 1944.

Afbeelding rechts onder: glas-in-loodraam in het noordtransept

Het glasraam met de “Tenhemelopneming van Maria” wordt in de inventaris van het agentschap toegeschreven aan Lou Asperslagh uit Leuven⁵⁷.

In het **zuidelijk transept** wordt “Christus met vlammenhart” voorgesteld, geflankeerd door twee engelen. Op dit glasraam staat ook de kerk van Tildonk afgebeeld evenals de Leuvense vaart. De voorstelling geeft de zegening van het heilig Hart⁵⁸ aan Tildonk weer.

Het glasraam werd gemaakt door H. Hizett en J. Desmet, hun namen staan rechts onderaan vermeld. Het glasraam wordt gedateerd tussen 1926 en 1950.

⁵⁷ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41868> (Geraadpleegd op 02-12-2021)

⁵⁸ Gordts, J.; *Inventaris van het kerkarchief van Tildonk*, Tildonk, 1997, pag.44: weergave van de ledenlijst van het broederschap van “het heilig Hart van Jezus” van 1828-1883. Er was ook een broederschap van “de onbevleete ontvangenis” rond 1863. In 1961 was er een ledenlijst van de “Bond van het heilig Hart”.

Afbeelding links: glas-in-loodraam, "Christus met vlammend hart", door Maurice Hizette en Joseph Desmet-Van Caillie, door het KIK gedateerd tussen 1926 en 1950.

Afbeelding rechts boven: glas-in-loodraam, "Christus met vlammend hart", detail: handtekening glazeniers.

3.4. Erfgoedelementen - nagelvaste interieurelementen

3.4.1. Het orgel

In 1533 bezat de kerk van Tildonk⁵⁹ al een orgel. De toenmalige kerk zelf was klein en donker en werd in dezelfde periode vergroot om de kerk o.a. van meer licht te voorzien.

Afbeelding links: kerkorgel in eik, orgelbouwer Theodoor Smet

Afbeelding rechts: zicht op het doksaal met het orgel

Het huidige orgel werd in 1829 gebouwd door Theodoor Smet (1783-1853), die afkomstig was uit Duffel. De heer Smet was een van de laatste vertegenwoordigers van de barok- en rococoperiode in de orgelkunst van de zuidelijke Nederlanden. Hij voerde het orgel in Tildonk uit in een Lodewijk XV-stijl. Einde 19de eeuw werden er aanpassingen gedaan en in 1968 werd het gerenoveerd door Fa. A. Thunus uit Malmédy. Het kreeg toen o.a. een volledig nieuw front. Het orgel is sinds 19 december 2014 beschermd omwille van zijn historische waarde maar is niet bespeelbaar. De kerkliederen worden nu begeleid door een kleiner elektronisch Johannesorgel dat in het koor staat.

3.4.2. Het doksaal

Het orgel werd op een tribune geplaatst, het doksaal. De 18de-eeuwse orgeltribune staat op vier gemarmerde houten zuilen en bezit boven de zuilen een sierlijke leuning met liervormige motieven en verder tochtportaaldeuren in dezelfde Lodewijk XVI-stijl als het orgel.

⁵⁹ Gordts, Jan, Stenen Getuigen uit het verleden van Tildonk, 2007, pag. 7-9.

Afbeelding links: leuning met liervormige motieven

Afbeelding rechts: gemarmerde zuil doksaal

3.4.3. Het hoofdaltaar

3.4.3.1. Het voormalig hoofdaltaar

Afbeelding links: het hoofdaltaar

Afbeelding rechts: het hoofdaltaar: detail: tabernakel

Het hoofdaltaar is een neo-classicistisch 18de-eeuws portiekaltaar. Onder het tafelblad van het altaar bevindt zich een sarcofaag. Op het altaarblad staan vier koperen kandelaars in Lodewijk XVI-stijl waarvan elke voet versierd is met één van de evangelisten.

Het tabernakel en het altaar zijn omgeven door een hoge, halfronde zuilenformatie op een rechthoekig voetstuk en met bovenaan vergulde kapitelen. Boven de kroonlijst van het portiekaltaar wordt de

Heilige Drievuldigheid in een fronton voorgesteld in een stralenkrans omgeven door wolken en engelen.

In het midden van de zuilenpartij staat een rococo-tabernakel met hierop een vergulde wereldbol met een gekruisigde Christus. Op de deur van het tabernakel staat een afbeelding van een Johannes visioen uit de Apocalyps, met name het Lam op het boek met de zeven sloten.

Afbeelding links: bekroning hoofdaltaar stralenkrans met duif in het midden

Afbeelding rechts: sarcofaag onder het tafelblad

Het altaar is uitgevoerd in hout en bevat een marmertekening. Achter het altaar bevindt zich een berging dat enkel via een ladder toegankelijk is.

Links en rechts van het hoofdaltaar staan twee beelden op een eveneens gemarmerd voetstuk. Aan de linkerzijde staat het beeld van OLV en aan de rechterzijde een beeld van Jezus. Voor de beelden staat een lager gemarmerd voetstuk waar een plant op werd geplaatst. In een van de voetstukken zit een offerblok.

Afbeelding links: Mariabeeld op console links (traditionele plaats) van het hoofdaltaar.

Afbeelding rechts: Christusbeeld op console rechts (traditionele plaats) van het hoofdaltaar.

Afbeelding links: zwarte natuursteen met vijf kruisjes in het tafelblad

Afbeelding rechts: gemarmerd hout van hoofdaltaar voorzijde onderaan links..

In het tafelblad van het altaar zit een zwarte natuursteen. Hieronder zit traditioneel een relik dat refereert naar de heilige waar het altaar aan gewijd is⁶⁰.

Op de console waar het Mariabeeld op staat, is de zijkant uitgewerkt als offerblok.

3.4.3.2. Het huidige hoofdaltaar op een aangepast podium

Afbeelding:huidig altaar staat op een verhoogd podium uit natuursteen

Het huidige hoofdaltaar staat op een laag podium uit natuursteen dat op dezelfde hoogte staat als het achterliggende koor.

⁶⁰ Gordts, J.; Inventaris van het kerkarchief van Tildonk berustend op de pastorie, Tildonk, 1997, pag.23: in de “authenticering van relikwieën” staan 44 relikwiebewijzen vermeld, daterende van 1764 tot 1925. Het oudste relikwiebewijs stamt uit 1764 en is van de heilige Barbara. Ook in 1825 werd een relikwiebewijs vermeld van de heilige Barbara. In 1833 en in 1835 twee relikwiebewijzen van Heilig Kruis Jezus Christus (dit werd dus aangeschaft na de verbouwing van het zuidelijk transept wat van de kerk een volwaardige kruiskerk maakte). In 1844 relikwiebewijzen van de heilige maagd Maria én “relik uit de spons van Christus”. In 1845 van de doornenkroon van Jezus Christus. In 1868 van het graf van de heilige maagd Maria en in 1869 van de mantel van de heilige Jozef. In 1869 twee relikwiebewijzen van het heilig kruis van Jezus Christus.

3.4.4. De zijaltaren

De zijaltaren zijn in dezelfde stijl gemaakt als het hoofdaltaar: het zijn neoclassicistische 18de-eeuwse portiekaltaren in gemarmerd hout. De altaren zijn bekroond met een gebroken fronton met hiertussen een nis. Op dezelfde wijze werd ook de biechtstoel in het noordtransept uitgevoerd. In de nissen bovenaan in de zijaltaren staat telkens de heilige waaraan het altaar is gewijd. Op de altaartafels staan verder steeds vier gelijkaardige koperen kandelaren.

3.4.4.1. Het OLV-altaar in de noordelijke transeptarm

Het zijaltaar in de noordelijke transeptarm is een portiekaltaar ter ere van OLV. Bovenaan in de bekroningsnis staat een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kind. Het beeld werd vastgespijkerd op het voetstuk. Een deel van het bloemattribuut ontbreekt. Het beeld werd ettelijke malen overschilderd, hierdoor werden de contouren van het houtsnijwerk onleesbaar en holtes dichtgeschilderd. In de egale witte verflaag zitten lacunes en opstuwingen. De marmerimitatie in de nis rondom werd gevernist.

Het altaar werd uitgevoerd in gemarmerd hout.

Het portiekschilderij in het altaar stelt de “Opdracht van Jezus in de tempel” voor en is van de hand van Theodoor Van Loon (1585-1660). Het dateert uit het midden van de 17de eeuw. Theodoor Van Loon was een tijdgenoot van Rubens. Van dit schilderij zijn er drie exemplaren gekend: het ene hangt in de basiliek van Scherpenheuvel, het andere in het stadsmuseum van Diest. Dit schilderij werd pas eind 1960 toegeschreven als zijnde een Van Loon.

Afbeelding links: OLV portiekaltaar opname uit 2022

Afbeelding midden: <http://balat.kikirpa.be/object/3783>: opname uit 1973, “Opdracht van Jezus in de tempel”, zijaltaar noord, datum: 1641-1660, kunstenaar: Theodoor Van Loon

Afbeelding rechts: “Opdracht van Jezus in de tempel”, glasraam in het koor, zelfde thema als in het schilderij in het portiekaltaar

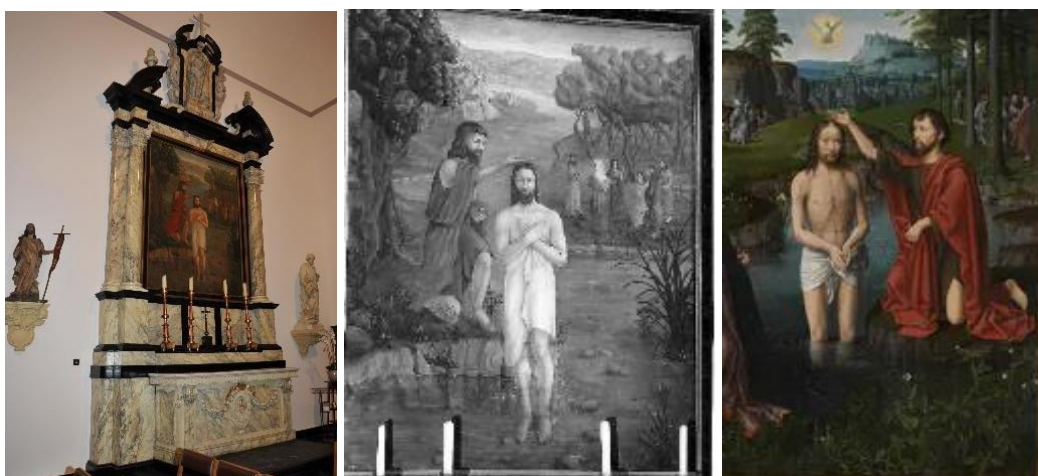
Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3684>: opnames uit 1973, beeld door KIK gedateerd tussen 1641 en 1660

Afbeelding rechts: opname uit 2022

3.4.4.2. Het Johannes-de-Doperaltaar in de zuidelijke transeptarm

Dit zijaltaar is gewijd aan Johannes-de-Doper. Het altaar is uit gemarmerd hout en stamt uit het midden van de 17de eeuw. Het is een kopie van het OLV-altaar aan de overzijde. Boven in het portiekaltaar zit in de bekroningsnis een 18de-eeuws beeld van Johannes de Doper. Het lam bij Johannes ontbreekt de rechtersvoerpoot. In de verflaag op het beeld zitten enkele lacunes en zijn er opstuwingen zichtbaar. Rondom het beeld in de nis is vervuild boormeel zichtbaar.

Het portiekschilderij stelt het “Doopsel van Christus” voor en is van recente datum. Het werd in 1956 uitgevoerd door Maurits Adams (geboren in 1929) uit Wezemaal⁶¹. Het werk werd geschilderd op basis van het doek van Gerard David (1450-1523) met als “Doopt van Christus” dat nu in het Groeningemuseum van Brugge hangt. De voorstelling toont een open landschap waar Jezus wordt gedoopt door Johannes.

Afbeelding links: Sint-Jansaltaar met portiekschilderij

⁶¹ Dezelfde kunstschilder die in 1955 het in de kerk aanwezig doek restaureerde met de voorstelling “de Heilige Familie met kleine Johannes”.

Afbeelding midden: <http://balat.kikirpa.be/object/3792>: Doop van Jezus, schilder onbekend door KIK gedateerd tussen 1901 – 1910, opname uit 1973.

Afbeelding rechts: Gerard David (1450-1523 zijn “Doop van Christus” , Groeningemuseum van Brugge

Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3795>, onbekend door KIK gedateerd tussen 1601 en 1700? opname uit 1973.

Afbeelding rechts: opname uit 2022

3.4.5. De biechtstoelen

3.4.5.1. Biechtstoel noordtransept

Afbeelding links: biechtstoel noordtransept

Afbeelding rechts: biechtstoel noordtransept: detail

De biechtstoel in eik uit de eerste helft van de 18de eeuw in het noordtransept zit geïntegreerd in de lambrisering, net als de biechtstoel in het zuidtransept doch hier behoudt de biechtstoel dezelfde hoogte als de lambrisering. De lambrisering werd anders uitgevoerd dan aan de overzijde en beide biechtstoelen zijn verschillend uitgewerkt. Aan deze noordelijk transeptzijde werd schade geleden tijdens WO II (ook het OLV portiekschilderij raakte in het midden een stuk kwijt), mogelijk werd een nieuwe lambrisering aangebracht of deels vervangen.

In de biechtstoel in het noordtransept werden meer rondere vormen gebruikt dan de in de biechtstoel aan de overzijde. Boven het licht vooruitstekend middenrisaliet van de biechtstoel bevindt zich een medaillon met de buste van de heilige Petrus. Een gelijkaardig medaillon bevindt zich ook boven de biechtstoel aan de overzijde. De medaillons zijn gelijkaardig, alleen werd deze in het noordtransept zachter uitgevoerd, de profileringen in het hout zijn minder diep.

Afbeelding links: biechtstoel noordtransept

Afbeelding rechts: <http://balat.kikirpa.be/object/3689>: opname uit 1973, biechtstoel door KIK gedateerd tussen 1701 en 1750.

3.4.5.2. Biechtstoel zuidtransept

De biechtstoel in het zuidtransept zit geïntegreerd in de lambrisering, het fronton rust hier op de bovenzijde van de lambrisering en op de twee pijlers vooraan. Op de biechtstoel staat een datering: "1735". Deze biechtstoel is decoratiever doch gebloktter uitgewerkt dan de biechtstoel aan de overzijde. Op de pijlers van het middenrisaliet staan engelenhoofden en het fronton is versierd met florale motieven met in het midden een cartouche. De twee zijdelingse pijlers zijn bovenaan versierd met een Sint-Jacobsachtig motief. Bovenop deze pijlers is een sculptuur met kruis aangebracht. Het kruis op de rechterzijde ontbreekt. Op het fronton bevindt zich een medaillon met de buste van de heilige Petrus, dezelfde uitbeelding als aan de overzijde maar wat meer geprofileerd. De biechtstoel staat onder het glasraam met de voorstelling "O.L.V. Middelaars voor de inwoners van Tildonk" en naast het portiekaltaar van Johannes-de-Doper. De panelen in de lambrisering zijn anders uitgewerkt als de lambrisering aan de overzijde in het noordtransept.

Afbeelding links: biechtstoel zuidtransept, onbekende beeldhouwer

Afbeelding rechts: biechtstoel zuidtransept: detail weergave datering in de kroonlijst boven de pilasters "1735"

Afbeelding links: detail preekstoel, gelijkaardige stijl als de biechtstoel in het zuidtransept

Afbeelding rechts: biechtstoel: detail

3.4.6. Het koorgestoelte

Het eiken koorgestoelte dateert uit de 2de helft van de 17de eeuw. In de medaillons op de panelen staan voorstellingen van wapenschilden, lijdensattributen, symbolen van het Laatste Oordeel, enz.

3.4.6.1. Het koorgestoelte aan de noordmuur van het koor

Het koorgestoelte aan de noordelijke muur van het koor bevat vier stoelen. Aan het muurgedeelte zitten vier panelen onder een kroonlijst. De panelen worden gescheiden door vijf gedraaide zuilen en zijn versierd met lijstwerk. Voor de banken is een leunpaneel, ingedeeld in vier delen door vijf gecanneleerde pilasters. De panelen zijn versierd met lijstwerk met in het midden een afbeelding of een cartouche. Het zijn dezelfde afbeeldingen als op de panelen in het koorgestoelte aan de overzijde maar in spiegelbeeld. Elk medaillon wordt dus weerspiegeld in het medaillon aanwezig in het koorgestoelte aan de overzijde. Het enige verschil is dat het koorgestoelte van de noordzijde in een van de pijlers een kapiteel met een engel bezit, met name aan de oostzijde van het koorgestoelte.

Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3779>: opname uit 1973, eiken koorgestoelte, zijbeuk noord, onbekende vervaardiger, gedateerd door het KIK tussen: 1651 – 1700

Afbeelding rechts: opnamedatum oktober 2021

Afbeelding links: koorgestoelte noord detail paneel

Afbeelding midden links: koorgestoelte noord detail paneel

Afbeelding midden rechts: koorgestoelte noord detail paneel

Afbeelding rechts: koorgestoelte noord detail paneel

Afbeelding links: kapstokken bovenaan bij beide koorgestoelten

Afbeelding rechts: enkel aan de noordzijde bezit een van de pijlers een kapiteel met een engel, aan de oostzijde van het koorgestoelte.

3.4.6.2. Het koorgestoelte aan de zuidmuur van het koor

Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3780>: opname uit 1973, eiken koorgestoelte, zijbeuk noord, onbekende vervaardiger, gedateerd door het KIK tussen: 1651 – 1700

Afbeelding rechts: Koorgestoelte aan zuidmuur koor, opname uit 2022. Weerspiegeling van het koorgestoelte van de noordmuur

Het koorgestoelte aan de zuidelijke muur is het spiegelbeeld van het koorgestoelte aan de noordelijke muur van het koor.

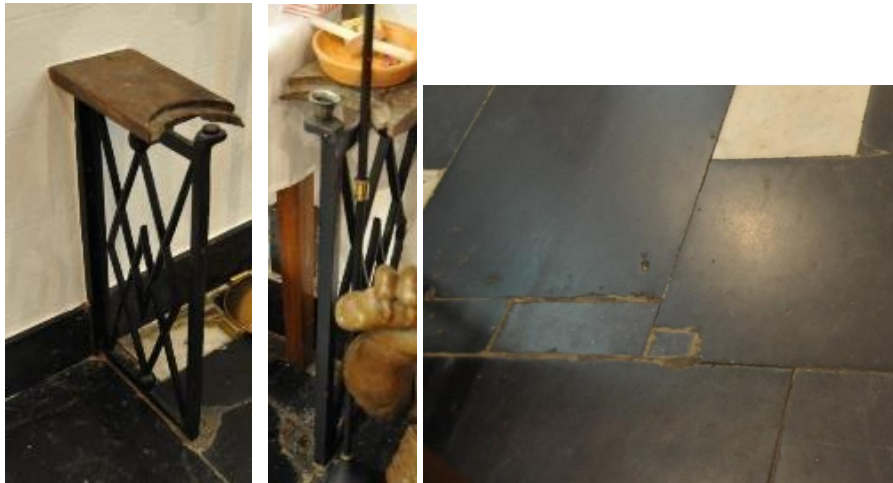
Afbeelding links: Koorgestoelte aan zuidmuur koor: paneel links

Afbeelding midden links: Koorgestoelte aan zuidmuur koor: tweede paneel, midden links; omlijsting beschadigd.

Afbeelding midden rechts: Koorgestoelte aan zuidmuur koor: tweede paneel, midden rechts

Afbeelding rechts: Koorgestoelte aan zuidmuur koor: vierde paneel

3.4.7. De restanten van de voormalige koorafsluiting

Afbeelding links: restant koorafsluiting noordzijde van het koor

Afbeelding midden: restant koorafsluiting zuidzijde van het koor

Afbeelding rechts: opvulling waar vroeger deel van de koorafsluiting stond

Aan weerszijden van de kooringang zijn tegen de muren nog restanten zichtbaar van de voormalige koorafsluiting. Het betreft onderaan een eenvoudig traliewerk met ruiten en bovenaan een houten leuning.

3.4.8. De preekstoel

De preekstoel zit verankerd aan de muur van de zuidzijde van het koor, aan de hoek van het zuidtransept. Hij is in eik uitgevoerd in een barokstijl en dit in de tweede helft van de 17de eeuw. De preekstoel is afkomstig uit de voormalige Leuvense Sint-Michielskerk, die gesloopt werd in 1788.

De kuip van de preekstoel wordt als het ware gedragen door een groot gevleugeld beeld dat de aartsengel Michaël voorstelt (verwijzend naar de vorige locatie van de preekstoel, de Sint-Michielskerk) die strijdt tegen de opstandige engelen. Op de kuipwanden staan in medaillons de afbeeldingen van Jezus als wereldleider, van Sint-Pieter met de sleutels en van Sint-Paulus met een zwaard. Tussen deze medaillons staan de symboolfiguren van de drie evangelisten met name een arend (Johannes), een engel (Mattheus) en een leeuw (Marcus). Op de kuipdeur staat vermoedelijk de symboolfiguur van Lucas (os). Onderaan de trap staan twee gevleugelde engelen en onder de trapleuning zijn in de opengewerkte panelen korenaren en wijnranken verwerkt, verwijzend naar de Bijbelse symboliek.

Afbeelding links: preekstoel kuip aan de voorzijde: de priester die het woord Gods verkondigd. In de medaillon op de kuip: Jezus afgebeeld.
Afbeelding rechts: preekstoel kuip aan de oostzijde: figuur met boek, gericht naar het koor, daar waar zich de wijsheid, de geleerden bevinden. Figuur houdt boek vast.

Afbeelding links: preekstoel kuip aan de oostzijde: biddende figuur, zijde van het publiek, zijde van de gelovigen die met de handen in elkaar staan.

Afbeelding midden: preekstoel: detail: engel die het calvariekruis vasthoudt, naast priester, boven medaillon Jezus

Afbeelding rechts: <http://balat.kikirpa.be/object/3781>: opname uit 1973: stralenkrans met nog wolkjes op de uiteinden

In het klankbord is de heilige geest - een duif - omgeven door een stralenkrans. De stralenkrans is gewijzigd ten opzichte van de opname uit 1973, net zoals in het fronton van het hoofdaltaar: de uiteinden van de stralenkrans, de wolkjes, werden verwijderd. Enkel in het bepleisterd plafond van het koor is nog een stralenkrans mét wolkjes aanwezig.

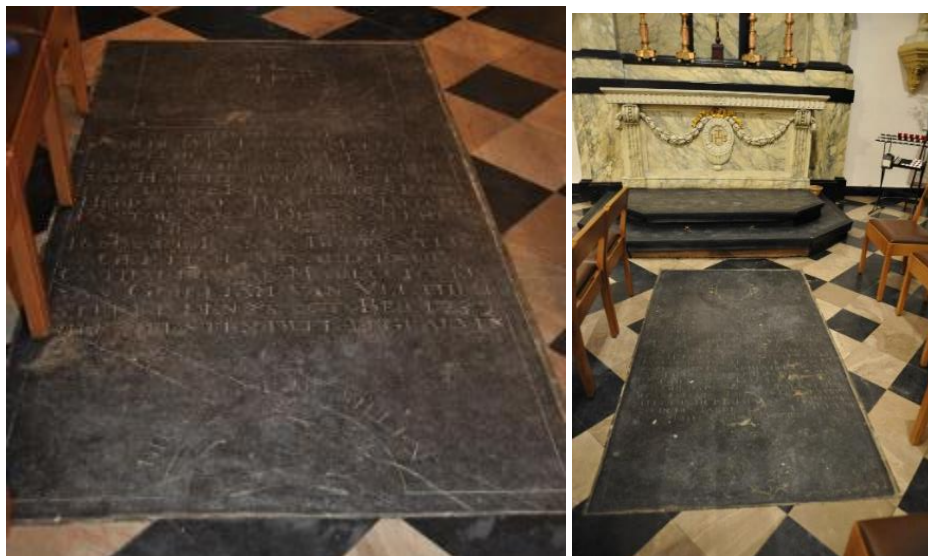

Afbeelding links: preekstoel kuip. Bevestiging kuip tegen de muur, verankerd

Afbeelding midden: preekstoel, leuning met decoratieve panelen

Afbeelding rechts: preekstoel, onderaan de trap: twee engelen

3.4.9. Grafzerken/gedenkplaten in de kerk

Afbeelding links grafplaat noordtransept, de zijde van het evangelie; blauwe hardsteen, onbekende vervaardiger, gedateerd "1672", opschrift: "Jan van Maricot[+1702] en echtgenote Elisabeth van Ham [+1672] en kinderen".

Afbeelding rechts: grafplaat zuidtransept, de zijde van het epistel

Voor het altaar van OLV in het noordtransept ligt in de kerkvloer de 17de-eeuwse grafplaat in blauwe hardsteen van het echtpaar Jan Van Malcot (+18/7/1702) en Elisabeth Van Haecht (+17/1/1679) en hun kinderen.

Afbeelding grafplaat zuidtransept, zijde van het epistel

De grafplaat voor het altaar van Sint-Jan-de-Doper in het zuidtransept is een grafsteen in blauwe hardsteen van pastoor Leonardus Coelmont, gestorven op 27/7/1728. Zijn naam stond ook vermeld op een voormalige klok uit 1699 die in de 18de eeuw uit de kerk werd verwijderd.

De heer Coelmont ligt begraven aan de zijde van het epistel. Aan de overzijde, aan de zijde van het evangelie, ligt Jan Van Malcot⁶².

3.4.10. De Kruisweg

In beide transepten bevinden zich de 14 staties van de kruisweg⁶³. Deze werden vervaardigd door J.A. Silvestre uit Mechelen in 1865. De eerste staties van de kruisweg beginnen in het noordelijk transept.

De kaders van de kruisweg lijken op de vormgeving van de consoles in het noord- en zuidtransept waar respectievelijk het beeld van de heilige Barbara en van Sint-Jan-de-Doper op staan. De panelen van de kruisweg zitten verankerd aan de muur.

Afbeelding: statie 1

Afbeelding: statie 2

Afbeelding: statie 3

⁶² Tildonk. Compilatie van artikels verschenen in HOGT tijdens de periode 1987-1998, HAGOK, 2001

⁶³ Gordts, J., Inventaris van het kerkarchief van Tildonk berustend op de pastorie, Tildonk, 1997, 2. Rekeningen. 156, pag. 68: rekening van de kruisweg. In hetzelfde jaar werd ook de kerkhofmuur hersteld. Pag.116: er was ook een vereniging van "de leden van het werk van de Wekelijxse Kruisweg", sinds einde 19de eeuw;

Afbeelding: statie 4

Afbeelding: statie 5

Afbeelding: statie 6

Afbeelding: statie 7

Afbeelding: statie 8

Afbeelding: statie 9

Afbeelding: statie 10

Afbeelding: statie 11

Afbeelding: statie 12

Afbeelding: statie 13

Afbeelding: statie 14

Afbeelding: console van beeld van Sint-Jan-de-Doper en de heilige Barbara

Afbeelding links: console van de kruisweg

Afbeelding rechts: console in het noordtransept waar heilige Barbara op staat, gelijkaardig aan de kruisweg, detail.

3.4.11. De doopvont

Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3722>: opname uit 1973: Dooptvont door KIK gedateerd tussen 1651 – 1700. Staat hier voor een muur. Niet duidelijk of de scheur hier al aanwezig was.

Afbeelding rechts: opname uit 2022.

Afbeelding links: scheur in de voet van de doopvont, aan de ene zijde

Afbeelding midden: scheur in de voet van de doopvont, aan de andere zijde

Afbeelding rechts: zicht op het bekken van de doopvont

De doopvont is uitgevoerd in Lodewijk XVI-stijl en dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw. Het werd gemaakt in gepolierd graniet met een decoratie in witte marmer. De voet is vrij zwaar beschadigd en er ontbreken enkele decoratie-elementen. Er loopt een scheur aan beide zijden van de voet. Hierdoor is er gevaar dat de doopvont gaat kantelen en volledig kan breken. Van de 4 marmeren cherubijnen ontbreekt er één exemplaar, bij de andere drie zijn er vleugels afgebroken. Er werden in het verleden herstellingen uitgevoerd met cementmortel. In het houten deksel zitten onderaan oude uitvliegopeningen van de kleine klopkever; enkele spijkers zijn roestig.

3.4.12. De wijwatervaten

Zowel in de noord- als in de zuidmuur van de westertoren zitten, net na het portaal, wijwatervaatjes vervaardigd uit blauwe hardsteen.

Ze werden mee overschilderd bij het verven van de binnenmuren in 2020. Ze zijn wel verschillend van vorm: die van de noordmuur is boller.

Afbeelding links: wijwatervat aan de zuidmuur van het portaal onder het doksaal, anno 2022, beige geschilderd

Afbeelding midden: <http://balat.kikirpa.be/object/3809>: opname uit 1973: wijwatervat in blauwe hardsteen, door KIK gedateerd tussen 1601 – 1700.

Afbeelding rechts: noordelijke gevel portaal: wijwatervat

3.4.13. Uurwerken

3.4.13.1. Uurwerk op het orgel

Afbeelding: uurwerk bovenaan in het orgel.

Bovenaan op het orgel bevindt zich een uurwerk.

3.4.13.2. Torenuurwerk

Aan de vier zijden van de westtoren hangt een torenuurwerk.

Afbeelding links: Zicht op de kerktoeren tijdens de restauratie van 1990.

Afbeelding rechts: toren anno 2021

3.5. Cultuurgoeederen

In het inhoudelijk verslag van het beschermingsbesluit is een oplistijng voorzien van kunstschaten die zich in het interieur van de Sint-Jan de Doperkerk bevinden.⁶⁴ Volgens de richtlijn cultuurgoeederen worden deze objecten als cultuurgoeederen beschouwd.⁶⁵

3.5.1. Schilderijen

3.5.1.1. Golgotha

Afbeelding: Golgotha, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

Het schilderij 'Golgotha' werd vervaardigd in de tweede helft van de 16de eeuw en betreft een schildering op paneel. Het is een werk van Frans I Francken. Het schilderij is 47 cm hoog en 75 cm breed en toont de kruisiging van Jezus.⁶⁶

⁶⁴ Inhoudelijk dossier beschermingsbesluit, nr DB002143, archief agentschap onroerend erfgoed, digitale kopie verkregen in 2023.

⁶⁵ Richtlijn cultuurgoeederen in monumenten/ 15.10.2022. Bron: Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://www.onroenderfgoed.be/richtlijn-cultuurgoeederen-monumenten> (laatst geraadpleegd op 13-03-2024).

⁶⁶ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214418&objnr=3784&nr=42> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

3.5.1.2. H. Familie met Engel

Afbeelding: H. Familie met Engel, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

Het schilderij 'H. Familie met Engel' werd vervaardigd in de tweede helft van de 16de eeuw en betreft een schildering op paneel. De schilder is niet bekend. Het schilderij is 90 cm hoog en 95 cm breed.⁶⁷

3.5.1.3. H. Familie met kleine Johannes

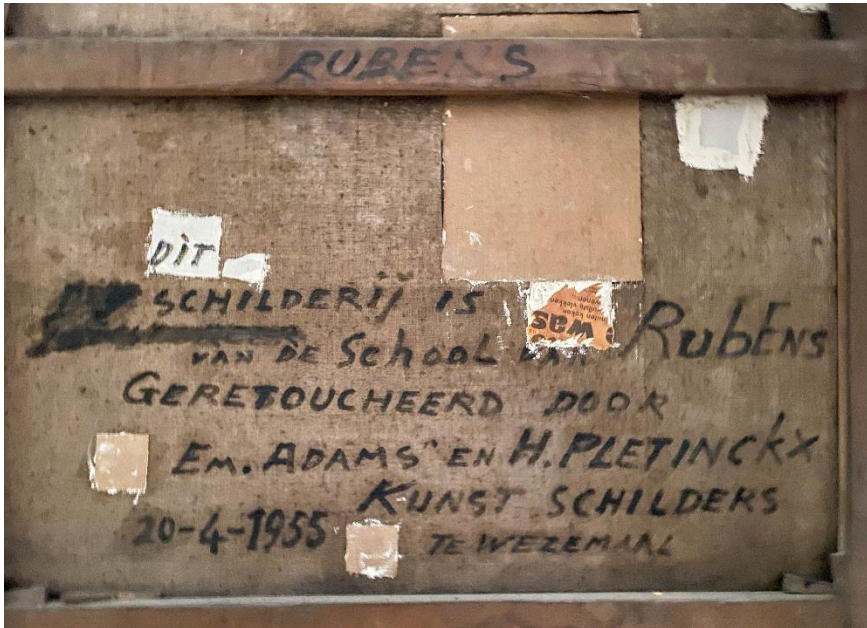

Afbeelding rechts: H. Familie met kleine Johannes, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

Het schilderij 'H. Familie met de kleine Johannes' werd vervaardigd in de 17de eeuw en betreft een schildering op doek. De schilder van het originele schilderij is Peter Paul Rubens. Het gaat hier echter

⁶⁷ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214414&objnr=3785&nr=43> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

om een kopie. Het schilderij is 150 cm hoog en 130 cm breed. Op het schilderij is de Heilige familie te zien, evenals Johannes de Doper, Elisabeth van Jeruzalem en Zacharias.⁶⁸

Afbeelding: de achterzijde van H. Familie met kleine Johannes, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

3.5.1.4. O.L.V. met Kind schenkt Rozenkrans aan de H. Dominicus

Het schilderij 'O.L.Vrouw met Kind schenkt de rozenkrans aan de H. Dominicus' werd vervaardigd in de 18de eeuw en betreft een schildering op doek. De schilder is onbekend. Het schilderij is 110 cm hoog en 100 cm breed. Op het schilderij is de O.L.Vrouw omringd met de vijftien Geheimen van de Rozenkrans, en schenkt zij de rozenkrans aan de H. Dominicus Guzman.⁶⁹

⁶⁸ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214423&objnr=3789&nr=46> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

⁶⁹ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214378&objnr=3790&nr=47> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

Afbeelding: O.L.Vrouw met Kind schenkt de rozenkrans aan de H. Dominicus, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

3.5.1.5. Tenhemelopneming van Maria

Het schilderij 'Tenhemelopneming van Maria' werd vervaardigd in de 18de eeuw en betreft een schildering op doek. Op het schilderij is Maria afgebeeld, zij wordt omringt door engelen. De schilder is onbekend. Het schilderij is 60 cm hoog en 50 cm breed.⁷⁰

Afbeelding: Tenhemelopneming van Maria, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

⁷⁰ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214389&objnr=3791&nr=48> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

3.5.2. Cultuurgoed, afwezig

3.5.2.1. Man van Smarten toont zijn wonden

Afbeelding: Man van Smarten toont zijn wonden. Bron: BALat KIK-IRPA, fotograaf Maurice Broeckaert, <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214431&objnr=3786&nr=44>.

Het schilderij 'Man van Smarten toont zijn wonden' werd vervaardigd in de tweede helft van de 16de eeuw en betreft een schildering op paneel. De schilder is niet bekend. Het schilderij is 36,5 cm hoog en 49,5 cm breed.⁷¹ Het schilderij zou echter verdwenen in de periode tussen 1973 en 1999 en is bijgevolg niet meer aanwezig in de parochiekerk⁷². Waar het schilderij terecht is gekomen, is niet bekend. Het schilderij staat echter wel opgenomen in het inhoudelijk dossier van het beschermingsbesluit, waardoor het normaal gezien opgenomen dient te worden als cultuurgoed.

3.5.3. Beelden:

3.5.3.1. H. Barbara

Afbeelding: heilige Barbara, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

⁷¹ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214431&objnr=3786&nr=44> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

⁷² Emailcorrespondentie met Eric Persoons, 02-02-2024.

Het beeld van de heilige Barbara is een polychroom beschilderd houten beeld en werd uitgevoerd in een Mechels atelier rond 1591-1610. Het beeld is 100 cm hoog. De H. Barbara heeft een boek in haar hand en naast haar staat een toren.⁷³

In de transepten staan de beelden van de patroonheiligen op een gelijkaardige console. In het noordtransept staat het beeld van de heilige Barbara, van eind 16de - begin 17de eeuw. Tijdens de processies werden deze houten beelden van de patroonheiligen Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara meegedragen.

De twee beelden in steen op sokkels aan weerszijden van het toegangsportaal van de westtoren stellen eveneens de patroonheiligen Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara voor.

3.5.3.2. Jezus aan het kruis

In augustus 2022 liggen in de berging van het doksaal de onderdelen van een 16de-eeuws calvariekruis. Het beeld lag in januari 2021 bij de inspectie van Mowa op het doksaal. Het beeld werd in de 16de eeuw vervaardigd in eik door een onbekende beeldhouwer. Het kruis heeft een totale hoogte van 125 cm.

Afbeelding links: <http://balat.kikirpa.be/object/3794>: opname uit 1973, Calvarie in eik, door het KIK gedateerd tussen 1501 en 1600. Jezus aan het kruis, 16de eeuw, eik.

Afbeelding midden en rechts: foto's uit het inspectierapport van Mowa in januari 2021

⁷³ <https://balat.kikirpa.be/photo.php?path=M214388&objnr=3793&nr=50> (Geraadpleegd op 18-01-2024).

3.5.3.3. O.L.V. met Kind vertrapt de slang

Het gepolychromeerde houten beeld van O.L.V. met Kind vertrapt de slang dateert uit de 18de eeuw. Het beeld is terug te vinden op de zuidelijke koormuur.

Afbeelding links: O.L.V. met Kind vertrapt de slang, fotografen Eric Persoons en Johan van Hulle, opnamedatum 2021.

3.5.3.4. H. Johannes de Doper, 16de eeuw, gepolychromeerd hout.

Afbeelding rechts: aan de noordwand van het koor staat nog een beeld van Sint-Jan-de-Doper

Tijdens de processies werden deze houten beelden van de patroonheiligen Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara meegedragen. De twee beelden in steen op sokkels aan weerszijden van het toegangsportaal van de westtoren stellen eveneens de patroonheiligen Sint-Jan-de-Doper en Sint-Barbara voor.

3.6. Het kerkhof

3.6.1. Algemene indruk en sfeer kerkhof

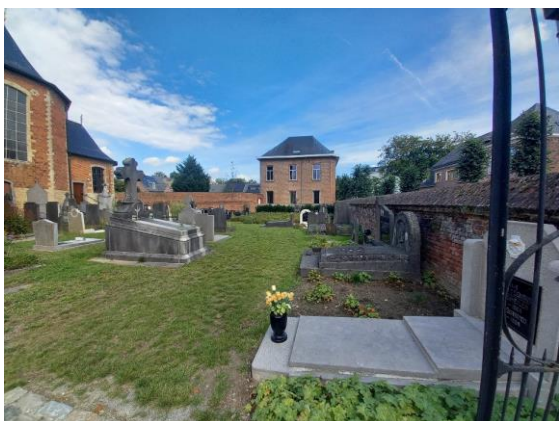
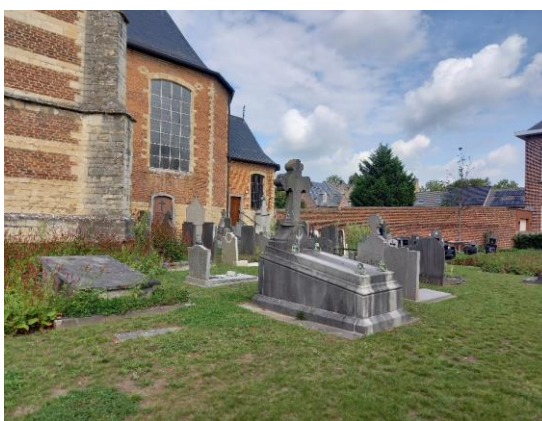

Afbeelding links en rechts: de parochiekerk en het omringende kerkhof voor de vergroening van het kerkhof in maart 2022. Bron: Google maps.

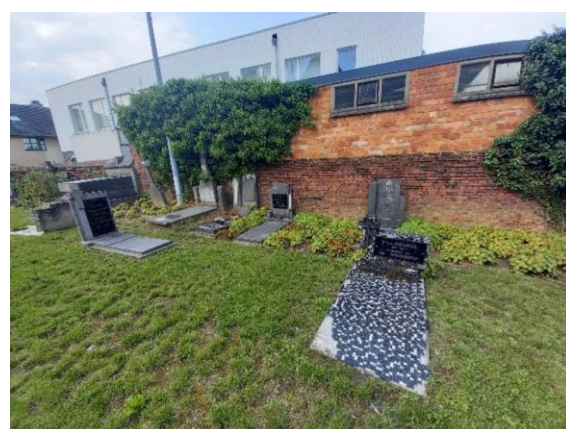
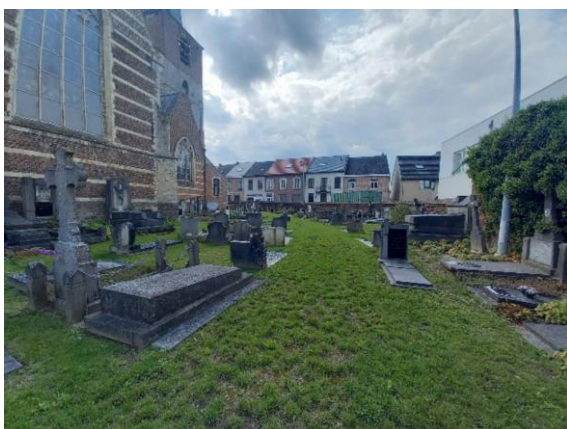
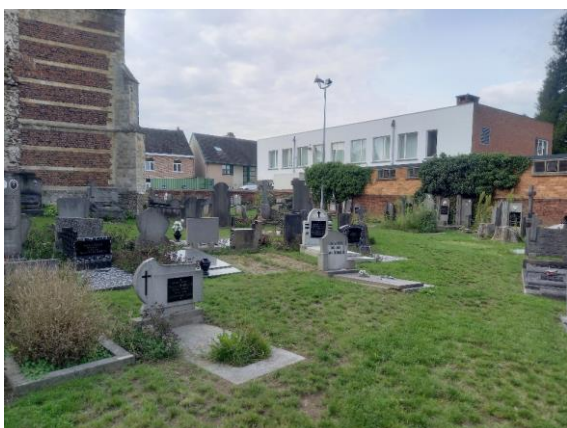
Al sinds de 17de eeuw is de kerk in het midden van het perceel ingeplant met een ommuring d.m.v. een bakstenen muur. De bakstenen muur wordt onderbroken door twee toegangspoorten, aan de west- en zuidzijde van de kerk. De aanwezigheid van de ommuring en de twee toegangspoorten geven een statische indruk. De ommuring is echter relatief laag waardoor het kerkhof een open karakter krijgt. Ook de connectie met de directe omgeving (de Dorpsstraat en de Pastoor Lambertzdreef) blijft aanwezig tijdens een bezoek aan het kerkhof.

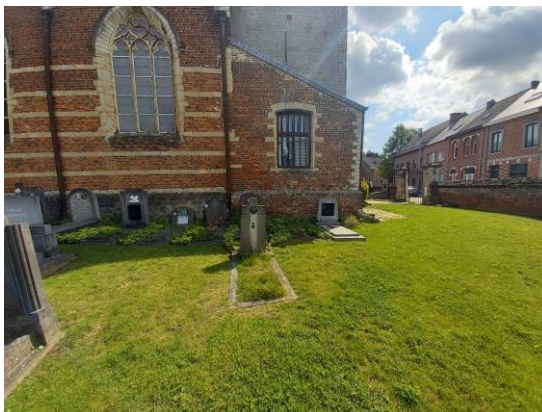
Afbeeldingen: een algemeen zicht op het kerkhof

Afbeeldingen: een algemeen zicht op het kerkhof.

Afbeeldingen: een algemeen zicht op het kerkhof

Afbeeldingen: een algemeen zicht op het kerkhof

Een wandelpad uit kasseien zorgt voor een verbinding tussen deze twee toegangspoorten. De eigenheid van het kerkhof is terug te vinden in de opzet van het kerkhof: verschillende soorten graven zonder eenduidige structuur gegroepeerd langs het wandelpad rondom de kerk. Het merendeel van de graven is eind 19de tot 20ste-eeuws. De graven zijn een mengeling van klassieke graven, enkele praalgraven van de lokale notabelen maar ook recentere graven uit de laatste kwart van de 20ste eeuw en de graven van de zusters Ursulinen. Vlakbij de hoofdingang bevond zich t/m 2023 ook een graftrommel. Na het verlenen van de toelating werd deze van het kerkhof verwijderd, gerestaureerd en na restauratie kreeg de graftrommel een plaats in de kerk.⁷⁴

Door de aanwezigheid van enkel lage beplanting of enkele nog jonge bomen is het kerkhof zeer overzichtelijk. Het vergroeningsplan van 2022 heeft het kerkhof een duidelijk groener karakter gegeven. Tot maart 2022 had het kerkhof in het algemeen een zeer sobere uitstraling met zeer weinig vegetatie. Er was een verhard pad voorzien rondom de kerk, dat deels uit kasseien bestond (deze is heden nog aanwezig) en deels uit grind (dit deel is in 2022 verdwenen). De overige ruimte tussen de graven was aarde dat telkens van begroeiing werd ontdaan. In 2022-2021 werd een plan opgemaakt voor het vergroenen van het kerkhof. Hiervoor werd eind 2021 een toelatingsaanvraag ingediend. In de loop van 2022 werden deze plannen uitgevoerd. Het grindpad werd verwijderd en ingezaaid met gras, rondom de graven werden er tevens gras met bodembedekkers aangeplant. De twee aanwezige bomen werden vervangen door enkele nieuwe exemplaren.⁷⁵

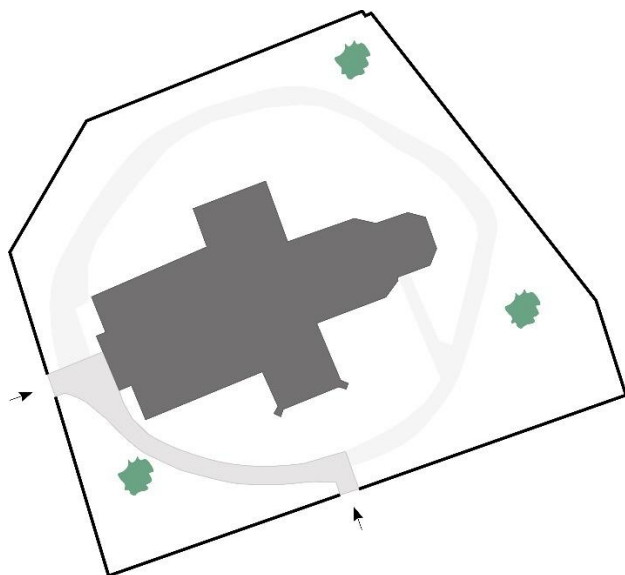
⁷⁴ Toelatingsaanvraag geschreven door Joachim Piens van IOED WinAr op 12-12—2022, kenmerk 2022/HATOE2022_04/WINAR/JP.

⁷⁵ Toelatingsaanvraag geschreven door Joachim Piens van IOED WinAr op 23-09-2021, kenmerk 2021/HATOE2021_04/WINAR/JP.

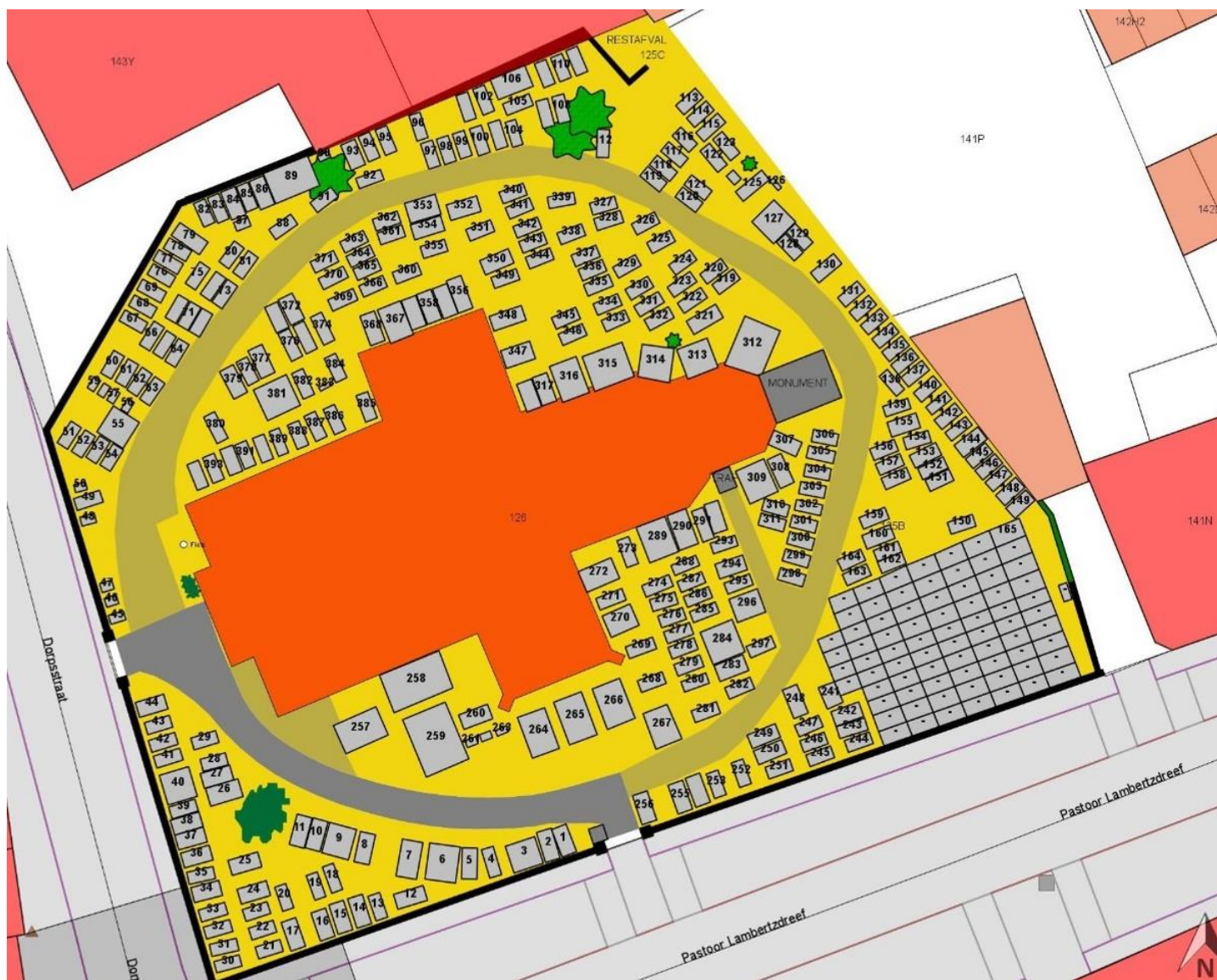
Afbeelding links en rechts: de parochiekerk en het omringende kerkhof voor de vergroening van het kerkhof in maart 2022. Bron: Google maps.

Bovenstaande afbeeldingen van Google maps tonen nog de situatie voor deze vergroening, inclusief enkele hoge bomen die heden niet meer aanwezig zijn.

Afbeelding: schematische weergave van de in 2023 aanwezige bomen op het kerkhof.

Heden staan er drie bomen van kleiner formaat op het kerkhof, aan de noord-, oost-, en zuidwestzijde van de kerk. De locatie van de bomen staan op bovenstaand schematisch plan weergegeven. De overige beplanting bestaat uit lager struikgewas of klimop. Deze staan niet op het plan aangeduid.

Afbeelding: Het plan van het kerkhof met de genummerde graven. Voor de juiste gegevens per grafnummer, zie bijlage 1.

3.6.2. Gebruik kerkhof heden en toekomstvisie

Het kerkhof staat onder het beheer van de gemeente. De vergroening van het kerkhof behoorde tot de toekomstvisie voor het kerkhof, nu bestaat de wens om het kerkhof te behouden zoals het nu is. Daarbij wordt de ommuring van het kerkhof in 2024 hersteld na de schade van een aanrijding met een lijnbus.

Afbeelding: graven na de aanplant van bodembedekkers in 2022. Het is de verwachting dat deze zich de komende jaren zullen uitgroeien en een tapijt vormen.

Er vinden geen begravingen meer plaats op het kerkhof, de laatste begravingen vonden plaats in 1979. Met Allerheiligen worden op elk graf bloemen geplaatst.

Verder zijn er geen sporen van rondhangende jongeren op het kerkhof, noch het gebruik ervan als park. Wel wordt het kerkhof gebruikt als doorsteek voor voetgangers tussen de Pastoor Lambertzdreef en de Dorpsstraat.

3.6.3. Structuur en (beeldbepalende) zones van het kerkhof

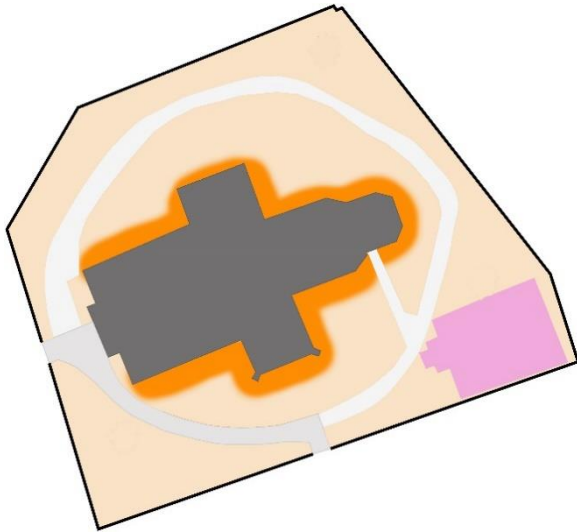

Afbeelding: Orthofoto van het kerkhof in Tildonk (opnamedatum na maart 2023), bron: www.geo.onroerendergoed.be.

Er zijn 3 duidelijke 'zones' van graven aan te duiden op het kerkhof. De eerste zone bestaat uit de graven die direct tegen de gevels van de kerk zijn geplaatst. De tweede zone bestaat uit graven die direct tegen de ommuring van het kerkhof zijn geplaatst. De derde zone zijn alle graven die in het gras zijn geplaatst, tussen de gevels van de kerk en de ommuring van het kerkhof (waarbij een wandelpad

blijft uitgespaard). Rondom de kerk is een ovaal pad aangelegd, waarvan slechts het gedeelte tussen de twee toegangspoorten met kasseien verhard is. Ten noordoosten en noordwesten van de kerk wordt het pad gevormd door de afwezigheid van graven.

De graven zijn afgestemd op de beschikbare plaats op het kerkhof, echter is er geen geometrisch patroon te ontdekken. De oriëntatie van de inplanting van de graven verschilt ten opzichte van elkaar waardoor er geen duidelijke structuur aanwezig is. Deze verschillen van inplanting hebben mogelijk te maken met de verschillende periodes waarin de graven tot stand kwamen.

Toch zijn er een aantal verschillende zones te ontdekken, zie de schematische weergave van het kerkhof hiernaast.

In de lichtgele zone zijn graven van alle dateringen en soorten door elkaar geplaatst. De oranje zone rondom de kerk toont een combinatie van de familiegraven en de oudste graven aan die op het kerkhof te vinden zijn, deze hebben veelal een statig en monumentaal karakter. De roze zone geeft het graf van de ursulinen aan.

Afbeelding: schematische weergave van de verschillende zones op het kerkhof. De oranje zone rondom de kerk toont de familie- en de oudste graven aan, de roze zone geeft het graf van de ursulinen aan.

Vervolgens zullen de beeldbepalende zones nader worden toegelicht.

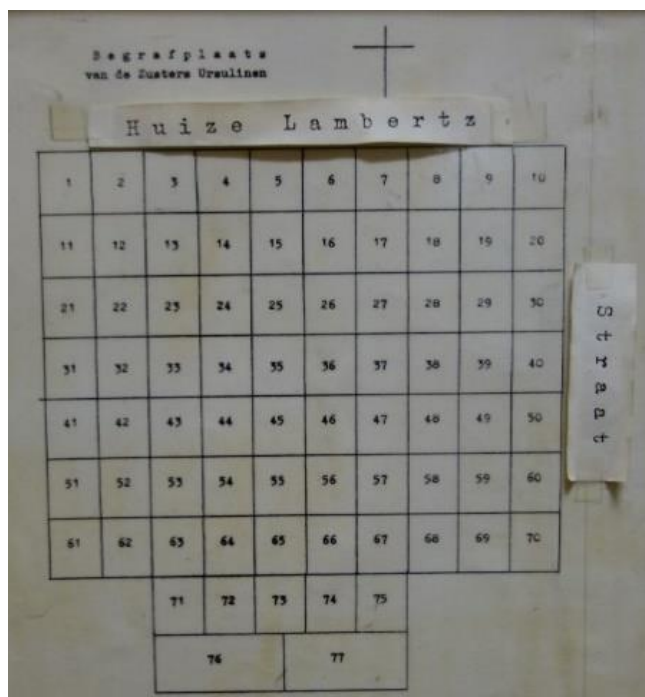
3.6.3.1. Graf van de zusters Ursulinen

Afbeelding: Het gemeenschappelijk graf van de Ursulinenzusters.

De grootste beeldbepalende zone is het gemeenschappelijk graf van de Ursulinenzusters in het zuidoosten van het kerkhof. Deze zone onderscheidt zich door zijn grootte, maar ook door de afwezigheid van de traditionele graftekens per overledene. Er is enkel een gemeenschappelijk grafteken aanwezig.

In het gemeenschappelijk graf liggen 139 zusters begraven volgens onderstaande plattegrond. De graven worden onderscheiden door telkens twee rijen kasseien, op de graven werden telkens dezelfde planten aangeplant om zo tot een monotoon geheel te komen. Aangezien het beeld van dit graf grotendeels wordt bepaald door begroeiing, verandert het beeld van het graf elk seizoen.

Afbeelding: Het schematisch plan met de nummering van de graven.

41 M. Marguerite Sadewasser 1857-1931	Z. Edouarda Vertonghen 1886-1977	61 Z. Rodriguez Willems 1862-1932	Z. Lidwina Van Limbergen 1872-1952
42 Z. Agathe Van Nuffel 1857-1947	Z. Paula Willemijns 1881-1977	62 M. Gérardine Anneessens 1876-1929	M. Renelde Clement 1876-1951
43 M. Jeanne Van Campenhout 1870-1946	Z. Petronille Vermaulen 1881-1977	63 M. Lamberta Smedts 1873-1929	M. Xavéria Van de Weyer 1876-1951
44 M. Cécilie Van den Bosch 1867-1946	Z. Françoise Verbelen 1912-1976	64 Z. Joseph Bellens 1834-1929	M. Sylvie Claes 1896-1951
45 M. Edmonde De Coninck 1859-1946	Z. Elisabeth Kovats 1911-1976	65 M. Barbe Vermaulen 1850-1929	Z. Benedicta Arijx 1865-1951
46 Z. Regina Melis 1885-1945	Z. Henriette Van Doorslaer 1909-1976	66 M. Godelieve Pauwels 1876-1929	M. Boniface Pepinster 1865-1950
47 E. M. Caroline Peeters 1866-1945	Z. Thérèse Mariën 1887-1976	67 Z. Lucia Geerts 1864-1929	Z. Adèle Pihay 1873-1949
48 M. Camille Sapin 1884-1945	Z. Gudule Pibay 1884-1976	68 M. Fiat Blondiau 1868-1928	M. de l'Incarnation Vander Borgh 1876-1949
49 M. Angela Langer, Freiw. 1907-1945	Z. Renilde Stoffels 1900-1976	69 M. Paule Bazillac (France) 1852-1923	M. Gonzague Aurless 1864-1949
50 Z. Dympe Bessems 1891-1945	Z. Margaret O'Riordan 1906-1976	70 Z. Thérèse Labarbarie (Fr.) 1862-1928	Z. Jacqueline De Reyck 1874-1949
51 M. de Borgia Joos 1861-1928	M. Eustelle Mees 1882-1947	71 M. Thérésia Collins 1867-1956	
52 M. Euphrasie Uyttenhove 1854-1926	M. Céline De Waele 1871-1949	72 M. Théodora Van Thielen 1883-1956	
53 Z. Monique De Keyzer 1853-1925	M. Adélaïde De Blauw 1873-1949	73 Z. Alena Boamans 1881-1955	
54 M. Vincent Vendelmans 1835-1925	Z. Thècle Absadie (France) 1864-1949	74 Z. Nathalie Lauwers 1894-1954	M. Huberta Van Orshoven 1894-1958
55 M. Angéline Wuyts 1896-1925	Z. Dominique Van Gorp 1885-1948	75 M. Albertine Franck 1876-1953	Z. Cyrilla Torfs 1880-1958
56 Z. Ludovica Goossens 1879-1925	M. Winifride Pinder 1859-1948	76 E. M. Angèle Van Thielen 1879-1956	
57 Z. Brigitte Vanderbeken 1846-1925	Z. Francisca Perckmans 1877-1948	77 Z. Rosa Van Zagbroeck 1882-1956	
58 Z. Josepha Davos 1902-1924	M. Constance Lambrechts 1883-1948		
59 M. Mathilde Van Campenhout 1866-1948	Z. Elisa Vandenhoude 1908-1978		
60 M. Kostka Perckmans 1875-1948	Z. Engelberte Gillijns 1885-1978		

Afbeelding: De oplistijng van de namen van de zusters per grafnummer.

1 M. Emanuelle Van de Ven 1850-1930	Z. Benigne Roelants 1869-1952	21 M. Seraphine Weessen 1859-1930	M. Augusta Cremers 1872-1965
2 Z. Gerarda Van Vlasselaer 1890-1927	Z. Leopoldine Verschuieren 1874-1953	22 E.M. Josepha Van Langendonck Alg. Overate 1872-1942	Z. Denise Van Steenberghe 1885-1972
3 M. Rosolda Pée 1874-1936	M. Rosa De Coninck 1879-1958	23 M. Edmond Van Bellinghen 1879-1942	Z. Louise Van Bauwel 1900-1972
4 Z. Gabriel Van Brabant 1848-1935	Z. Gerarda Hidding 1883-1964	24 Z. Felix Neyens 1882-1941	M. Angèle Van Boxem 1882-1972
5 L. Aloysia Van Roey 1865-1934	M. Irénée Degrez 1895-1964	25 M. Régis Antoine 1862-1941	M. Herman Waucomont 1879-1971
6 M. Anastasie Ryan 1852-1934	M. Georgine Jones 1876-1962	26 M. Félicienne De Letter 1909-1941	Z. Blandine De Vos 1891-1971
7 M. Scholastique O'Sullivan 1853-1934	M. Norberte Lams (Vilvorde) 1886-1961	27 Z. Rosalie Van Malcot 1866-1939	Z. Veronique Aerts 1891-1971
8 Z. Eulalie Verhagen 1863-1933	Z. Aldegonde Vedts 1874-1961	28 Z. Ida Huysmans 1874-1939	Z. Clementine Vertonghen 1881-1969
9 M. Clémence Janssens 1869-1933	M. Xavier Bréus 1871-1961	29 Z. Coleta Deumlich 1879-1939	Z. Amanda Plessens 1886-1968
10 Z. Beatrix Van Langendonck 1900-1932	M. M. Blanche De Bruyn 1898-1960	30 M. Ursule McEmery 1869-1939	Z. Bertille Artcoos 1897-1968
11 M. Clotilde Matthy 1853-1930	M. Damienne Van Langendonck 1873-1952	31 M. Hildegarda Welis, Assist. 1856-1930	E. M. Emérence Dustin 1896-1965
12 M. Julie Van Weensel 1859-1927	M. Joséphine Latour 1872-1960	32 Z. Bernadette Hendrickx 1872-1944	Z. Irène Vloeberghs 1910-1976 Kelsbroek
13 M. Ambroisine Clifford 1856-1939	Z. Alphonse Vermoesen 1889-1968	33 Z. Veronique Teymans 1858-1906	M. Hermann-Joseph Richir 1895-1960
14 M. Mélanie Wiertz 1856-1939	Z. Isabelle De Brauer 1883-1967	34 M. Amélie Gustens 1869-1944	Z. Majella Clément 1895-1975
15 M. Iselda Fracker 1871-1938	Z. André McQuade 1883-1967	35 M. Philippine Fenton 1872-1944	Z. Berchmans Perckmans 1904-1975
16 M. Madeleine Walshe 1867-1938	Z. Justine Aerts 1881-1966	36 Z. Adrienne Joris 1863-1944	M. Ursule Timbrell Vicaire E.U. 1888-1975
17 Z. Laurence Vandeven 1843-1938	Z. Henriette Bilmans 1889-1966	37 M. Anselme Clifford 1881-1944	Z. Raphaëlle De Roy 1884-1975
18 Z. Stephanie Van den Eynde 1883-1937	Z. Marguerite Van Brabant 1899-1966	38 Z. Lutgarde Corbeels 1857-1943	Z. Michel Schaerlakens 1883-1974
19 Z. Walburge Hiesmans 1882-1936	Z. Cornelia Van Vlasselaer 1894-1966	39 M. Thérèse Leenen 1868-1943	M. Victorine Rousseaux 1886-1974
20 M. Nunehline Scaveyne 1850-1936	Z. Marthe Goossens 1897-1965	40 M. Benoîte De Deken 1857-1943	M. Julienne Driessens 1880-1974

Afbeelding: De oplijsting van de namen van de zusters per grafnummer.

3.6.3.2. Zone direct rondom de kerk

Een tweede beeldbepalende zone is de zone direct rondom de kerk, hier zijn voornamelijk de oudste en meest monumentale graven direct tegen of vlakbij de gevels van de kerk geplaatst. Deze historische graven zijn groter van omvang dan de jongere graven. Hier liggen ook een aantal graven bij die individuele erfgoedwaarde hebben, zie hoofdstuk 3.6.4.

3.6.4. Individuele erfgoedelementen op het kerkhof

Hieronder volgt een opsomming van de graven die individuele erfgoedwaarde hebben. In veel gevallen betreft het graven met historische waarde, aangezien de personen die hier begraven liggen notabelen waren en/of voor Tildonk een grote rol hebben gespeeld. Ook zijn er graven opgenomen in dit hoofdstuk omwille van hun esthetische waarde.

Afbeelding: Het graf van Jozef Mommaers.

Het graf is sterk vervuild en er is op meerdere plaatsen mosvorming. Tevens is een van de hardstenen dekplaten gebroken.

Graf nr. 89: Persoons Jules- Opdebeeck

Afbeelding: Het graf van Jules Persoons.

Jules Persoons was van 1912 tot 1929 burgemeester van Tildonk. Jules Persoons is samen met zijn broer Alfons stichter van de fabrieken van roombereiders. Het begon in 1895 met een atelier op de Dormaalsohoeve. In 1900 breidde de fabriek verder uit, er werden naast ontromers ook botervaten, melkafkoelers, wasmachines en melkinstallaties gemaakt. 't Fabriek van Persoons groeide uit en werd tot in Nederland en Frankrijk een begrip. In 1914 raakte de fabriek echter zwaar beschadigd, slechts enkele zwartgeblakerde muren bleven overeind. Na de heropbouw draait de fabriek in 1922 weer op

volle toeren. In de loop van de jaren '30 begint de fabriek minder goed te draaien, met als gevolg dat in 1954 de fabriek de deuren moest sluiten.⁷⁶

Kenmerkend voor dit grafzerk is dat het de vorm van de ezelsrug van de ommuring volgt. Het graf is daarnaast sterk vervuild door de weersomstandigheden, maar kent verder geen gebreken.

Graf nr. 165: Begraafplaats van de zusters ursulinen

Vanaf 1880 kregen de zusters een eigen zone toegewezen op het kerkhof, aangezien er vanaf dit jaar niet meer begraven mocht worden binnen het kloosterdomein. Voorheen werden de zusters begraven binnen de muren van het klooster en vanaf 1855 in een grafkelder onder de kapel.

Afbeelding: De graven van de zusters in de grafkelder op het kloosterdomein. Bron: Erwin Meulemans & Suzanne Lorquin, 2024.

Het gemeenschappelijk grafteken bestaat uit een kruis geplaatst op een sokkel, met op de sokkel de volgende opschriften:

“Sepultura Religiosarum Ursularum Tildonk”

“Beati Mortui qui in Domino moriuntur Ap. Sc. XIV 13”

Afbeelding links en rechts: Het graf van de zusters Ursulinen.

⁷⁶ Tekst bij rondleiding kerkhof Tildonk, Danny Leysen.

TILLOENK VRUGER, www.bloggen.be/tilloenk (laatst geraadpleegd op 15-02-2024).

Het graf van de zusters heeft een beeldbepalende rol in de beleving van het kerkhof, niet enkel door zijn omvang maar ook door het feit dat de begroeiing als het ware mee de grafsteen vormt van dit graf voor in totaal 139 zusters. Het graf bevindt zich in een goede staat.

Graf nr. 257: Familie De Behault du Carmois

Afbeelding: Het graf van familie de Behault du Carmois.

Quentin de Behault du Carmois kreeg in 1822 het adeldom zonder titel toegewezen door Koning Willem I der Nederlanden.

In het graf zijn de volgende personen begraven:

- Philippe de Behault du Carmois – Burgemeester van Tildonk (°1805 → 1872)
- Hugues de Behault du Carmois (1833 – 1888)
- August II – (1869 – 1920) dokter en burgemeester van Tildonk van 1899 tot 1911.
- Raymond de Behault du Carmois (1905 – 1972), dokter en burgemeester van 1947 tot 1972.

De grafzerk is heel proper, enkel de letters tonen verwerking door de weersomstandigheden. De verdere aankleding van het graf (de hardstenen omlijsting met betonnen kolommen met balustrade) is eerder vervuild. Op het graf zelf liggen kiezelstenen en is er plaatselijk wat begroeiing.

Graf nr. 259: Simonart

Afbeelding: Het graf van Simonart.

André Simonart was hoogleraar in farmacodynamiek⁷⁷ en -therapie. Hij studeerde geneeskunde aan de universiteit van Leuven, en behaalde zijn diploma met de grootste onderscheiding. Na zijn studies heeft hij zowel aan de universiteiten van Pennsylvania, Oxford en Utrecht gewerkt. In zijn leven publiceerde hij vele artikels, in totaal laat hij 250 wetenschappelijke publicaties en 100 studies na. Ook schrijft hij het boek "Beginselen van farmacodynamie en therapie", dat zeven uitgaven telt.

Tijdens WO II werd André gearresteerd door de nazi's en veroordeeld tot dwangarbeid. Hij zette zijn medische kennis in om zijn lotgenoten te helpen. Na de oorlog werd hij door koning Boudewijn benoemd tot voorzitter van het Memoriaal van het fort van Breendonk, deze taak vervulde hij voor dertig jaar.⁷⁸

De grafzerk is lichtelijk vervuild/verkleurd door aftekening van de regen. De omlijsting van het graf door hardstenen boorden kent ook een lichte vervuiling. Er is geen bedekking van het graf aanwezig, heden ligt er enkel aarde met plaatselijk wat begroeiing.

Graf nr. 263: Léon Vincart

Afbeelding: Het graf van Léon Vincart.

Léon Vincart ging in 1865 op 17 jarige leeftijd in dienst bij het leger. Hij begon als korporaal en werd via adjudant tot onderluitenant benoemd, tot aan zijn ontslag in 1880. In 1880 duikt hij op als directeur van Tramways in Tunesië, maar neemt in 1894 ontslag aangezien hij dan al 6 jaar tevens vice-consul is, deze jobs konden niet gecombineerd worden. Vervolgens kreeg hij hulp doordat meerdere mensen hem hadden aanbevolen als 'Consul de carrière', Koning Leopold II stemde hiermee in en Léon mocht

⁷⁷ Farmacodynamiek beschrijft de wijze waarop en werkingsmechanismen waarmee de effecten van een toegediend geneesmiddel aan het lichaam tot stand komen. Bron: Wikipedia, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Farmacodynamiek>, laatst geraadpleegd op 20-02-2024.

⁷⁸ Tekst bij rondleiding kerkhof Tildonk, Danny Leysen.

naar Hong Kong. Later verhuisde hij ook nog naar Bangkok en Seoel. Hij mocht zich ondertussen consul-generaal noemen. In 1909 was hij consul generaal van zowel Venezuela, Colombia en Guiana. Na een ziekbed van 3 maanden waarbij hij aan hevige maagpijnen leed, met verlof naar België terugkwam en geopereerd werd, overleed hij uiteindelijk in zijn woning in Tildonk, op 66 jarige leeftijd.

De grafzerk is duidelijk verouderd en verweerd, van de gedenkplaat is linksonder een hoek afgebroken. De verkleuring wordt veroorzaakt door aftekening van de regen, maar ook mosvorming en opspattende regen. De inscriptie in steen is op sommige plekken wat verweerd waardoor deze moeilijk leesbaar is geworden.

Graf nr. 265: Pastoor Lambertz

Afbeelding: Het graf van Pastoor Lambertz.

Pastoor Lambertz is de stichter van de congregatie van de ursulinen in Tildonk en richtte tevens tientallen kloosterscholen op sinds 1818.

Joannes Lambertz werd in 1785 geboren in Hoogstraten, in 1812 wordt hij tot priester gewijd. Aansluitend start hij als onderpastoor in Tildonk. Lambertz besteedde er heel veel tijd en energie aan om mensen terug naar de kerk te brengen. Tevens zette hij zich in om de jeugd op zondagen van de straat te houden. In 1815 volgde hij de overleden pastoor Van Elder op. Door de grote problematiek met het onderwijs op het platteland (vooral voor de meisjes) maakte Lambertz het tot zijn doel op een meisjesschool in Tildonk op te starten. In 1818 werd de meisjesschool geopend, in een bijgebouw van de pastorie. In 1821 werd vervolgens gestart met de bouw van het klooster en school op de huidige locatie. Pastoor Lambertz richtte de orde van de Ursulinen op in België, nadat deze tijdens de Franse revolutie waren afgeschaft.

Joannes Lambertz liet 40 kloosters na, samen vormden ze de congregatie van de ursulinen van Tildonk. Momenteel loopt nog steeds het proces van de aanvraag van de zaligverklaring van pastoor Lambertz.

Het lichaam van de pastoor werd op het kerkhof begraven, zijn hart werd uit het lichaam genomen en in een zilveren reliekschrijn bewaard in het klooster. In 2018 werd het schrijn begraven voor het graf van pastoor Lambertz op het kerkhof.

Het graf van pastoor Lambertz kent een sterke verkleuring door de regenval in combinatie met de opgelegde letters. Boven deze opgelegde letters is een inscriptie zichtbaar die sterk is verweerd en daardoor minder duidelijk te herkennen is. Ter hoogte van de voeg tussen het baksteenmetselwerk en de hardstenen boord is er plaatselijk mosvorming, tevens zijn er zoutuitbloeiingen zichtbaar in het metselwerk. De inscriptie RIP zijn minder goed leesbaar geworden door de verkleuring, maar nog duidelijk zichtbaar.

Graf nr. 312: Persoons-Gerardy

Afbeelding links en rechts: Het graf van familie Persoons-Gerardy.

In 1834 vestigt de eerste van familie Persoons zich in Tildonk, nadat hij trouwt met een Tildonkse. De familie groeit door tot industriëlen en worden dus gegoede burgers. De familie gaat een prominente rol spelen in het dorp en komen ook in de dorpspolitiek terecht: twee Tildonkse burgemeesters zijn afkomstig van de familie Persoons.

Samen met zijn broer Jules (welke in graf nr. 89 begraven ligt) richtte Alphonse (Alfons) een fabriek op voor roombereiders.

De grafzerk is sterk vervuild door een aftekening van koperoxidatie, wat een groene kleur achterlaat op de blauwe hardsteen. Tevens is de grafzerk gebroken in de rechterbovenhoek. Naast verkleuring en vervuiling is er ook mosgroei zichtbaar.

Graf nr. 374: C.S. Lenover & graf nr. 375: F.V. Harker

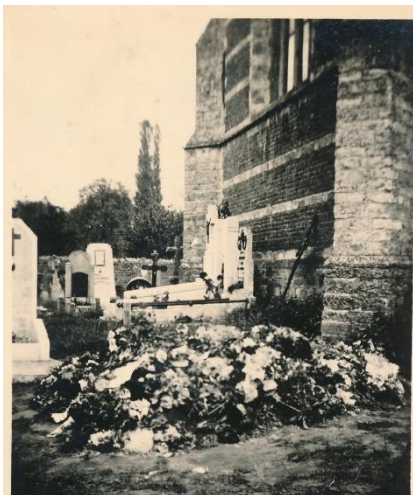

Afbeelding: De graven van C.S. Lenover en F.V. Harker.

Aan de zuidelijke ingang bevindt zich een plakkaat met de vermelding “Oorlogsgraven van het gemeenebest / Commonwealth War Graves”. Dit wijst op de twee oorlogsgraven van twee tijdens de Tweede Wereldoorlog (1942) in Tildonk neergeschoten Canadese piloten.

In de nacht van 11 op 12 augustus 1942 vertrokken 154 bommenwerpers vanuit Alconbury naar Mainz. De piloot van een van deze bommenwerpers was flight sergeant R.A.F. Fred Harker, 20 jaar en onderweg op zijn 29ste missie. Tevens aan boord van deze bommenwerper was R.C.A.F. Charles Lenover, 26 jaar en radio-operator. Om 3u13 werd de bommenwerper boven Tildonk neergehaald door een Duitse nachtjager. Fred Harker en Charles Lenover kwamen daarbij om het leven, de overige drie bemanningsleden overleefden de crash door het gebruik van hun parachute.

De grafzerken zijn in goede staat, enkel de omlijsting van de graven in de grond zijn vervuild en bevatten mosgroei.

Afbeelding links: De graven van C.S. Lenover en F.V. Harker bedekt met bloemen en teksten. Bron: foto verkregen via Danny Leysen.

Afbeelding rechts: Saluutschoten op het kerkhof in Tildonk. Bron: foto verkregen via Danny Leysen.

Fred Harker en Charles Lenover werden op het kerkhof van Tildonk begraven met militaire eer door de Duitsers, waarbij saluutschoten werden gelost. De Tildonkse gemeenteraad besloot in 1948 de graven in concessie te geven aan de Belgische staat. Het altijddurende gebruik werd vervolgens overgedragen aan het Bestuur der Britse graven. Het Brits-Belgisch comité plaatste vervolgens eind 1951 nieuwe grafzerken.

Op beide grafzerken staat de tekst “Per Adua ad astra” (door tegenspoed/via moeilijkheden naar de sterren). Het betreft het officiële motto van de Royal Air Force. Op de graven staan elk een kruisje met een klapproos. Op 11 november worden de oorlogsslachtoffers in Engeland met deze kruisjes herdacht.⁷⁹

Afbeelding: Bewerkte foto van de begrafenis van de militairen in combinatie met het huidige straatbeeld. Bron: Tim Vanderbeken.

⁷⁹ Tekst bij rondleiding kerkhof Tildonk, Danny Leysen.

Graf nr. 381: Felix Lauwers en Gerard Mommaerts

Afbeelding links en rechts: Het graf van Felix Lauwers en Gerard Mommaerts.

Felix en Gerard waren onafscheidelijke vrienden en hadden veel met elkaar gemeen. Zo werden ze beiden geboren in 1913 in Tildonk en gingen ze samen naar school. Beiden studeerden ze aan de katholieke normaalschool in Mechelen en na hun afstuderen konden ze beiden starten aan de gemeenteschool van Tildonk, hun geboortedorp. Samen met hoofdonderwijzer Andries verzorgden ze de lessen voor de gemeenteschool.

Beiden vervulden ze hun dienstplicht bij de 7de linieregiment in de Dossinkazerne te Mechelen. In 1939 werden beiden opgeroepen bij de mobilisatie. Op 26 mei 1939 kwamen beide vrienden om het leven, Felix als gevolg van een granaataanslag en hij wordt ter plaatse begraven. De omstandigheden rondom het overlijden van Gerard zijn niet bekend, zijn lichaam werd in het water gevonden bij de brug in Nevele en wordt in diezelfde plaats begraven.

Op 20 juni 1940 worden de stoffelijke overschotten van Felix en Gerard overgebracht naar de begraafplaats van Tildonk. Vanaf 1944 tot in de jaren '80 hebben telkens honderden oudgedienden van de 7de linie de jaarlijkse herdenkingsplechtigheid bijgewoond.

Graf zonder nummer: monument Van der Stegen- de Schrieck

Afbeelding links: Het graf van Van der Stegen- de Schrieck, een voorbeeld van een beeldbepalend, historisch graf tegen de oostgevel van de kerk. Bron: foto verkregen via Danny Leysen.

Afbeelding rechts: Het graf van Van der Stegen- de Schrieck in 2023.

In 1698 werd aan de familie Van der Stegen de titel graaf toegekend, deze titel was overdraagbaar op de mannelijke nakomelingen. In 1887 wordt door een KB toegestaan om 'De Schrick' toe te voegen aan hun naam, wat veelal wordt gespeld als 'De Schrieck'. De Schrieck was de naam van een heerlijkheid die in het bezit was van de familie, daar stond ook een kasteel wat tot de familie behoorde. Ondanks dat hun kasteel op het grondgebied van Wespelaar lag, bezocht de familie telkens de parochiekerk van Tildonk.

Het grafmonument bevindt zich in slechte staat. Op de afbeelding linksboven zijn nog de marmeren platen met koperen letters te zien waarop de namen van de begraven familieleden stond vermeld, deze zijn heden echter verdwenen. Enkel het gebeeldhouwde wapenschild in het boogfronton verwijst nog naar de familie Van der Stegen- de Schrieck.⁸⁰

⁸⁰ Tekst bij rondleiding kerkhof Tildonk, Danny Leysen.

Graf nr. 67: Delle Magits en Rik Massant

Afbeelding: Graf nr. 67 en het kindergrafje.

Daarnaast is er nog een graf dat beeldbepalend is voor het kerkhof en de aandacht trekt door zijn soberheid en moderne uitstraling. De personen in dit graf zijn overleden in 1939 en 1965, de vormgeving van het grafteken is echter heel modern en dus recenter vernieuwd. Opvallend is dat het kindergrafje dat ernaast geplaatst is, in dezelfde vormtaal is ontworpen. De familienamen van deze twee qua vormgeving gerelateerde graven lijken echter geen relatie met elkaar te hebben. Daarnaast is het opmerkelijk dat het kindergrafje niet in de zone van de andere kindergrafjes geplaatst is.

Beide graven bevinden zich in goede staat, slechts zeer lichte vervuiling van de blauwe hardsteen is aan de orde.

Vervolgens zijn er een aantal graven die weliswaar niet allemaal in dezelfde zone liggen, maar op basis van een bepaald thema of qua vormgeving tot dezelfde groep vormen. Hieronder worden de verschillende groepen toegelicht.

Oudstrijders

Afbeelding: De graven van oudstrijders, v.l.n.r.: grafnummer 148, 121, 118, 390.

Op het kerkhof liggen een viertal graven van oud strijders. Deze zijn te herkennen aan de Belgische vlag die ofwel op een rechthoekig plaatje of in een rond plaatje staat weergegeven. Het gaat om oudstrijders uit zowel de eerste als de tweede wereldoorlog.

De graven verschillen onderling qua vormgeving, ze zijn daarnaast ofwel uit beton of in blauwe hardsteen (of een combinatie) vervaardigd.

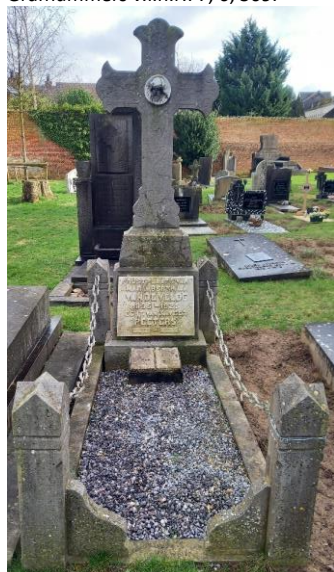
Graven met kruis, afbakening of opgehoogde grafsteen

Grafnummers v.l.n.r.: 155, 106, 9.

Grafnummers v.l.n.r.: 7, 6, 309.

Grafnummers v.l.n.r.: 354, 316, 255.

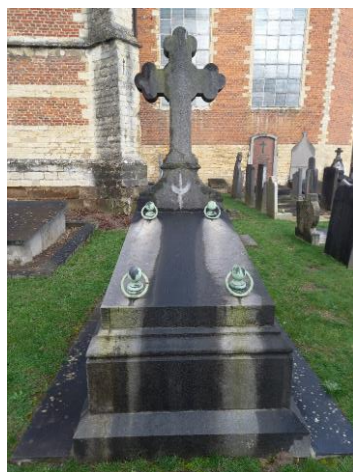
Een grote groep graven valt onder te delen in de groep 'Graven met kruis, afbakening of opgehoogde grafsteen'. Een combinatie van deze elementen komt echter ook voor. In totaal zijn er 17 graven met erfgoedwaarde die aan deze criteria voldoen. De graven dateren zowel uit de 19de als 20ste eeuw. Veel van deze graven kennen een sterke vervuiling omwille van de koperen elementen die gebruikt zijn ofwel als stangen of kettingen in de afbakening of als onderdeel van een kruisbeeld in de grafsteen zelf.

Grafnummers v.l.n.r.: 291, 127, 8.

Grafnummers v.l.n.r.: 260, 367, 377.

Grafnummers v.l.n.r.: 313, 267.

Enkelvoudige graftekens

Grafnummers v.l.n.r.: 258, 261, 262.

Er bevinden zich drie graftekens met individuele erfgoedwaarde die uit een enkelvoudig grafteken bestaan. Deze enkelvoudige graftekens dateren zowel uit de 19de als de 20ste eeuw en bestaan alle drie uit een kruisbeeld, al dan niet in combinatie met een gedenkplaat. Ze zijn vervaardigd uit blauwe hardsteen en ze zijn alle drie ten zuidwesten van de kerk, in de zone vlakbij de kerkgevel, gesitueerd.

Graven met een modernistische inslag uit de jaren 1950-'60

Grafnummers v.l.n.r.: 102, 101, 332.

Het kerkhof kent zes graven uit de jaren 1950-1960 die duidelijke modernistische kenmerken hebben. Qua materialiteit werd er gebruik gemaakt van terrazzo, mozaïek en blauwe hardsteen. Kenmerkend is de rechte lijnige vormgeving en de opdeling van de grafzerken in geometrische volumes.

Deze graven bevinden zich in een redelijke staat, er zitten korstmossen op de blauwe hardstenen en sommige graven hebben grote scheuren of er zijn delen afgebroken.

Grafnummers v.l.n.r.: 328, 363, 300.

Mozaïekgraven

Naast de bovengenoemde graven, zijn er ook 21 graven met mozaïek uit het eind van de 20ste eeuw die beeldbepalend zijn voor het kerkhof. Deze zijn, net als bovengenoemde groepen, niet in een specifieke zone te vinden, maar het zijn graven die over het hele kerkhof verspreid zijn en kenmerkend zijn door hun bekleding met zwart-witte mozaïekstenen. De graven dateren allemaal uit de periode tussen 1967-1976. Enkel het eerste graf dat hieronder is afgebeeld en ook qua vormgeving het meest afwijkt van de overige mozaïekgraven, dateert van 1948. De graven bevinden zich in een redelijke staat, bij veel graven laten langs de rand mozaïeksteentjes los.

Grafnummers v.l.n.r.: 42, 253, 64, 80 .

Grafnummers v.l.n.r.: 297, 304, 140, 134.

Grafnummers v.l.n.r.: 117, 319, 330, 327 .

Grafnummers v.l.n.r.: 343, 337, 362, 360.

Grafnummers v.l.n.r.: 109, 98, 97, 91.

Grafnummer 88.

Herdenkingsbeeld pastoors en gedenkplaat

Naast de verschillende soorten grafzerken, bevinden zich er ook nog een andere soort individuele erfgoedelementen op het kerkhof.

Afbeelding links: Een beeld ter herdenking aan de Tildonkse pastoors.

Afbeelding rechts: Een gedenkplaat ter nagedachtenis aan de gesneuvelde soldaten en gemartelde burgers van Tildonk tijdens WO I.

Aan weerszijden van de ingang van de kerk aan de westzijde zijn twee gedenktekens te vinden. Aan de rechterzijde van de ingang staat een bronzen beeld op een hardstenen sokkel. Op de hardstenen sokkel staat de tekst 'Herdenking aan onze Tildonkse pastoors' waarna een oplijsting volgt van alle Tildonkse pastoors vanaf het begin van de 17de eeuw. Zowel het beeld als de sokkel zijn in goede staat.

Op de gevel, links naast de ingang, is tevens een gedenkplaat te zien met een oplijsting van gesneuvelde soldaten en gemartelde burgers van Tildonk tijdens WO I. Onderaan de gedenkplaat staat de tekst '*Pie jesu domine – Dona Eis Requiem*'. De muur onder de gedenkplaat is aangetast door de koperoxide waardoor een groene was de gevelstenen bedekt. De gedenkplaat zelf is in een goede staat.

Ommuring

Al vanaf halverwege de 17de eeuw werd de parochiekerk van Tildonk op kaarten weergegeven met een muur rondom het perceel. Deze muur geeft een statige indruk door de twee toegangspoorten aan de zuidoost- en westzijde. Er kan gesteld worden dat de ommuring beeldbepalend is: nu, voor het straatbeeld, maar ook aangezien een muur al minstens sinds de 17de eeuw de afbakening van het kerkhof kenmerkt. De muur is echter in slechte staat: er werd door een ongeval met een lijnbus zware schade aangericht aan de noordwest zijde. Tijdens de opmaak van dit beheersplan worden werken gepland om deze muur te restaureren.

4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

4.1. Sint-Jan-de-Doperkerk

De Sint-Jan-de-Doperkerk met ommuurd kerkhof werd beschermd omwille van de **historische** en **artistieke** erfgoedwaarden.

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 definieert ‘erfgoedwaarde’ als: ‘[...] de archeologische, architecturale, artistieke, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische, ruimtelijk-structurerende, sociale, stedenbouwkundige, volkskundige of wetenschappelijke waarde waaraan onroerende goederen en cultuurgooederen die er integrerend deel van uitmaken hun huidige of toekomstige maatschappelijke betekenis ontleen;[...]’

Deze definitie somt de verschillende waarden op die kunnen toegekend worden aan een onroerend goed. Ze beschrijven het belang en de betekenis dat het goed heeft door zijn plaats binnen de maatschappij, zowel in het heden als in de toekomst.

Historische waarde wordt door het agentschap⁸¹ omschreven als “Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens.”

Het beschermingsbesluit van 11 juni 2001⁸², waarbij de Sint-Jan-de-Doperkerk en het ommuurde kerkhof als monument beschermd werden, definieerde de erfgoedwaarden als volgt:

*“art.2: **de historische waarde** van de Sint-Jan-de-Doperkerk en het ommuurde kerkhof wordt als volgt omschreven: als voormalige afhankelijkheid van de parochie Herent waarbij het patronaatsrecht toebehoorde aan het kapittel van O.-L.-Vrouw van Kamerrijk vormt de Sint-Jan-de-Doperkerk een opmerkelijk voorbeeld van een stilistische overwegend gotische, groots opgevatte plattelandskerk en dit in de vorm van een driebeukige, bak- en natuurstenen kruiskerk bestaande uit een vierkante westtoren (14de eeuw), een driebeukig schip (16de eeuw) met als dwarskapellen uitgewerkte zijbeuken en een ca. 1750 te dateren, polygonaal koor met oostsacristie”.*

De historische waarde uit zich in het lange bestaan van de parochie: al in 1173 was er een eerste vermelding van de parochie in Tildonk, met vanaf 1220 een eigen priester. Echter werd Tildonk pas in 1626 een zelfstandige parochie. Tot begin 17de eeuw was de parochie een afhankelijkheid van Herent. Tot 1999 woonde de pastoor van de parochie nog in Tildonk, totaal waren dit er 20. De namen van deze pastoors staan vermeld op de gedenkzuil aan de rechterzijde naast de toegangsdeur van de kerk.

Naast het bestaan van de parochie, heeft de kerk zelf ook historische waarde doordat het sinds de 14de eeuw de dorpskern van Tildonk kenmerkt. Naast de vierkante westtoren die stamt uit de 14de eeuw, bevat de parochiekerk nog een ouder constructief element: het betreft een restant van een Romaanse muur uit de voormalige 13de -eeuwse kerk. Deze Romaanse muur werd in zandsteen opgetrokken in breuksteenverband. De Romaanse kerk werd in 1584 vernield. Het driebeukige schip werd in de 16de eeuw gebouwd met dwarskapellen als zijbeuken, maar in 1630 werd de kerk door brand verwoest. In 1650 werd de kerk vervolgens opnieuw opgebouwd, waarna in de eeuwen erop volgens vele veranderingen hebben plaatsgevonden. Zo werd de sacristie vergroot in de derde kwart van de 18de eeuwen in 1770 vond er eveneens een verbouwing plaats, onder pastoor Van Elder. De toren kreeg hierbij een klokkenverdieping. Zowel tijdens de Franse Revolutie als WO II liep de kerk veel schade op.

⁸² Agentschap Onroerend Erfgoed ,9563 (onroerenderfgoed.be), geraadpleegd op 18/8/ 2022.

Artistieke waarde wordt door het agentschap omschreven als “Een onroerend goed heeft artistieke waarde als het getuigt van een kunstzinnig streven van de maker of de ontwerper in het verleden”.⁸³

De **artistieke waarde** van de Sint-Jan-de-Doperkerk en het ommuurde kerkhof wordt in het beschermingsbesluit van 11 juni 2001 als volgt omschreven:

“art.2 (vervolg): het interieur, ruimtelijk gestructureerd door spitsboogarcades waarboven een bepleisterd houten, met Louis XV-motieven opgehoogd tongewelf op gekorniste kroonlijst, wordt verrijkt met een waardevol meubilair dat de periode 16de-19de eeuw bestrijkt”.

Deze artistieke waarde komt tot uiting in het waardevolle meubilair van de Sint-Jan-de-Doperkerk bestaat en bestaat uit o.a. uit het hoofdaltaar (portiekaltaar) die wordt bekroond met een baldakijn waarop een voorstelling van de Heilige Geest zichtbaar wordt. Dit portiekaltaar stamt uit de 18de eeuw en is vervaardigd uit gemarmerd hout. Tevens zijn er twee zijaltaren (ook portiekaltaren) die beiden stammen uit het midden van de 17de eeuw en vervaardigd zijn uit gemarmerd hout. Het noordelijke zijaltaar bevat het beeld van de O.L.V. met kind, het zuidelijk zijaltaar bevat het beeld van Johannes de Doper.

Het koorgestoelte stamt uit de 2de helft van de 17de eeuw en bevat symbolen van het Laatste Oordeel. Daarnaast zijn er twee waardevolle biechtstoelen, die beide worden gedateerd in de eerste helft van de 18de eeuw en beide de buste van Heilige Petrus bevatten. De preekstoel die in de kerk aanwezig is, is afkomstig van de Sint-Michielskerk in Leuven en stamt uit de 2de helft van de 17de eeuw. Deze preekstoel is voorzien van een weergave van de aartsengel Michael die de duivel verslaat. Naast het arduinen doopvont uit de 18de eeuw is er nog een orgeltribune aanwezig met het beschermde orgel. De tribune heeft gemarmerde zuilen en een 18de -eeuwse balustrade. Het tochtportaal is een kopie van het 18de -eeuwse originele portaal. De exacte vervaardigingsdatum van dit recente tochtportaal is niet bekend.

Naast het waardevolle meubilair uit de artistieke waarde zich ook in een aantal cultuurgoederen die aanwezig zijn in de Sint-Jan-de-Doperkerk. Deze cultuurgoederen bestaan uit de volgende houten beelden; Heilige Barbara (gedateerd eind 16de-begin 17de eeuw), Jezus aan het kruis (gedateerd 16de eeuw), O.L.V. met Kind vertrappt de slag (gedateerd 18de eeuw) en tot slot het beeld van de Heilige Johannes de Doper (gedateerd in de 16de eeuw). Naast deze beelden zijn er ook een vijftal schilderijen die werden opgenomen als cultuurgoed: Golgotha (uit de 2de helft van de 16de eeuw), de Heilige familie met Engel (eveneens uit de 2de helft van de 16de eeuw), de Heilige familie met kleine Johannes (gedateerd in de 17de eeuw), O.L.V. met Kind schenkt Rozenkrans aan de Heilige Dominicus (uit de 18de eeuw) en tot slot de Tenhemelopneming van Maria, een schilderij uit de 18de eeuw.⁸⁴ Voor een verdere beschrijving en fotomateriaal van deze beelden en schilderijen, zie het hoofdstuk Cultuurgoederen (hoofdstuk 3.5).

4.2. Orgel

Sinds 19 december 2014 is het orgel van de Sint-Jan-de-Doperkerk beschermd als monument. Het orgel bevat historische waarde, doordat het orgel werd 1829 door een van de laatste vertegenwoordigers van de rocoperiode in de orgelkunst uit de zuidelijke Nederlanden werd gebouwd: Theodoor Smet. Het orgel werd in Lodewijk XV stijl uitgevoerd, maar kende enkele aanpassingen waaronder een renovatie in 1968 waarbij het een volledig nieuw front kreeg.

⁸³ Ministerieel besluit tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de inventaris van bouwkundig erfgoed (vlaanderen.be) geraadpleegd op 18/8/ 2022

⁸⁴ Inhoudelijk dossier beschermingsbesluit, nr DB002143, archief agentschap onroerend erfgoed, digitale kopie verkregen in 2023.

5.1. Inleiding

Dit hoofdstuk van het beheerplan bevat een visie die rekening houdt met de aanwezige erfgoedvormen. De hoofddoelstelling voor het beheer van de kerk is het herstel en het behoud van de twee erfgoedwaarden van de kerk en ommuurd kerkhof, meer specifiek de historische en de artistieke erfgoedwaarde.

De gemeente Haacht is eigenaar van de kerk van Tildonk. Het beheer van de kerken valt onder de centrale pastorale zone van Haacht genaamd “De goede herder”.

De kerk van Tildonk wordt regelmatig onderhouden en het interieur oogt in goede staat. Het interieur van de kerk werd einde 2019 - begin 2020 opnieuw geschilderd. De verlichting werd in 2017 en de geluidsinstallatie werd eveneens in de laatste jaren aangepast. Er is verder brand- en diefstalpreventie aanwezig.

De kerk stelde in april 2017 een kerkenbeleidsplan op waarin hun visie op het verder beleid/beheer van de kerk tot uiting kwam. Dit in het licht van het dalend aantal kerkgangers en de kosten voor het onderhoud van de kerkgebouwen. Zulk een kerkenbeleidsplan heeft een dynamisch karakter en wordt om de zes jaar bijgesteld.

In 2022 werd een **nieuwe versie van het kerkenbeleidsplan** opgemaakt door de nieuwe centrale kerkfabriek de goede herder. Hierin wordt ook uitspraak gedaan over de kerk van Tildonk.

De kerk ligt centraal in een woonkern en de ruimte rond de kerkmuur wordt meestal gebruikt als parkeerruimte. De kerk geldt als een echte ontmoetingsplaats. Het aantal zitplaatsen is aangepast aan het huidige gebruik van de kerk en volstaat voor de eredienst op zondag. De aanwezigheid van een kerkhof pleit voor het behoud van de uitvaartdiensten. Belangrijke aandachtspunten voor de instandhouding zijn: een aangepaste staat van de kerk voor de eredienst, respect voor het interieur en het behoud van de historische kunstwerken. Verder is er een investering nodig om via een sleutel of code toegang te kunnen verlenen aan de bedienaars van het gebouw.

Tot 2023 zal de kerk gebruikt worden volgens een vast pastoraal schema: elke zondag om 11.00 vindt een mis plaats. Sinds 2017 wordt de dienst van de goede week in één bepaalde kerk van Haacht gehouden, in beurtrol met de andere kerken van de gemeente. Na 2023 zal bepaald worden welke kerken behouden worden voor de eredienst en welke kerken tot “polen” zullen evolueren waar de geloofsgemeenschap zich rond kan afspelen. De centralisatie wordt dus geacht zich verder door te zetten na de eerste planningsperiode (2017-2023) en zich volledig uit te klaren vanaf 2024. Tegen 2025 zou het gemeentelijk beleid verder worden toegespitst op één actieve kerk in de gemeente Haacht en komt het onderhoud van deze kerk op last van de gemeente.

Tegen 2030 zouden alle openblijvende kerken ook een multifunctioneel gebruik hebben moeten opgenomen. De toekomstige investeringen worden voorzien in de voor te leggen meerjarenplanning na goedkeuring van het nieuwe kerkenbeleidsplan. In de planningsperiode van 2023-2024 worden geen nieuwe grote structurele werken aan de kerken voorzien. Tot 2035 wordt het volgens het kerkenbeleidsplan ook nodig geacht om een inventaris op te maken van de pastorale en de liturgische noden, de inzet van de pastoors en de vrijwilligers.

Afbeelding: optreden Laïs op 4 december 2021.

De Sint-Jan-de-Doperkerk kan occasioneel gebruikt worden voor sociaal-culturele activiteiten met respect voor de eredienst en voor het historisch kader van het gebouw. De kerk van Tildonk staat open voor nevenbestemmingen zoals concerten en tentoonstellingen. In december 2021 vond zo een optreden van Laïs plaats⁸⁵. Verder wordt er wekelijks een orgelklas gegeven op het orgel in het koor: er komt, meestal op dinsdag, een orgeliste oefenen. Het orgel zou meer tot zijn recht moeten komen. Het is ook de wens van de kerkfabriek om de kerk te gebruiken voor concerten.

De kerk laat bezinningsmomenten toe voor omliggende scholen van Tildonk met name voor het Sint-Angela-instituut en de Pastoor Lambertzschool. Men overweegt tevens om studenten van het Sint-Angela-instituut te laten studeren in de kerk⁸⁶. De kerk en het kerkhof kunnen evolueren naar een soort "belevingspool van Tildonk".

De toekomstvisie voor het kerkhof bestaat voornamelijk uit het behouden en in stand houden van het bestaande kerkhof, waarbij bestaande graven worden onderhouden en gerestaureerd. Daarbij zullen geen nieuwe begravingen plaatsvinden. De vergroening van het kerkhof die in 2023 werd gerealiseerd maakte ook deel uit van de toekomstvisie.

De erfgoedwaarden van het kerkhof blijven in stand door het regelmatig onderhoud en minimale restauratie van de bestaande graven. Verder heeft de vergroening van het kerkhof bijgedragen aan het esthetische karakter van het kerkhof, de directe aanwezigheid van struikgewas en gras rondom de graven zorgt voor een minder sobere uitstraling dan voorheen het geval was.

5.2. Herstel en behoud van de artistieke en historische erfgoedwaarde

De hoofddoelstelling van dit beheerplan is ervoor te zorgen dat de historische en de artistieke erfgoedwaarden behouden blijven.

Voor onderhouds- en restauratiewerken in de toekomst dient er best met volgende zaken rekening worden gehouden:

⁸⁵ In 2014 werd de kerk ook betrokken in het teken van het begin van WO I, 100 jaar later. Tijdens drie dagen kon je de kerk bezoeken in combinatie met een bezoek aan het wat verder gelegen Beleveniscentrum.

⁸⁶ Info verkregen via mail Fred Timmermans op 18/10/2022, lid van de kerkfabriek.

- Het behouden, onderhouden en het tonen van **de historische tijdslagen in de kerk**. Bij een mogelijke her- of nevenbestemming dienen de tijdslagen en de bouwsporen uit de verschillende bouwperioden zichtbaar te blijven, of (slechts gedeeltelijk) verscholen te gaan achter een ingreep die omkeerbaar is.
- **Onderhoud van het exterieur van de kerk** (o.a. leegmaken van de goten, herstellen van de leien, herstel en onderhoud van het houten schrijnwerk, opmaken asbestinventaris, etc.).
- **Stabiliteit van de dakstructuren en vloeren** onderzoeken en indien nodig verstevigen.
- Het behoud en onderhoud van **het artistieke geheel** van de kerk; de combinatie van het kerkexterieur en -interieur met het meubilair, de cultuurgoederen en de overige schilderijen en beelden met erfgoedwaarde. Toekomstige ingrepen (in geval van een neven- of herbestemming) mogen deze artistieke samenhang van interieur en losse interieurelementen niet domineren.
- Onderhoud van het interieur en de cultuurgoederen van de kerk met bijzondere aandacht voor de **aanwezigheid van houtborende insecten**.
- **Het actief gebruik van de kerk**. Hieronder valt o.a. de heilige mis, maar hier kunnen evengoed concerten, sociaal-culturele activiteiten en tentoonstellingen onder vallen. Het gebruik van een kerk en het blijven voorzien van evenementen geven de beste garantie voor behoud van de erfgoedwaarden op lange termijn.
- **Verbeteren van de toegankelijkheid** i.f.v. onderhoud van het gebouw (eventueel ook i.f.v. gebruik van het gebouw voor mindervaliden voor zover dit verzoenbaar is met het behoud van de erfgoedwaarden).
- **Verbeteren van de technieken en de energetische aspecten** i.f.v. optimaal behoud van het interieur met cultuurgoederen en i.f.v. gebruik van het gebouw voor zover dit verzoenbaar is met de erfgoedwaarden.
- Het behoud, onderhoud en verdere ontwikkeling van het (hernieuwde) **groene karakter van het kerkhof**. De aanplanting van het gras, de jonge bomen en het struikgewas vond vrij recent plaats, deze werken werden in maart 2023 uitgevoerd. Gras maaien en struikgewas en bomen snoeien vallen onder het onderhoud van het groen, bij het verlopen van een concessie en het ontruimen van een graf kan er eventueel gekozen worden voor een verdere ontwikkeling van het groene karakter van het kerkhof, waarbij er nieuwe planten, struikgewas of bomen aangeplant kunnen worden.
- **Het behoud van het geheel van de kerk en het kerkhof met ommuring als één geheel**. Bij een eventuele (gedeeltelijke) neven- of herbestemming dient dit geheel behouden te blijven en mogen deze geen aparte functies krijgen, een (gedeeltelijke) neven- of herbestemming dient te worden ontwikkeld voor de gehele kerk-site, dus inclusief kerkhof met ommuring.
- **Het behoud van het orgel**. Bij een neven- of herbestemming in de toekomst dient het orgel zichtbaar en aanwezig te blijven, en dient het in de toekomst ook onderhouden te worden om eventuele schade of degradatie te kunnen verhelpen.
- **De cultuurgoederen blijven integraal deel uitmaken van de parochiekerk met ommuurd kerkhof**. Dit houdt in dat hier in de toekomst ook zorg voor gedragen wordt naar onderhoud en mogelijke restauratie toe. Bij een mogelijke neven- of herbestemming dienen de cultuurgoederen geïntegreerd te blijven in het interieur.

6. MAATREGELEN

6.1. Inleiding

Het gebouw is in gebruik en wordt goed onderhouden. Op lange termijn en rekening houdend met een mogelijke her- of nevenbestemming zijn er mogelijk renovatiewerken nodig om de her- of nevenbestemming goed te laten inpassen in het kerkinterieur, waarbij de erfgoedwaarden in stand worden gehouden.

Er werden drie inspecties uitgevoerd door Monumentenwacht, twee in 2014 voor het interieur en exterieur: Inspectierapport B-19/20213/2014/B voor het exterieur en 20213/2014/I voor het interieur. Het laatste rapport dateert van 2021 met name 20213/2014/I. Op 24/8/2022 vond een gesprek met Monumentenwacht plaats om de inspecties te duiden in de huidige context.

6.2. Maatregelen

In dit hoofdstuk volgt de opsomming van de werken die, op basis van de huidige kennis van het gebouw, nodig zijn voor een duurzame -gefaseerde- restauratie en valorisatie. De opeenvolging van de uit te voeren werken volgt uit de bouwfysische toestand van de afzonderlijke gebouwelementen en de noodzaak om verder verval te voorkomen.

Om de **artistieke** waarde van het gebouw en zijn aankleding te behouden en te beheren, zijn er een reeks éénmalige werkzaamheden nodig. Op middellange en lange termijn wordt inspectie, onderhoud en herstel voorzien. Het valt uiteraard niet uit te sluiten dat er zich over een periode van 24 jaar onvoorzienbare calamiteiten voordoen (brand, vandalisme, ...) die opnieuw ingrijpende maatregelen vereisen. m.a.w. de opsomming van de werkzaamheden is niet limitatief.

Bij werkzaamheden waarbij vergunningsplichtige grondwerkzaamheden niet te vermijden zijn, moet steeds rekening gehouden worden met archeologische resten (begravingen, funderingsresten) en dient een erkend archeoloog ingeschakeld te worden om een archeologisch onderzoek vanuit een wetenschappelijke vraagstelling uit te voeren.

Wat betreft de cultuurgoederen dient het schoonmaken aan restaurateurs te worden overgelaten om schade te voorkomen. Algemeen geldt dat de houten objecten best eerst worden gereinigd en dan behandeld tegen houtaantasting. Verder dient getracht te worden om de temperatuur en relatieve luchtvochtigheid stabiel te houden en eventuele veranderingen van klimatologische omstandigheden dienen geleidelijk verlopen, omdat grote fluctuaties schadelijk zijn, voor alle houten elementen en in het bijzonder voor het orgel.

6.3. Opsomming maatregelen - tabel

Aard van de werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
DUURZAAM ONDERHOUD			
Regelmatig nazicht van de leien dakbedekking.		jaarlijks (na de herfst) en na hevig stormweer	x
De goten en de regenwaterafvoeren leegmaken.		2x per jaar	x
Controleren van de dakspanten		x	x
De zolders reinigen		x	x
Onderhoud houten onderdelen: regelmatig afschuren, ontstoffen en verven of vernissen		x	x
Alle metalen onderdelen van het gebouw regelmatig reinigen/ontstoffen en schilderen/vernissen.		x	x
Onderhoud van historisch hang- en sluitwerk		x	x
De gebreken aan de glas-in-loodbeglazing aanpakken		x	x
Inspectie bliksemafleiding door gespecialiseerde firma		x	x
Keuring brandblusapparaten		jaarlijks	x
Opmaak asbestinventaris	x		x
Monitoring voor de aantasting door de grote klopkever	x		x
Nazicht en onderhoud klokken en toebehoren		jaarlijks	x
Verbetering van de technieken en energetische aspecten met behoud van de erfgoedwaarden	x		
WEGENIS			
Herstellen verharding in kasseien	x		
Verdere verzakking van de ondergrond (en bijgevolg ook van de grafstenen) herstellen.	x		
Optimaliseren van de aansluiting tussen regenwaterafvoer en ondergrondse riolering.	x		
EXTERIEUR			
EXTERIEUR: Gevelwerk			
Restauratie baksteenmetselwerk	x		
Restauratie van het parement in natuursteen	x		
Herstel van de voegmortel	x	c.q.	
Restauratie metalen elementen en roestbehandeling		x	
Behandelen van de gevels tegen opstijgend vocht	x		
Sterk vervuilde gevelstenen reinigen	x		
EXTERIEUR: Dak			
Verbeteren toegankelijkheid daken en toren door plaatsen genormeerde ladderhaken	x		
Herstellen natuurleien waar nodig		x	x
Herstel slabben goot	x		x
Vervolg EXTERIEUR: Dak			
Bliksemafleiding optimaliseren volgens de geldende reglementering	x		
Afwatering verbeteren	x		
Restauratie smeedijzeren topbekroningen	x		
Plaatsen van afweringssysteem voor vogels	x		

Aard van de werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
EXTERIEUR: Buitenschrijnwerk			
Houten elementen voorzien van de nodige beschermende afwerklagen.		x	x
Restauratie historisch waardevol houten buitenschrijnwerk	x		
Aanbrengen van galmborden naar historisch model	x		
Restauratie historisch waardevolle metalen kozijnen van het glas-in-lood	x		
EXTERIEUR: Gedenkplaten en beelden			
Restauratie van details in natuursteen	x		
Restauratie van de bronzen gedenkplaat ter ere van de slachtoffers van de WO	x		
Mosvorming op de beelden met een zachte techniek verwijderen (borstelen)		Elke 5 jaar	x
EXTERIEUR: Kerkhof, ommuring en aanplanting			
Behoud, onderhoud en verdere ontwikkeling groene karakter van het kerkhof	c.q.		
Sterk vervuilde grafzerken reinigen met een zachte methode		Elke 10 jaar	
Bijhouden onderhoudslogboek voor werken aan grafzerken (i.h.k.v. toekomstige inspecties monumentenwacht)		x	x
Opmaken van inventaris van graven met lokaal historisch belang die als kleine onroerende erfgoedelementen kunnen worden beschouwd (Decreet op begraafplaatsen en de lijkbezorging Afdeling 4, artikel 26)	x		x
Vervolledigen volledige inventaris grafzerken	x		x
Na geplande restauratiewerken de ommuring vrij houden van klimbeplanting.		x	x
Aanstellen van archeoloog bij niet te vermijden ingrepen in de bodem voor de opmaak van een archeologisch onderzoek vanuit een wetenschappelijke vraagstelling.	c.q.		
Vondstmeldingsplicht geldig bij werken aan kerkhof of kerkhofmuur		c.q.	
INTERIEUR: Kapconstructie en zolders			
Restauratie dakstructuur	x		
Zolder bereikbaar maken voor onderhoud en inspectie	x		
INTERIEUR: Kapconstructie en zolders			
Herstellen van de structurele gebreken aan de kapconstructie en draagconstructie van de zoldervloer	x		
INTERIEUR: Binnenschrijnwerk			
Nieuwe deur naar kerktoeren in donkere vernis zetten om zo beter af te stemmen op bestaand schrijnwerk	x		x
Restauratie historisch waardevolle houten binnendeuren	x		
INTERIEUR: goederen in steen onroerend door aard			
Voorkomen van verdere zoutuitbloeiingen en kalkkorsten op wijzwatervat	x		x

Aard van de werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
INTERIEUR: Goederen in hout onroerend door aard			
Restaureren aangetast hout	x		
Losgekomen onderdelen van beelden en meubilair vakkundig terugplaatsen, indien niet mogelijk: inventariseren, fotograferen en op een veilige, droge plaats bewaren.	x		
Oppervlakteschimmels verwijderen	x		x
Houten onderdelen waar er geen afwerklagen zijn, voorzien van een vloeibaar insecticide	x		
INTERIEUR: Vloeren			
Restauratie historisch waardevolle natuurstenen vloeren	x		
Restauratie historisch waardevolle houten planken	x		
INTERIEUR: plafonds			
(na opmaak asbestinventaris) Vals plafond noordelijk bijgebouw verwijderen	x		x
Herstellen oorspronkelijk plafond noordelijk bijgebouw	x		
INTERIEUR: Pleister- en stucwerk			
Vorbereidende werken en reiniging van de wanden en plafonds	x	x	x
Bij vermoeden van gebruik van niet dampdoorlatende verf op de muren regelmatig nazicht voor eventuele vochtproblemen		x	x
Restauratie historisch waardevol stucwerk	x		
INTERIEUR: Metalen voorwerpen			
Conservatiebehandeling van metalen voorwerpen	x		
INTERIEUR: Glas-in-loodramen			
Monelen in natuursteen herstellen	x		
Herstellen glasschade	x		
INTERIEUR: Ramen met ongekleurd glas			
Zorgen voor de ventilatie tussen de panelen en het ongekleurde glas-in-lood	x		
Herstellen glasschade	x		
INTERIEUR: meubilair			
Onderhoud en conservatie van waardevolle meubilair om artistieke waarde te kunnen blijven garanderen		c.q.	
NAGELVASTE GOEDEREN: grafzerken in de kerk			
Omkeerbare en niet nagelvaste afbakening plaatsen rondom grafzerken om verdere slijtage te voorkomen	x		x
NAGELVASTE GOEDEREN: het orgel			
Opmaak van een historische studie en restauratievoorstel door een orgeldeskundige	x		x
Behandeling houtaantasting	x		
NAGELVASTE GOEDEREN: biechtstoelen			
Demonderen om zicht op houtaantasting te krijgen	x		
Behandeling houtaantasting	x	c.q.	
NAGELVASTE GOEDEREN: klokken			
Restauratieve werken		c.q.	

Aard van de werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
NAGELVASTE GOEDEREN: (portiek)schilderij			
Restaureren van de schilderijen	x		X
Verdere roetafzetting op schilderijen voorkomen door kaarsen vlakbij schilderijen te verwijderen	x		X
NAGELVASTE GOEDEREN: doopvont			
Conservatiebehandeling, het verlijmen of herstellen van de gebroken natuurstenen onderdelen en het fixeren van loszittende steenschilfers	x		
Ontbrekende cherubijn aanbrengen naar historisch model en voorbeeld van de resterende drie door bevoegd vakman. Van de resterende cherubijnen vleugels herstellen naar historisch model	x		
Betere plaatsing doopvont voorzien	x		
VOORSTEL TOT CULTUURGOEDEREN: houten beelden			
Restauratie van het calvariebeeld in de berging achter het doksaal	x		
Vooronderzoek door een restaurator polychromie van de historisch houten beelden	x		
Storende, onvakkundige herstellingen verwijderen	x		
Conserverende behandeling van de historisch houten beelden	x		
Opstart monitoring voor de houtaantasting	x		
INTERIEUR: Herbestemming			
Werken in het interieur in functie van de herbestemming	x		

7. VOORSTEL VAN OPVOLGING EN EVALUATIE

7.1. Opvolging van de doelstellingen

De gemeente, de kerkfabriek, monumentenwacht, en andere erfgoeddiensten staan in voor de uitvoering en de opvolging van het beheerplan. Ze engageren zich om de beheersdoelstellingen te realiseren en te evalueren en hierover te rapporteren bij het agentschap Onroerend Erfgoed. De timing van het rapporteren verschilt naargelang de aard van de maatregelen en de werken. Om de 6 jaar moet er worden gerapporteerd over de realisatie van de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5, en over de uitvoering van de maatregelen en werkzaamheden uit hoofdstuk 6. Dit gebeurt via een onderhoudslogboek.

De opvolging van de beheersdoelstellingen met betrekking tot het behoud van de erfgoedwaarden dient best op volgende wijze te gebeuren:

- De kerk dient in de nabije toekomst een restauratie en onderhoud te ondergaan met plaatselijke ingrepen en dit om de oorspronkelijke kwaliteiten en uitstraling van het gebouw in ere te herstellen.
- Om de bewaringstoestand van het gebouw te kunnen opvolgen, zijn periodieke inspecties nodig waarbij de bewaringstoestand van de gebouwen ter plaatse wordt onderzocht:
 - op jaarlijkse basis door de pastorale zone;
 - op 3 -jaarlijks basis door Monumentenwacht met een rapport.
- Tussentijds zal de eigenaar bij eventuele problemen of gewijzigde gebruikerssituaties overleg plegen met Onroerend Erfgoed.
- Problemen en schade die zich in de loop der tijd voordoen, zullen worden aangepakt in overleg met de betreffende dienst.

Van alle werkzaamheden die vermeld zijn in de lijst van de maatregelen en die worden uitgevoerd in de looptijd van het beheerplan wordt een verslag of voortgangsrapport opgemaakt. Dit verslag wordt opgemaakt door de architect die de werken begeleid en hij/zij bezorgt deze dan aan de betreffende consultant ten laatste 6 maanden na beëindiging van de werken.

7.2. Evaluatie

Om de zes jaar wordt aan de hand van bovenstaand onderhoudslogboek een evaluatie opgemaakt van de beheersdoelstellingen en -maatregelen door de kerkfabriek of door een door de kerkfabriek aangestelde ontwerper. Dit onderhoudslogboek geeft een overzicht van de actuele staat (max 3j oud) van de kerk na zes jaar . Het bevat tevens een toestandsrapport⁸⁷ van de toestand zes jaar geleden (dit is vanaf 2025 verplicht; tot dan volstaat een rapport van de huidige toestand. Samen met een lijst met de maatregelen en de onderhoudswerken die de voorbije zes jaar werden uitgevoerd.

Volgende elementen worden verder geëvalueerd en bijgestuurd waar nodig:

- Inhoudelijke controle van het beheerplan: voldoet het beheerplan nog aan de vraag of dringen zich aanpassingen op? Wat is de reden?
- Controle van de financiële haalbaarheid: kan de planning gehaald worden om redenen van budgetten, worden sommige werken uitgesteld omwille van beperkte budgetten onder invloed van subsidies, eigen middelen?

⁸⁷ Meer info over de inhoud van zulke toestandsrapporten vindt men op: <https://www.onroenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek>

- Controle van de vooropgestelde planning: werd de planning gehaald de voorbije jaren?
Eventuele reden van vertraging?

Dienen sommige voorziene werken bespoedigd te worden (o.w.v. vervroegd optredende schade bvb)?

Van deze evaluatie zal een verslag verzonden worden aan Onroerend Erfgoed.

8. BIJLAGEN

8.1. Situering bijlagen in het corpus

<i>Wat</i>	<i>Waar</i>
<i>Bijlagen</i>	<i>Bijgevoegd bij</i>
<i>Perimeter van gebied waarvoor beheerplan wordt opgemaakt</i>	<i>Hfdst 1 Pag. 6</i>
<i>Lijst van geplande werkzaamheden</i>	<i>Hfdst 6 Pag. 83</i>
<i>Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating</i>	<i>Pag 109</i>
<i>Lijst van ZEN-erfgoed</i>	<i>Niet van toepassing</i>
<i>Lijst van open erfgoed met aanduiding op de kaart</i>	<i>Niet van toepassing</i>
<i>Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed die in aanmerking komen voor een premie met aanduiding op kaart.</i>	<i>Niet van toepassing</i>
<i>Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is</i>	<i>Niet van toepassing</i>
<i>Lijst van cultuurgoederen die in aanmerking komen voor een premie</i>	<i>Hfdst 3 Pag. 75</i>
<i>Lijst van premiegerechtigde werken aan het orgel dat dateert na WOI</i>	<i>Niet van toepassing</i>
<i>Lijst van grafzerken met bijbehorend nummer en persoonsnamen</i>	<i>Bijlage 1</i>